

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI

İSLAMİ FİNANSAL ARAÇLARIN
FİNANSAL PİYASALARDAKİ KONUMUNUN İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

Yrd. Doç. Dr. Özcan DEMİR

HAZIRLAYAN

Samet ŞAĞBANŞUA

ELAZIĞ - 2015

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI

İSLAMİ FİNANSAL ARAÇLARIN FİNANSAL PİYASALARADAKİ
KONUMUNUN İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

Yrd. Doç. Dr. Özcan DEMİR

HAZIRLAYAN

Samet ŞAĞBANŞUA

Jürimiz, 04/09/2015 tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonunda bu yüksek lisans tezi oy birliği / oy çokluğu ile başarılı sayılmıştır.

Jüri Üyeleri :

1. Doç. Dr. Erkan Turan DEMİREL
2. Yrd. Doç. Dr. Özcan DEMİR
3. Yrd. Doç. Dr. İbrahim AKSU

F.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun ..... tarih ve ..... sayılı kararlarıyla bu tezin kabulü onaylanmıştır.

Prof. Dr. Zahir KIZMAZ

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

İslami Finansal Araçların Finansal Piyasalardaki Konumunun İncelenmesi

Samet ŞAĞBANŞUA

Fırat Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

İşletme Anabilim Dalı

ELAZIĞ - 2015, Sayfa: XV + 102

Küreselleşen dünyada finans sistemleri adeta dünyanın dönmesini sağlayan bir çalışma mekanizmasıdır. Bu anlamda mevcut finans sisteminin önemi açıktır. Ancak zaman içerisinde meydana gelen krizler ve bireylerin tercih ve taleplerinde meydana gelen değişiklikler, her zaman sistemin sorgulanmasına sebep olmaktadır. Böylelikle yeni alternatif arayışları ortaya çıkmaktadır. İslami finansı bugün piyasalar açısından bu denli önemli kılan da böyle bir arayışın sonucunda akla gelen ilk model olmasıdır. Dolayısıyla global finans sistemini etkileyebilecek potansiyele sahip olan bu alternatifin detaylı olarak ele alınması büyük önem arz etmektedir.

İslami finans sistemi bankacılık, sigortacılık ve sermaye piyasalarından meydana gelmektedir. Günümüzde bu unsurlara piyasaların güveni giderek artmakta ve bu unsurlar giderek daha fazla talep görmektedir. İslami finansın lokomotifini olan bankacılık, tekafül ile beraber önemli ilerlemeler kaydederken; İslami sermaye piyasalarında ise özellikle sukuk devrimi yaşanmaktadır. Öyle ki müslüman olsun veya olmasın birçok büyük devlet devasa projelerine finansman kaynağı oluşturabilmek adına milyarlarca USD düzeyinde sukuk ihraçları gerçekleştirmeye başlamıştır.

Bu çalışmada İslami finans ve İslami finansın günümüz piyasalarındaki yeri incelenmiş; gelecek yıllara yönelik tahminler analiz edilmiştir. Bunun yanında İslami finansın sunmakta olduğu alternatif enstrümanlar irdelenerek klasik enstrümanlarla olan farklılıkları ortaya konmuştur.

III

Çalışmanın birinci bölümünde İslami finans kavramı ele alınmış; tarihçesi, teorik altyapısı, dünyadaki ve Türkiye'deki konumu ayrı ayrı incelenmiştir. Bu anlamda katılım bankacılığı, sigortacılık (tekafül) ve İslami sermaye piyasaları özelinde bilgiler paylaşılmıştır. Ayrıca İslami finansın geleneksel finans arasındaki farklar sunularak kavramların ayrıştırılmasına çalışılmıştır. İkinci bölümde İslami finans sisteminin en çok ilgi gören ürünlerinden biri olan sukuk sertifikaları hakkında temel bilgiler ortaya konarak detaylandırılmıştır. Burada da klasik bonolar ile sukuk sertifikaları arasındaki farklılıklar ortaya konulmuştur. Üçüncü bölümde ise bazı sukuk uygulamaları ile beraber İslami finans ve geleneksel finans kuruluşlarının sundukları getirileri ve finansman maliyetlerinin yanı sıra tüm bankacılık sektörüyle karşılaştırmalı olarak katılım bankalarının rasyo analizleri sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: İslami Finans, Katılım Bankacılığı, Tekafül, İslami Sermaye Piyasaları, Sukuk

ABSTRACT

Master Thesis

Analysis of Islamic Finance Instruments' Position in Financial Markets

Samet ŞAĞBANŞUA

Fırat University

The Institute of Social Science

The Department of Management

ELAZIĞ - 2015, Page: XV + 102

Financial systems has become such a mechanism that keeps the world running in the globalization era. In this sense, the significance of the current financial system is obvious. However, crises occurring every now and then as well as the changes in the demands and preferences of individuals have frequently caused the system to be questioned. Thus, new alternatives are always being searched. What makes Islamic finance such important for the markets is the fact that it is the first model comes in mind as a result of such a search effort. Thus is important to analyze in detail such an alternative which has the potential to effect the global financial system.

Islamic finance system is composed of banking, insurance (takaful), and capital markets. The trust of markets in these elements are consistently increasing and they are being demanding more and more. While banking which is the engine of islamic finance has progressed significantly along with takaful; a sukuk revolution is being witnessed in the islamic capital markets. Many big countries, whether with muslim populations or not, have started to export sukuk in order to generate the necessary funds for their huge projects.

In this study, Islamic finance and its place in current markets are studied in this research and forecasts for future are analyzed. Alternative instruments of islamic finance are also discussed and their differences from the traditional instruments are presented.

In the first chapter, islamic finance is discussed with its history, theoretical framework, its place in the world and Turkey. In particular, information on participatory banking, insurance (takaful), and islamic capital markets are presented in this context. Moreover, by providing the differences between islamic finance and traditonal finance, it is aimed to clarify the concepts. In the second chapter, sukuk certificate which is one of the most popular products of the islamic finance systems, is elaborated on by providing fundamental information on it. The differences between classic bonds and sukuk certificates are also presented. In the third chapter, some sukuk applications and the benefits of islamic finance institutions and traditonal financial institutions presented along with the ratio analyses of participatory banks in comparison with the rest of banking industry.

Keywords: Islamic Finance, Participation Banking, Takaful, Islamic Capital Market, Sukuk

İÇİNDEKİLER

ÖZET	II
ABSTRACT.....	IV
TABLolar LİSTESİ	X
ŞEKİLLER LİSTESİ	XI
GRAFİKLER LİSTESİ.....	XII
ÖNSÖZ	XIII
KISALTMALAR	XIV
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1. İSLAMİ FİNANS.....	1
1.1 İslami Finans Nedir	1
1.1.1 İslami Finansın Temel İlkeleri	4
1.2 İslami Finans Tarihçesi	5
1.3 İslami Finans Teorisinin Gelişimi.....	7
1.4 İslami Finansta Risk Yönetimi.....	8
1.4.1 İslami Finansa Özel Riskler	8
1.4.2 Özsermaye Yatırım Riski.....	8
1.4.3 Getiri Riski.....	9
1.4.4 Ticari Değişim Riski	10
1.4.5 Şeriat Uyum Riski.....	10
1.5 İslami Finans Düzenleyici Kuruluşları.....	11
1.5.1 İslami Fıkıh Akademisi (İFA).....	11
1.5.2 İslam Kalkınma Bankası (İKB)	12
1.5.3 İslami Finansal Hizmetler Kurulu (İFHK).....	12
1.5.4 İslami Finans Kurumları Muhasebe Ve Denetim Organizasyonu (İFKMDO).....	13

1.6	İslami Finansa Yönelik Övgüler ve Eleştiriler.....	13
1.6.1	Övgüler	13
1.6.2	Eleştiriler.....	14
1.7	Dünyada İslami Finans.....	15
1.7.1	Asya ve Ortadoğu'da İslami Finans	15
1.7.2	Avrupa'da İslami Finans	16
1.7.2.1	Fransa	17
1.7.2.2	Almanya	17
1.7.2.3	İrlanda.....	17
1.7.2.4	Lüksemburg.....	18
1.7.2.5	İngiltere.....	18
1.7.3	Afrika'da İslami Finans.....	21
1.7.3.1	Nijerya	21
1.7.3.2	Kenya.....	21
1.7.3.3	Güney Afrika	22
1.7.3.4	Mısır	22
1.7.3.5	Diğer	23
1.7.4	Türkiye'de İslami Finans	23
1.7.4.1	Türkiye İslami Finans Swot Analizi.....	24
1.7.4.2	Türkiye'de İslami Finansın Geleceği.....	25
1.7.5	İslami Finansın Önündeki Fırsatlar ve Tehditler	26
1.7.5.1	Tehditler	26
1.7.5.2	Fırsatlar.....	27
1.8	İslami Finansın Unsurları.....	28
1.8.1	İslami Bankacılık	28
1.8.1.1	İslami Bankacılık Nedir.....	28
1.8.1.2	Tarihsel Gelişimi	28
1.8.1.3	İslami Bankacılığın Ortaya Çıkış Sebepleri	29
1.8.1.4	Çalışma Mekanizması	30
1.8.1.5	İslami ve Geleneksel Bankalar Arasındaki Farklılıklar.....	31

VIII

1.8.1.6	İslami Bankacılık Fon Toplama Metotları	34
1.8.1.7	İslami Bankacılık Fon Kullanırma Metotları	36
1.8.1.8	Dünyada İslami Bankacılık	43
1.8.1.9	Türkiye’de İslami Bankacılık	45
1.8.2	Tekafül (İslami Sigorta).....	53
1.8.2.1	Tekafül Nedir.....	53
1.8.2.2	Tekafülün Tarihçesi.....	55
1.8.2.3	Tekafül ve Geleneksel Sigorta Arasındaki Farklılıklar	56
1.8.2.4	Dünyada Tekafül	57
1.8.3	İslami Sermaye Piyasaları.....	62
1.8.3.1	İslami Sermaye Piyasaları Tarihçesi	63
1.8.3.2	İslami Sermaye Piyasası Enstrümanları	64
1.8.3.3	İslami Sermaye Piyasalarının Düzenleyici Altyapısı	66

İKİNCİ BÖLÜM

2.	SUKUK.....	67
2.1	Sukuk Nedir	67
2.2	Sukuğun Tarihçesi.....	68
2.3	Sukuk ve Geleneksel Bono Arasındaki Farklılıklar.....	69
2.4	Sukuğun Uygulama Alanları.....	70
2.4.1	Proje Bazlı Sukuk	70
2.4.2	Varlık Bazlı Sukuk.....	71
2.4.3	Bilanço Bazlı Sukuk	71
2.5	Sukuk Türleri	71
2.5.1	Mudaraba Sukuk	71
2.5.2	Müşareke Sukuk	72
2.5.3	İcara Sukuk	73
2.5.4	Murabaha Sukuk	74
2.5.5	Selem Sukuk	75
2.5.6	İstisna Sukuk.....	75

2.5.7	Hibrid Sukuk.....	76
2.6	Türkiye'de Sukuk	76
2.7	Sukuğun Global Yeri Ve Geleceği.....	78

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.	İSLAMİ FİNANS UYGULAMALARI.....	82
3.1	Rasyo Analizi	82
3.1.1	Sermaye Yeterliliği	84
3.1.2	Karlılık	84
3.1.3	Yönetim	85
3.2	Katılım Bankaları ve Mevduat Bankaları Örneklı Kıyaslamaları	85
3.2.1	Kar Payı / Mevduat Faizi Kıyaslaması	85
3.2.2	Finansman Maliyeti Kıyaslaması.....	88
3.3	Sukuk Örnekleri	89
3.3.1	İngiltere Hazinesi İhracı.....	89
3.3.2	Majıd Al Futtalm Grup	90
	SONUÇ	92
	KAYNAKLAR.....	94
	EKLER	101
	ÖZGEÇMİŞ	102

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1. Lüksemburg İslami Finans Verileri.....	18
Tablo 2. Kuzey Afrika'da İslami Finans	23
Tablo 3. İslami ve Geleneksel Bankacılık Farkları.....	32
Tablo 4. Kuveyt Türk Leasing Ödeme Tablosu	40
Tablo 5. İş Bankası Leasing Ödeme Tablosu	41
Tablo 6. Dünyanın En Büyük İslami Finans Kurumları 2012	44
Tablo 7. Kuveyt Türk Ortaklık Yapısı.....	47
Tablo 8. AlBaraka Türk Ortaklık Yapısı	48
Tablo 9. Bankasya Ortaklık Yapısı.....	49
Tablo 10. Türk Bankacılık Sektörü Şube ve Personel Görünümü 2013.....	49
Tablo 11. Banka Grupları Bazında Toplam Aktiflerin Gelişimi 2012-2013.....	50
Tablo 12. 1970-1997 Yılları Arasında Kurulan Tekafül Şirketleri	55
Tablo 13. Tekafül ve Geleneksel Sigorta Arasındaki Farklılıklar	57
Tablo 14. Sukuk ve Bono Karşılaştırması	70
Tablo 15. Türkiye'de Gerçekleştirilen Bazı Sukuk İhraçları	77
Tablo 16. 2013 Yılında Gerçekleştirilen En Büyük Tutarlı Devlet Sukuk İhraçları	80
Tablo 17. 2013 Yılında Gerçekleştirilen En Büyük Tutarlı Özel Kalem Sukuk İhraçları	81
Tablo 18. Sektörlere Göre Bankacılık Rasyoları	83
Tablo 19. Katılım Bankaları Kar Payı Oranları	87
Tablo 20. Geleneksel Bankalar Mevduat Faizi Oranları	87
Tablo 21. Katılım Bankaları Finansman Kar Oranları	88
Tablo 22. Geleneksel Bankalar Kredi Faiz Oranları.....	88
Tablo 23. Sektörlere Göre Ortalama Kredi Maliyetleri	89
Tablo 24. Sukuk İhracı Özet Bilgileri.....	90

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. İslami Finansın Unsurları	4
Şekil 2. Murabaha Mekanizması	37
Şekil 3. Mudaraba Mekanizması	38
Şekil 4. Müşareke Mekanizması	42
Şekil 5. Örnek Sukuk Mekanizması	68
Şekil 6. İstisna Sukuk Mekanizması	76

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 1. Ülkelere Göre İslami Finans Varlıkları Dağılımı.....	16
Grafik 2. Ülkelere Göre İslami Finans Eğitim Kuruluşları Sayısı.....	19
Grafik 3. Ülkelere Göre İslami Finans Yayınları	20
Grafik 4. Ülkelere Göre İslami Finans Hizmetleri Sunan Kuruluş Sayısı.....	20
Grafik 5. Global İslami Bankacılık Aktiflerinin Ülkelere Göre Dağılımı 2013	46
Grafik 6. Banka Grupları Bazında Sermaye Yeterliliği Rasyosu 2012-2013.....	50
Grafik 7. Yıllara Göre Katılım Bankaları Aktiflerinin Bankacılık Sektörün Aktifleri İçindeki Payı 2009-2013	51
Grafik 8. Katılım Bankalarının Bankacılık Sektöründeki Payı 2009-2013	52
Grafik 9. Türk Katılım Bankacılığı Sektörü Pazar Payları 2012	52
Grafik 10. Bölgelere Göre Yıllık Tekafül Hacmi	58
Grafik 11. Bölgelere Göre Küresel Tekafül Piyasasının Paylaşımı.....	59
Grafik 12. Körfez Ülkeleri Yıllık Tekafül Hacmi	60
Grafik 13. Körfez Ülkeleri Tekafül Piyasası Paylaşımı	60
Grafik 14. Güneydoğu Asya Ülkeleri Yıllık Tekafül Hacmi.....	61
Grafik 15. Güneydoğu Asya Ülkeleri Tekafül Piyasası Paylaşımı.....	61
Grafik 16. Yıllara ve Para Birimine Göre Türkiye'deki Sukuk İhraçları.....	78
Grafik 17. Dünya Çapında Toplam Sukuk İhraçları.....	79
Grafik 18. Ülkelere Göre Global Sukuk İhraç Payları 2013.....	80
Grafik 19. Katılım Bankaları ve Bankacılık Sektörü Sermaye Yeterlilik Rasyosu.....	84

ÖNSÖZ

Elinizde bulundurmuş olduğunuz çalışmada İslami finans sistemi ve bu sistemin getirmiş olduğu ürün ve hizmetlerin detaylı olarak ele alınmasının dışında, İslami finansın dünya piyasalarındaki mevcut ve gelecek durumu da belirlenmeye çalışılmıştır. Çalışma süresince, kıymetli deneyimlerini ve bilgilerini benimle paylaşan danışmanı Yrd. Doç. Dr. Özcan Demir'e ve onun şahsında İşletme bölümündeki tüm hocalarıma teşekkür ederim. Ayrıca çalışmam boyunca desteklerini benden esirgemeyen aileme şükranlarımı sunarım.

ELAZIĞ 2015

Samet ŞAĞBANŞUA

KISALTMALAR

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
BDDK	: Bankacılık Denetleme ve Düzenleme Kurumu
DYS	: Devlet Yatırım Sertifikası
GDAUB	: Güneydoğu Asya Uluslar Birliği
IMF	: Uluslararası Para Fonu
İFA	: İslami Fıkıh Akademisi
İFHK	: İslami Finansal Hizmetler Kurulu
İFKMDO	: İslami Finans Kurumları Muhasebe Ve Denetim Organizasyonu
İKB	: İslam Kalkınma Bankası
İKÖ	: İslam Konferansı Örgütü
İSPÇG	: İslami Sermaye Piyasaları Çalışma Grubu
KAÜİK	: Körfez Arap Ülkeleri İşbirliği Konseyi
KER	: Kar Eşitleme Rezervi
KGS	: Katar Global Sukuk
KLSSB	: Kuala Lumpur Sentral Pvt. Ltd.
NCB	: The National Commercial Bank
NFM	: Net Faiz Marjı
PBNK	: Personel Başına Düşen Net Kar Oranı
SPV	: Special Purpose Vehicle
TAKTKRD	: Takipteki Kredilerin Toplam Kredilere Oranı
TKBB	: Türkiye Katılım Bankaları Birliği

UFRS	: Uluslararası Finansal Raporlama Standartları'na
USPKT	: Uluslararası Sermaye Piyasası Kurumları Teşkilatı
YRR	: Yatırım Riski Rezervi

GİRİŞ

Günümüz küresel piyasaları kapitalist teori merkezli bir iktisat modeline dayanmaktadır. Uzun yıllardır sosyalist ve kapitalist modeller arasında süren tartışmalar hala devam ederken, temel teşkil ettikleri ekonomik modeller Sovyetler Birliği'nin çöküşü ve dünyanın en güçlü devleti olan Amerika Birleşik Devletleri (ABD) 'nde meydana gelen Enron ve mortgage krizleri dolayısıyla bizzat kendi taraftarları tarafından bile eleştiriye tutulmaktadır.

Yeni ekonomik alternatiflerin aranmaya başlandığı günümüzde de, Hammurabi Kanunları ile beraber uygulanmaya başlayan ve İslamiyet'in doğuşuyla beraber teorik ve pratik altyapısı düzenlenen faizsiz finans, mevcut iktisadi sistemleri ikame edebilecek en önemli oluşum olarak göze çapmaktadır.

Sosyalizmdeki insanı ve insani ihtiyaçları yok sayan anlayışın aksine özel hayat, mülkiyet hakkı ve ademi merkezizetçilik gibi özgürlükleri savunan İslami anlayış kapitalizmin aksine de mutlak ve sınırsız menfaatin karşısında toplumsal eşitliğin ve dayanışmanın önemini vurgulamaktadır. Böylelikle İslami finans modeli kendine özgü ilkeleri içerisinde barındıran orijinal bir sistem olarak görünmektedir.

İslami finans sisteminde, herhangi bir finansal işlemin şeriat kurallarıyla uyumluluk göstermesi o işlemin İslami olabilmesi için en önemli önkoşuldur. Diğer bir deyişle şeriat kurallarına aykırı bir uygulamaya İslam ekonomisinde yer yoktur. Esasen İslami modele en büyük eleştiriler de bu tip kuralların oldukça radikal ve kısıtlayıcı olduğu yönündedir. Ancak "Rızkın 10'da 9'u ticarettedir." vurgusunu yapacak derecede ticari hayata önem atfeden bir dinin, bu konuda belirli bir kurallar sistemini beraberinde getirmesinin de oldukça doğal bir durum olduğu unutulmamalıdır.

Yüzlerce yıldır uygulamalarıyla hayatın içinde kendisine yer bulan İslami finans, özellikle son yıllarda piyasaların ilgisini çekmeye başlamıştır. Bu ilgiye en önemli sebepler olarak ise bir türlü engel olunamayan küresel finans krizleri ve faiz vasıtasıyla paradan para kazandırmayı temel alan mevcut sistemin getirmiş olduğu bireyler ve ülkeler arası gelir adaletsizlikleri öne sürülmektedir. Öte yandan İslami finans sisteminin yokluğundan ötürü mevduatını ekonomiye dahil edemeyen milyonlarca insanın bulunması ve müslüman coğrafyalarda yeraltı kaynaklarından elde edilen yüksek tutardaki paranın bile gelişmiş ekonomilerdeki finans sistemine bağlanması

nedeniyle yerel yatırımcılar için finansman maliyetlerinin oldukça yüksek olması da İslami finans modelinin bir an evvel yaygınlaştırılmasını gerektiren diğer faktörlerdir (Bilir, 2011:11).

Önümüzdeki yıllara baktığımızda özellikle kar/zarar paylaşımı kavramı sayesinde reel ekonominin merkezinde getiri ve risk yönünden daha adil bir mekanizma ortaya koyan İslami finansın, küresel finans sistemine alternatif olarak yeni bir soluk getirmesi ve yüksek bir talep görmesi beklenmektedir. Malezya ve Suudi Arabistan gibi İslam ekonomisinin lokomotifleri ülkelerdeki gelişmelerin yanı sıra özellikle İngiltere, Lüksemburg ve İrlanda gibi batılı finans sisteminin merkezini oluşturan Avrupa ülkelerinde İslami finans alanında yapılan araştırmalar, üretilen projeler ve hükümetlerce gerçekleştirilen yasal düzenlemeler de müslüman olsun veya olmasın birçok ülkede İslami finans modelinin geniş yayılma alanları bulacağı iddialarını kuvvetlendiricini teliktedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. İSLAMİ FİNANS

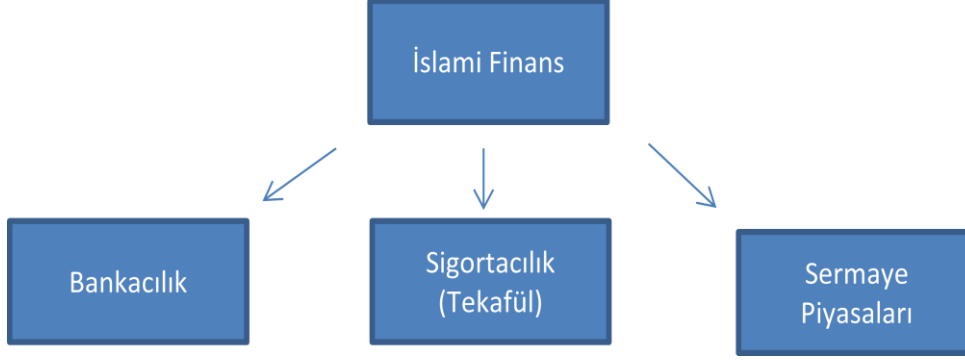
1.1 İslami Finans Nedir

İslami finans sistemi temel anlamda, İslami kurallar ve prensiplere (şeriat) uygun finans piyasası işlemleri ve hizmetlerinden oluşan ve günümüzde geleneksel finans sistemine alternatif bir finans modeli olarak görülmektedir. Bir diğer deyişle İslami finans, her türlü finansal faaliyet ve işlemlerin İslamî kurallar çerçevesinde uygulandığı bir sistemdir. Bu bağlamda İslamî finansman yöntemlerinin tümü, faizli işlemlerin yasak olması ve İslam dininin iş ahlakının korunması ilkeleri üzerine dayanmaktadır (SERPAM, 2013:4). Tanımında da görüldüğü gibi İslami finansın çıkış noktasını da oluşturan en temel gereklilik ve varsayım şeriat kurallarına tam uyumluluktur. Şeriat ise İslami kural ve kanunların bütünü olarak özetlenmenin yanında, müslüman toplumların dini, ekonomik, sosyal, politik ve kültürel yaşamlarını düzenleyen bir çeşit hukuk sistemi olarak detaylandırılmaktadır. Tüm finans sisteminin kalbi olan şeriatın da üç temel kaynağı bulunmaktadır: Kur'an (İslam dininin kutsal kitabı), sünnet (Hz. Muhammed'in hayatındaki tavır ve davranışları) ve İctihat (yetkin alim ve bilginlerin başta sayılan iki kaynakla çelişmeyen yorum ve yönergeleri). Görüldüğü gibi, faizsizlik en önemli prensip olarak göze çarparken, bir işlemin İslami olabilmesi için tüm şeriat kurallarına uyulması gerektiğinin de belirtilmesinde fayda vardır (Akın, 1986:110).

İslami bankacılık, İslami sigortacılık ve İslami sermaye piyasalarından oluşan İslami finans sektörü günümüzde, küresel finans piyasasında geleneksel finans sistemine geçerli ve verimli bir alternatif olarak, giderek artan bir ilgi görmekte olan bir segment haline gelmiştir (Şekil 1). Şeriat prensiplerine tam uyumlu olması zorunlu olan İslami finans sisteminin gördüğü bu ilginin, küresel ölçekte giderek artan farkındalıktan kaynaklandığı gözlemlenmektedir. Ayrıca müslüman olan ya da olmayan birçok yatırımcının geleneksel yatırım araçlarının yanında yeni enstrümanlar kullanarak finansal yelpazelerini genişletmek istemeleri de artan talebi açıklayan bir diğer faktördür. Tüm bu yükseliş trendine tanıklık edencesine dünyaca ünlü kredi derecelendirme kuruluşu standard & Poor's tarafından yapılan bir araştırmaya göre de İslami finans sisteminin potansiyel pazar büyüklüğünün yaklaşık 4 trilyon USD olduğu tahmin edilmektedir (Al Amine, 2008:15). Dolayısıyla İslami finans hizmetleri için

fırsatların inanılmaz boyutlarda olduğu ortadadır. Bu gelişmelerden hareketle, dünya üzerindeki yaygın müslüman nüfusa ek olarak İngiltere, Lüksemburg ve İrlanda gibi müslüman olmayan ülkelerde bile İslami finans sektöründe görülen ilerlemeler de göz önünde bulundurulduğunda İslami finansın önümüzdeki yıllar boyunca oldukça yoğun talep görmesi beklenmektedir.

Şekil 1. İslami Finansın Unsurları

1.1.1 İslami Finansın Temel İlkeleri

İslami finans kuruluşlarının İslam hukukunun uygun gördüğü şekilde çalışmalarını sürdürmesi en temel gerekliliktir. Aksi halde İslami finans sisteminin varlık sebebi de ortadan kalkmış olacaktır. İslami finans sisteminin temel ilkelerinin kaynağını ise Kur'an-ı Kerim ve Hz. Muhammed'in hayatındaki öğretiler oluşturmaktadır. Buradan hareketle İslami finans anlayışının temel ilkeleri aşağıdaki gibi özetlenmektedir. (Özsoy, 2012: 109).

- İslami finansta paradan para kazanma olarak görülen faiz yasaklanmıştır (Uslu, 2004:45).
- Para stoklanabilen veya alınıp satılabilen ticari bir mal değildir. Bir çeşit değişim aracı, saklama değeri veya ölçü birimidir.
- Kar/zarar paylaşımı esas gereği risk ortaklar arasında paylaştırılmaktadır.
- Aşırı yüksek risk taşıyan işlemlere girişilmesi yasaktır. (Hassan ve Lewis: 2007: 40).
- İşlemlerde her konu mümkün olduğunca net bir şekilde açıklanmalıdır. Yani işlemler belirsizlik (gharar) içermemelidir.
- Sözleşmede tarafların yükümlülükleri açıkça belirtilmelidir.

- İslami prensiplerle aykırı olamamak kaydıyla sözleşmelerde yer alan kaidelere uymak zorunludur.
- İslami anlayışın yasakladığı alkol ve kumar gibi faaliyetlere konu finansal işlemler yasaklanmıştır.
- Sosyal adalet ön plandadır. Dolayısıyla adaletsizliğe ve istismara sebebiyet veren tüm işlemler yasaklanmıştır.

1.2 İslami Finans Tarihçesi

Modern anlamda İslami finans, kapsamış olduğu ürün ve hizmetlerin faizden (riba) tamamen arındırılmış olan İslami bankacılık faaliyetlerinin başlamasıyla vücut bulmuştur. Zaman içinde bankacılık faaliyetleri geliştikçe de sigortacılık ve sermaye piyasaları sektörlerindeki diğer ürün ve hizmetler de şeriat uyumlu hale getirilerek İslami finans sistemine entegre edilmiştir. Ancak günümüzde bulunduğu noktaya gelene kadar İslami finansın gerçekleştirdiği dönüşümü incelemek, İslami finans kavramını ele alırken önemli ipuçlarını ortaya koymaktadır.

1950'lerde batı bankalarının İslam dünyasına girişiyle birlikte İslam düşünürleri faizden ve faiz kullanımından kaçınmanın yollarını aramaya başlamışlardır. Bu arayışın ilk sonucu olarak bu dönemde geleneksel bankacılığa alternatif modeller olarak ortaklık ve mudaraba finansmanı önerilmiştir.

1960'lara gelindiğinde Mısır'daki Mit Ghamr Tasarruf Kuruluşu gibi ilk İslami finans kuruluşları görülmeye başlanmıştır. Ancak Mit Ghamr, batılı bankacılık kurumları anlayışından yola çıkılarak kurulmuştur (Kuran, 1993:313). Dolayısıyla komple bir İslami finans kuruluşu olarak görülmemiş olsa da faaliyetleri itibarıyla Mısırlı çiftçilerin ilgisini çekerek başarılı olmuştur. Ancak banka, özel teşebbüse sıcak bakmayan zamanın Mısır hükümeti tarafından 1968 yılında kapatılmıştır. Yine aynı dönemde Malezya'da batılı bankaların önderliğinde kurulan Tabung Haji adlı tasarruf kuruluşu Müslüman hacıların Mekke'ye yapacakları hac yolculuğu için seyahat masraflarını karşılayabilmeleri adına birikimlerini yavaş yavaş toparlayabilecekleri bir mekanizma olarak kurulmuştur. Tabung Haji o günden beri birçok değişim geçirmesine rağmen halen günümüzün en eski İslami finans kuruluşu olarak varlığını korumaktadır.

1970'ler körfez sermayeli İslami bankaların kuruluşuna tanıklık etmiştir. Özellikle Dubai İslami Bankası ve İslam Kalkınma Bankası bu dönemin en önemli atılımlarıdır.

Bu dönemde Suudi Arabistan Kralı Faysal akademisyenleri çeşitli faaliyetlerle bir araya getirmek suretiyle teorik altyapının gelişmesine önemli katkılarda bulunmuştur. (Zaim, 2006:108). Öte yandan ilk İslami sigorta (tekafül) şirketi olan Sudan İslami Sigorta da 1979'da kurulmuştur.

1980ler boyunca, 1981 yılında düzenlenen İslam Konferansı Örgütü'nün (İKÖ) etkisiyle, bazı uluslar tamamen şeriat uyumlu ekonomik sistemlere geçiş yapma yönünde eğilim göstermeye başlamışlardır. 1983'te İslami finansın en önemli merkezlerinden olan Malezya'da Tabung Haji'nin kuruluşunun yaptığı etki sayesinde Malezya İslam Bankası kurulmuştur (İştar, 2009:58). Böylelikle Malezya'daki gelişmeler hız kazanmıştır. Diğer yandan, Uluslararası Para Fonu (IMF) da İslami finansın yapısı ve mekanizmasıyla alakalı yayınları sayesinde, Müslüman coğrafyasında konuya olan akademik ilginin artmasını sağlayarak yeni finansal ürünlerin ortaya çıkmasına önayak olmuştur.

1990'lı yıllarda İslami finans, birçok uluslararası geleneksel ticari (mevduat) bankanın kendi şeriat uyumlu departmanlarını kurmalarını sağlayacak derecede dikkat çekici bir pazar haline gelmiştir. Bu dönemde bankacılığın yanı sıra sermaye piyasalarında ve menkul değerlerde kaydedilen önemli büyümenin de etkisiyle İslami Finans Kurumları Muhasebe ve Denetim Organizasyonu' nun kurulması sektöre önemli bir altyapı derinliği kazandırmıştır.

2000'li yıllara gelindiğinde İslami finans, niş pazar pozisyonundan kurtularak hizmetleri uluslararası düzeyde talep görmeye başlayan bir finans sistemi görünümünü kazanmıştır. Bu dönem itibarıyla İslami finans sistemi uluslararası finans sistemine entegre olarak farklı ihtiyaç ve taleplere cevap verebilecek olgunluğa erişmiştir (Demir ve Atlı, 2014: 202). 2002 yılında İslami Finansal Hizmetler Kurulu'nun kuruluşuyla beraber İslami finans ve hizmetlerinin gelişimine yönelik yeni standartlar getirilerek kurumsal altyapı pekiştirilmiştir. Böylece şeriat odaklı pazarlar için batılı bankalar ve kurumlar da İslami finans ürünleri sunmaya teşvik edilmiştir. 2008 küresel finans krizine gelindiğinde ise geleneksel finans kuruluşlarına göre daha başarılı ve dayanıklı bir grafik çizen İslami finans kuruluşları, ortaklarına rekabetçi pozitif getiri sunmayı sürdürerek piyasalara güven vermiştir. Dolayısıyla İslami finansın potansiyelinin iyiden iyiye ortaya çıktığı günümüzde, İngiltere, Hong Kong ve Lüksemburg gibi önemli ölçüde müslüman nüfusa sahip olmayan ülkelerin, Dubai ve Malezya gibi sektörün

kaynağı sayılan ülkelerle dünyanın İslami finans merkezi olma yarışına girmesi şaşırtıcı değildir.

1.3 İslami Finans Teorisinin Gelişimi

Hakkındaki ilk yazılı eserlerin 1940'larda görülmeye başlanan İslami finansın temel dayanağı, 1970'lerin sonuna kadar, bankadan kullanılan fonun karşılığında ödenen faizin yerine kar payı sistemini getirmektir (Sıddıqi, 1981:29). Çünkü İslam alimlerine göre bir girişimin piyasadaki tüm riski taşıırken, fon sahipleri ve bankanın, girişimin ekonomik performansına bakılmaksızın, önceden belirlenmiş pozitif bir getiri sağlaması adaletsizlik olarak görülmüştür (Ghanameh, 1973:66). Öte yandan genel olarak kapitalizmin karşı karşıya olduğu işsizlik, enflasyon, yoksulluk ve gelir dağılımındaki adaletsizlikler gibi problemlerin çoğunun kökeninde faiz karşılığı borçlandırmanın yattığı düşünülmüş; çözüm önerisi olarak da faiz yerine yine kar payı sunulmuştur (Maududi, 1961:85-89). Böylelikle bir bakıma finansal aracılığın doğası değiştirilmeye çalışılarak, fon sahiplerinin ve bankanın fon kullanıcısının riskini paylaşması sağlanmıştır. 1980'lere doğru, İslam iktisatçıları bu iddialarını daha detaylı ekonomik analizlerle destekleyerek sürdürmüşlerdir. Bu dönemde, kapitalizmin yetersizlikleri faiz kavramı ekseninde ortaya konarak faizin kaldırılmasının tasarrufları ve yatırımları olumsuz yönde etkilemeyeceği; aksine yatırımların patlama yaparak üretimin arttırılacağı öne sürülmüştür. Ancak, teorik çalışmalarda fon sahiplerinin mevduatlarının güvenliğinin nasıl sağlanacağına dair sorunlara ise yeterince odaklanılmamıştır (Egyptian Study, 1972:43).

1980'lerin en önemli gelişmesi ise murabahanın (maliyet artı finansman) geliştirilmesi olmuştur. Buna göre banka, müşterinin talep ettiği bir ticari ürünü satın alıp müşterinin önceden garanti ettiği daha yüksek bir ücrete (maliyet artı) ,belli bir süre zarfında ödenmesi kaydıyla, müşteriye satmaktadır. Murabaha kar/zarar paylaşımı da olarak bilinen mudarabaya göre daha risksiz olduğundan birkaç yıl içinde İslam coğrafyasında büyük rağbet görmüş ve pazarda mudarabayı geride bırakmıştır.

21. yüzyılın başlarından itibaren İslami finansın yükselişi sürmüştür; küresel sistemin en hızlı gelişen dalı olmuştur. Bu yükselişle beraber, İslam alimlerinin finansal ürünlere ve iş süreçlerine dair sorgulamaları daha derin ve daha sofistike olmaya başlamıştır. Şüphesiz ki, yeni İslami finans enstrümanlarının da bulunmasıyla beraber tüm bu sorgulama ve tartışmalar artarak devam edecektir. Ancak bu tartışmalar sayesinde tüm enstrümanlar bir yandan tamamen şeriat uyumlu hale getirilirken diğer yandan yeterince güçlü ve esnek bir yapıya kavuşturularak İslami finansın tüm dünyada talep görmesi sağlanabilecektir.

1.4 İslami Finansta Risk Yönetimi

Özellikle geleneksel bankacılıkta temelde en önemli çaba riski ölçümlemek ve bunu dağıtabilmektir. Ancak son küresel krizin sonuçlarına bakılacak olursa geleneksel bankacılığın kullandığı risk azaltıcı metotlar her zaman beklenen sonuçları veremeyebilmektedir. Benzer şekilde İslami finans kuruluşları da risk kontrolünü önemsemektedir. Ancak yukarıda da bahsedildiği gibi İslami prensipler gereği finansal işlemlerde belirsizliğin ve aşırı riskin özellikle yasaklanmış olması, İslami finansta risk yönetim stratejilerinin çok daha ön planda olmasına sebebiyet vermiştir.

1.4.1 İslami Finansa Özel Riskler

Geleneksel finans sistemlerine nazaran İslami finansın kendine özgü bazı riskleri bulunmaktadır. İslami finans kuruluşlarının yöneticilerinin fon sahiplerine ekstra değer katabilmeleri için en iyi şekilde yönetilmesi gereken bu riskler aşağıdaki gibi sıralanabilir.

1. Özsermaye Yatırım Riski
2. Ticari Değişim Riski
3. Getiri Riski
4. Şeriat Uyum Riski

1.4.2 Özsermaye Yatırım Riski

İslami finans kurumları mudaraba ve müşareke enstrümanları aracılığıyla yönettikleri fonları özsermaye yatırımı şeklinde kullanabilmektedir. Diğer bir deyişle, finans kuruluşları yönettikleri fonlar aracılığıyla genellikle yönetimi borçlanan tarafta olmak

üzere girişimcilerle ortaklık kurmaktadır. Dolayısıyla fonun kullanıldığı yatırımın piyasa değerindeki potansiyel düşüşler özsermaye yatırım riskini doğurmaktadır.

Özsermaye yatırımları projelere veya ortak girişimlere doğrudan katılım şeklinde olabileceği gibi, hisse senedi gibi dolaylı yoldan da olabilmektedir. Bu durumda yatırım yapılan varlığın özsermayesindeki değer kayıpları, yatırımcıya fonun karşılığında beklediği getiriyi getiremeyebilmekte hatta fonunu tümüyle kaybettirebilmektedir. Dolayısıyla fonu kullanarak ortaklık kontratı imzalayan İslami finans kuruluşu ya da fon sahibi aşağıdaki faktörleri göz önünde bulundurmak suretiyle öz sermaye yatırımı riskini minimize etmeye çalışmalıdır.

- Borçlanarak fon kullanan girişimcinin iş planı ve sektördeki geçmişinin araştırılması,
- Girişimcinin iş yapacağı yasal ve ekonomik koşulların analiz edilmesi,
- Girişimci ile sözleşme imzalandıktan sonra da yatırımın düzenli olarak takip edilerek ortaklar ve girişimci arasındaki asimetrik bilgi dezavantajının ortadan kaldırılması.

1.4.3 Getiri Riski

Geleneksel finansta, fon sahibi ve finans kuruluşu getirilerinin ne kadar olacağını önceden yapılmış bir anlaşma üzerinde belirlemektedirler. Ancak İslami finans metodunda, her yatırımın karla sonuçlanacağına dair bir garanti olmadığından kar da zarar da finans kurumu ve fon sahibi tarafından paylaşılmaktadır. Tam da bu belirsizlikten ötürü İslami finans sisteminde getiri riski doğmaktadır.

Piyasa koşulları kaynaklı da olsa getiri tutarının değişimi faizsiz finans kuruluşlarını ve mevduat sahiplerini oldukça etkilemektedirler. Buna örnek olarak piyasa koşullarından olumsuz olarak etkilenen bir bankanın fon sahiplerine rakip bankalara göre daha düşük getiri sunmak zorunda kalması gösterilebilir. Getiri riskinin gerçeğe dönüştüğü bu tip durumlarda fon sahipleri daha yüksek getiri veren diğer firmalara fonlarını taşıyarak bankayı ani bir likidite krizi tehlikesiyle karşı karşıya bırakabilmektedirler.

1.4.4 Ticari Değişim Riski

İslami finans kuruluşları müşterilerine yatırımları karşılığında herhangi bir sabit getiri garantisi sunamadıklarından dolayı müşterilerin getiri riskini yüklenmelerini, İslami finansın doğası gereği, beklemektedirler. Ancak birçok yatırımcı zarar bir yana, yüksek getiri beklediğinden İslami finans kuruluşlarını tercih etmemektedir. Düşük getirilerden dolayı kaybedilecek pazar payını gören İslami finans kuruluşları ise bir kısım fonların bağlı olduğu varlıklar yeterince kar etmese dahi kendi karlarından ve yatırım hesabı sahiplerinin karlarından(önceden anlaşılmış düzeyde) feragat etmek suretiyle müşterilerine piyasa koşullarına göre belirlenmiş daha rekabetçi getiri sunmaya çalışmaktadırlar. Diğer bir deyişle finans kuruluşları "ticari değişim riskini müşterilere ekstra getiri sağlamak için yüklenmektedirler. Bu riski minimize etmek üzere finans kuruluşları Kar Eşitleme Rezervi (KER) ve Yatırım Riski Rezervi (YRR) adında fonlarını, olası düşük getiri veya zarar durumlarına karşı hazırda tutmaktadırlar.

- **KER** : Geçmiş yıllarda bankanın mudaraba gelirinden belli oranda kesilerek toplanmış fondur. Varlığın getirisi piyasa koşullarının altına düştüğü anda devreye sokularak rekabetçi bir getiri sunulması sağlanmaktadır.
- **YRR** : Yine geçmiş yıllarda yatırım hesabı getirilerinden arttırılarak oluşturulan bu fon, varlıklarda meydana gelen zararları kara dönüştürmek üzere kullanılmaktadır.

1.4.5 Şeriat Uyum Riski

Bilindiği üzere İslami finans kuruluşlarının varlık sebebi şerait uyumluluğudur. Bir işlemin İslami olabilmesi için ise tüm şeriat kurallarına uyması zorunludur (Wilson,1997:1325). Firmaların operasyonlarının şeriatın getirdiği prensip ve hükümlere aykırılık ihtimali de şeriat uyum riskini oluşturur. İslam aleminde otorite olarak kabul gören denetleyici kurumlar ve uzmanların görüşleri çerçevesinde, bir İslami finans kuruluşunun şeriata aykırı işlemlerinin olduğunun ispatlanması durumunda güven kaybederek itibarının derin yara alması sonucu iflasa kadar gidebilecek tehlikeler söz konusudur. Dolayısıyla İslami finans kuruluşları tarafından şeriat uyum riski asla göz ardı edilmemelidir.

1.5 İslami Finans Düzenleyici Kuruluşları

İslami finans piyasasının temel aldığı 4 temel uluslararası kuruluş bulunmaktadır.

1. İslami Fıkıh Akademisi
2. İslam Kalkınma Bankası
3. İslam Finansal Hizmetler Kurulu
4. İslami Finans Kurumları Muhasebe Ve Denetim Organizasyonu

1.5.1 İslami Fıkıh Akademisi (İFA)

İslami finans enstrümanlarının şeriata uygun olup olmadığı tartışması müslüman coğrafyası boyunca tartışılmakta olan bir meseledir. Bu konuda, İslami fıkıh alanında uzmanlaşmış İslam alimlerinin verdikleri hükümler (fetva) en önemli dayanak noktasını oluşturmaktadır. Ancak yine de fetvalar da kendi arasında karşıt yönergeler içerebilmektedir. Tüm bu tartışmaları en uygun şekilde çözüme kavuşturabilmek için de Ocak 1981'de şu an 57 üyeden oluşan İslam Konferansı Örgütü tarafından her türlü meselenin İslami değerlere uygunluğuna dair danışmanlık hizmeti sunan İslami Fıkıh Akademisi kurulmuştur. Geniş bir katılımı ile kurulmuş prestijli bir yapı olan İKÖ himayesindeki İFA'nın fetvaları tıbbi etik, sosyal vakalar ve ekonomik meseleler (finans dahil) gibi çok yaygın bir yelpazede tüm müslüman toplumlar tarafından kabul görmektedir.

İFA'nın finans sektöründeki hükümleri önde gelen İslami finans kuruluşlarının şeriat kurullarına yol göstermektedir. Özellikle kredi kartı kullanımı, çeşitli döviz işlemleri ve iş sözleşmeleri gibi çeşitli konulardaki görüşleri İFA'nın İslami piyasalara etkisine örnek teşkil eden fetvalardır. Ancak herhangi bir finansal işlem veya ürün için izin vermiş olması bunun her durumda caiz olduğu anlamına gelmemektedir. Aksine çoğu zaman bunların ancak belirlenen şartlar ve koşullar altında caiz olduğu da vurgulanmaktadır. Örneğin, icara (kiralama), İslami prensiplere uygun görülürken; malın sigorta ödemelerinin kiracının sorumluluğuna bırakıldığı durumlarda ise şeriata aykırı görülerek yasaklanmıştır. Benzer şekilde kredi kartlarında, faiz ödemesi yasaklanırken; önceden belirlenmiş olan bir kredi limiti için ödenen üyelik ücretlerine izin verilmiştir.

1.5.2 İslam Kalkınma Bankası (İKB)

1973 yılında maliye bakanları konferansı esnasında kalkınmaya yardımcı bir kurum olması amacıyla kurulmuştur. En büyük ortaklar, sermayenin %25'ini oluşturan Suudi Arabistan ve %10'unu oluşturan İran'dır. İlk icraat olarak, 1970'lerin ortalarında aşırı değerlenen petrol piyasasında nispeten daha olan fakir müslüman ülkelerin petrol ithalat finansmanlarını murabaha enstrümanı sayesinde kolaylaştırmayı görev edinmiştir. Diğer bir deyişle, İKB petrolü satın alıp, ithalatçı ülkelere düşük bir kar payıyla satmıştır. O günlerden bugüne İKB, daha çeşitli finansman operasyonlarına girerek icara, murabaha, sukuk ve istisna enstrümanlarını da kullanmaya başlamıştır. Bu sayede proje finansmanı, fakir ülkeler için yoksulluk azaltıcı programlar, dini bağış, fakir müslüman öğrenciler için burs ve araştırma geliştirme sponsorlukları dahil birçok alanda müslüman dünyasına katkı sunmuştur. Bu yönüyle İKB, müslümanlar için bir çeşit Dünya Bankası hüviyetine bürünmüştür.

1.5.3 İslami Finansal Hizmetler Kurulu (İFHK)

Kasım 2002 yılında Kuala Lumpur' da kurulan İFHK ilk faaliyetlerini Mart 2003 tarihinde yürütmeye başlamıştır. İslami aktiflerin ve pasiflerin geleneksel muadillerine nazaran daha farklı risk karakteristiklerine sahip olması dolayısıyla İslami finans sektöründeki standartların ve düzenlemelerin tarafsız bir şekilde sektörün ihtiyaç ve duyarlılıklarına en uygun şekilde cevap vermesi için gereken standartların belirlenmesi ve uygulanması adına kurulmuş olan İFHK, geniş bir ifadeyle, bankacılık, sermaye piyasaları ve sigortacılık alanlarından oluşan İslami finans sektöründeki ilgililere İslami finans kuruluşlarının nasıl yönetilmesi gerektiğine ve uluslararası düzenleyici zorunlulukların İslami finans ürünlerine nasıl adapte edileceğine dair danışmanlık hizmeti sunmaktadır. Sektörel çözümlerin oluşturulması amacıyla koordinasyon çalışmaları yürütmenin yanında piyasa düzenleyiciler, yasa koyucular ve sektör oyuncuları için çeşitli seminerler, konferanslar vb. toplantılar düzenlenmesine ön ayak olan İFHK'nin şu anda Uluslararası Para Fonu, Dünya Bankası, İslam Kalkınma Bankası dahil 148 üyesi bulunmaktadır.

1.5.4 İslami Finans Kurumları Muhasebe Ve Denetim Organizasyonu (İFKMDO)

İFKMDO Mart 1991'de İslami finans sektörünü düzenleme ve denetleme standartları açısından destekleyebilmek amacıyla Bahreyn'de kurulmuştur. Getirdiği standartlar günümüzde Bahreyn, Katar, Lübnan, Suriye ve Dubai'de tümüyle zorunlu olarak uygulanmaktadır. Öte yandan Suudi Arabistan, Endonezya, Malezya, Pakistan, Avustralya ve Güney Afrika gibi ülkeler de hazırlamış oldukları düzenlemelerde birçok kez bu standartlardan yola çıkmışlardır. Bu açıdan bakıldığında kimi zaman İFKMDO, Uluslararası Finansal Raporlama Standartları'na (UFRS) alternatif olarak görülmektedir. Oysa İFKMDO 'nun getirdiği standartlar, UFRS' ye bir alternatiften çok, İslami finans kuruluşlarının kendine özgü şeriat uyumlu aktifleri ile pasifleri ve bunlardan elde edilen gelirleri düzenleyici bir standartlar bütünü olduğundan, UFRS' yi tamamlayıcı bir unsur olarak görülmelidir.

1.6 İslami Finansa Yönelik Övgüler ve Eleştiriler

1.6.1 Övgüler

- Faizin yasaklanmasıyla toplumsal eşitlik ve adalete katkı sunulmaktadır(Qutb, 2000:48-85).
- Şeriat kuralları gereği kumar ve aşırı riskin yasaklanmış olduğundan, İslami finans araçlarında düşük risk karşılığı daha istikrarlı getiri elde edilmektedir.
- Varlık tabanlı ve risk paylaşımı esası gereği İslami finans finansal krizlere daha dayanıklıdır.
- İslami finans kuruluşları özellikle kaldıraç kullanımıyla yaratılan yüksek riski yasakladığından mali yapı bakımından daha sağlıklıdırlar.
- Kredi aracılığıyla riskin tamamen borçlunun üzerine yüklemek yerine, kar/zarar paylaşımını esas alan finansman yöntemi ile riskin borç veren ve borçlu arasında eşit olarak paylaşılmaktadır. Dolayısıyla İslami finans sistemi daha adildir.
- İslami finansta, finansman desteği sunulan projeye basit bir bor-alacak ilişkisi yönünden bakmak yerine, kar elde edilmeye çalışılan stratejik bir karar olarak bakılmaktadır.
- İslami finans, şeriat kuralları gereği çalışma mekanizması açısından reel ekonomiye daha yakındır.

- Dini tercihinden dolayı bankacılık sistemine dahil olmaktan çekinen milyonlarca insanın mevduatı yastıkaltında saklanmaktadır (Önal, 2000:15). Bu mevduat İslami bankalar tarafından toplanarak ekonomide ihtiyaç duyulan yerlere aktarılmaktadır.
- Özellikle Karz-ı Hasen uygulamalarıyla ihtiyaç sahibi girişimcilere ekstra külfet yüklemeksizin gerekli parasal destek sunularak toplumsal dayanışma arttırılmaktadır.
- İslami finans ürün ve hizmetlerinin, etik ve ahlaki değerlere uygun olmayan kumar veya pornografi gibi alanlarda faydalanılmak üzere kullanımı yasaktır.

1.6.2 Eleştiriler

İslami finans sistemi uzun yıllardan gelen gelişim sürecine rağmen günümüzde hala müslümanlar olanlar ve müslüman olmayanlar açısından en temel konularda bile eleştiri konusudur. Bu eleştiriler aşağıdaki gibi gruplandırılmaktadır.

- Ticari bankalar tarafından ödenen ve ödettirilen faiz piyasa koşullarındaki rekabetçi düzeyde olduğundan eski toplumlarda uygulanan tefeci faizleri gibi aşırı yüksek ve sömürücü değildir. Dolayısıyla İslam tarafından yasaklanan faiz, günümüzde uygulanan faiz değildir.
- İslami bankaların uyguladığı murabaha sistemi klasik faiz uygulamalarının türevidir (Sıddıqi, 1983:19-52).
- Mevcut durumda İslami bankalar tarafından ürün ve hizmetlere uygulanan finansman masrafları klasik bankalar tarafından uygulananlardan genel olarak daha yüksektir.
- İslami finans büyük oranda farklı bir müşteri kitlesine hitap ettiğinden rekabet daha düşüktür. Dolayısıyla tüketiciler daha çok zarar görmektedirler.
- İslami finans şirketlerindeki şeriat denetim kurulu üyelerinin bağımsızlıkları konusunda şüpheler bulunmaktadır (El Gamal, 2006: 199). Birçok otoriteye göre de gerektiğinde şirket menfaatlerine ters düşen kararlar alabilecek kadar bağımsız değillerdir (Bank Negara Malaysia,2004:5-9).
- Birçok ülkede aynı şeriat uzmanı farklı şirketlerin denetim kurullarında çalıştırılabildiğinden şirket sırlarının açığa çıkmaması için kendilerine bazı konularda gerekli inceleme ve araştırma fırsatının sunulmaması.

- İslami finans ürünleri yeterli düzeyde standardize edilmediğinden, hangisinin şeriat uyumlu olup olmadığı konusunda kafa karışıklıkları bulunmaktadır.
- İslami finansa dair birçok konuda hala din alimleri arasında ihtilaf bulunması.
- İslami finans sistemi ürün ve hizmetleri piyasaya sürülmeden önce mutlaka İslami prensipler açısından uygunluğu değerlendirilirken ürün ve hizmetlerin gelişme aşamasını oldukça geciktirmektedir.

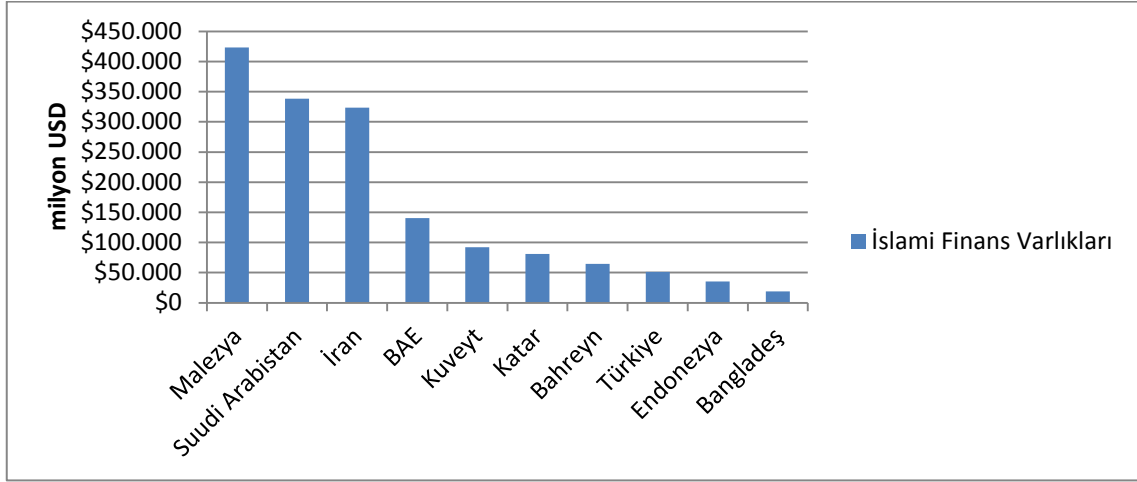
1.7 Dünyada İslami Finans

İslami finans sektörü pazar payı araştırması sonuçlarına göre ,beklendiği üzere, müslüman ülkelerin İngiltere, İrlanda ve Lüksemburg gibi Avrupa ülkelerindeki gelişmelere rağmen ağırlıkta olduğu görülmektedir. Özellikle İran, Malezya ve Suudi Arabistan sektörün en büyük aktörleri olarak göze çarpmaktadır. Diğer yandan Pakistan ve Türkiye gibi gelişmekte olan ve İslami finans için büyük potansiyel taşıyan müslüman ülkelerin küresel pazarda yer edinmek bir yana sektörün bu ülkelerin yerel pazarlarında bile çift haneli penetrasyon rakamlarına ulaşamamış olması da şaşırtıcıdır.

Dünyada İslam finansın yerine bakarken küresel pazarın istatistiklerini incelemek de önem arz etmektedir. Buna göre 2013 yılı sonu itibarıyla toplam 1.66 trilyon USD olduğu gözlemlenen İslami finans varlıklarının 1.2 trilyon USD kadarını bankacılığın, 27.8 milyar USD kadarını tekafülün (sigorta), 279.6 milyar USD kadarını ihraç edilmiş sukuk sertifikalarının, 50.7 milyar USD kadarını çeşitli fonların ve kalanını da diğer finansal enstrümanların oluşturduğu belirlenmiştir (Thomson Reuters, 2014:21). 2013 yılında sektördeki büyüme verileri değerlendirildiğinde ise genel olumlu tabloya rağmen büyümenin sektörün tüm unsurlarında gerçekleşmediği görülmüştür. Örneğin İslami fonlar ve sukuk sertifikaları sırasıyla %14' lük ve %11' lik büyüme gösterirken, bankacılık ise %5 düşüş göstermiştir.

1.7.1 Asya ve Ortadoğu'da İslami Finans

Toplamda 1.66 trilyon USD' yi bulan küresel İslami finans varlıklarının %65' i ya da 1.08 trilyon USD'si Malezya, Suudi Arabistan ve İran'a aittir. En çok İslami finans varlığı bulunduran ülke ise küresel İslami finans varlıklarının %25' ini barındıran Malezya'dır (Grafik 1).

Grafik 1. Ülkelere Göre İslami Finans Varlıkları Dağılımı

Kaynak: ICD Thomson Reuters Islamic Finance Development Report 2014

Mevcut durumda gelişmiş yasal mevzuat, uzun yıllardır uygulanmakta olan İslami iktisat modeli ve müslüman yoğunluğu barındıran demografik yapı dolayısıyla Asya ve Ortadoğu ülkeleri İslami finans için en uygun koşulları barındırmaktadırlar. Özellikle Körfez ülkelerinde Mit Ghamr Bankası'nın kuruluşundan itibaren devasa boyutlarda İslami finans kurumları tesis edilmiştir (Aktepe, 2010:71). AlBaraka ve Kuwait Finance House gibi şirketlerin örnekleri oluşturduğu finansal güç Körfez ülkelerinin İslami finans sistemini oldukça arttırmıştır. Asya'da Endonezya, Bangladeş ve Hindistan gibi potansiyel pazarların yanı sıra Malezya ve Pakistan gibi öncü ülkelerdeki gelişimlerin devamı, Ortadoğu'da ise petrol kaynaklı zenginliklerden elde edilen getirilerin İslami finans enstrümanları vasıtasıyla değerlendirilmesi sektörün gelişimi için olumlu işaretler sunmaktadır. Öte yandan yakın zamanda, Endonezya'da ihraç edilen devlet sukuk sertifikalarına rekor talep gelmesi ve Malezya emeklilik fonu EPF' ye şariat uyumlu opsiyonunun ekleneceği açıklanması doğu coğrafyasında İslami finans için diğer olumlu haberleri teşkil etmektedir.

1.7.2 Avrupa'da İslami Finans

Günümüzde İslami finansın Avrupa'da yeteri kadar yer edinmediği açıktır. Bu anlamda gerek toplam İslami finans varlığı gerekse İslami finans hizmetleri sunan kuruluş sayısı İslami finansın Avrupa'daki mevcut konumunu özetlemektedir (Grafik 4). Ancak İslami finansın genel büyüklüğü Avrupa'da hala sınırlı olsa da son yıllardaki gelişmeler bu coğrafyada bile İslami finansın daha etkin bir role sahip olacağına işaret etmektedir.

1.7.2.1 Fransa

Fransa'da İslami finansa yönelik önemli destekler görülmektedir. 2007 yılında Paris "Europlace" olarak adlandırılan ve Paris'in bir finans merkezi olmasını amaçlayan organizasyon tarafından İslami Finans Komisyonu kurulmuştur. Ardından sektörün gelişimini desteklemek adına önemli vergi ve mevzuat değişiklikleri yapılmıştır. 2011 yılında gelindiğinde Fransa ilk murabaha kontratına tanıklık etmiş ve operasyon önemli düzeyde talep görerek tamamlanmıştır. Ülkenin bünyesindeki müslüman nüfusun yanı sıra Fas, Tunus ve Cezayir gibi müslüman ülkelerle tarihi bağları dolayısıyla barındırdığı ticaret de göz önünde bulundurulursa, Fransa'da İslami finansın önemli bir potansiyeli gerçekleştirmeye başladığı görülmektedir.

1.7.2.2 Almanya

Almanya İslami sermaye piyasalarına ilk adımını 2004 yılında Saksonya eyaletinin ihraç ettiği sukuk sertifikaları ile atmıştır. Talebin %40' ının Avrupa, kalanının ise Körfez ülkeleri yatırımcıları tarafından oluşturulan operasyon, Avrupa'daki İslami finans açılımına ön ayak olmuştur. Ancak tüm bu hızlı girişe ve Avrupa'daki en yoğun müslüman nüfusa sahip ülke olmasına rağmen Almanya'daki ilk İslami banka, sınırlı lisansla olmak üzere, 2013 yılında Kuveyt Türk tarafından kurulabilmiştir. Yine de Almanya'nın Avrupa'nın en büyük ekonomisi olması, demografik yapısı ve Alman finans kuruluşlarının Londra, Dubai ve Kuala Lumpur'daki iştirakleri sayesinde İslami fonların Almanya'ya girişi adına önemli bir potansiyel bulunmaktadır.

1.7.2.3 İrlanda

İrlanda kurumsal altyapı hazırlama ve İslami finans merkezi olma konusunda en iddialı ülkelerden biridir. Bu amaçla, icara, murabaha ve tekafül gibi İslami finans ürünlerine uyumlu vergi yasalarını uygulamaya koymuştur. Bunun yanı sıra hükümet tarafından şeriat uyumlu yatırım fonlarının kurulması hususunda yardımcı olmak üzere uzman ekipler oluşturmuştur. Tüm bu destekleyici adımların yanı sıra, Avrupa pazarına kolay erişim, zengin ve kalifiye insan kaynağı, düzenli ve istikrarlı ticaret ortamı sayesinde İrlanda İslami finans için kendisini çok iyi bir şekilde konumlandırmıştır.

1.7.2.4 Lüksemburg

Amerika'dan sonra en yüksek yatırım fonuna sahip olan Lüksemburg, Avrupa'nın en önemli finans merkezlerinden biridir. İslami finans kaynaklarını da ülkeye çekmek adına hükümetler ve özel sektör oyuncuları bu ülkede önemli çaba harcamışlardır. Buna örnek olarak Avrupa'da bir İslami finans kurumuna (1978) ve şeriat uyumlu sigorta şirketine (1983) ilk ev sahipliği yapan ülke olmasının yanı sıra bir sukuk sertifikasını ilk olarak borsasında işleme açması (2002) gösterilmektedir. Yasal mevzuat konusunda da oldukça açık bir şema çizilen ülkede, sukuk, murabaha ve icara geleneksel finans enstrümanlarına benzer şekilde vergilendirilmeye başlanmıştır. Tüm bu uygun çevresel koşullar sayesinde İslami finans Lüksemburg'da Avrupa'daki diğer ülkelere göre daha ön plana çıkmıştır (Tablo 1).

Tablo 1. Lüksemburg İslami Finans Verileri

Ürün	Adet	Varlık Tutarı (milyar)	Dünya Sıralaması
Endekslenen Sukuk	16	5,50 €	3
İslami Yatırım Fonları	45	5 €	5 (Avrupada 1)

Kaynak : Pwc The Luxembourg Stock Exchange : A Prime Location for Sukuk Listing Report 2013

1.7.2.5 İngiltere

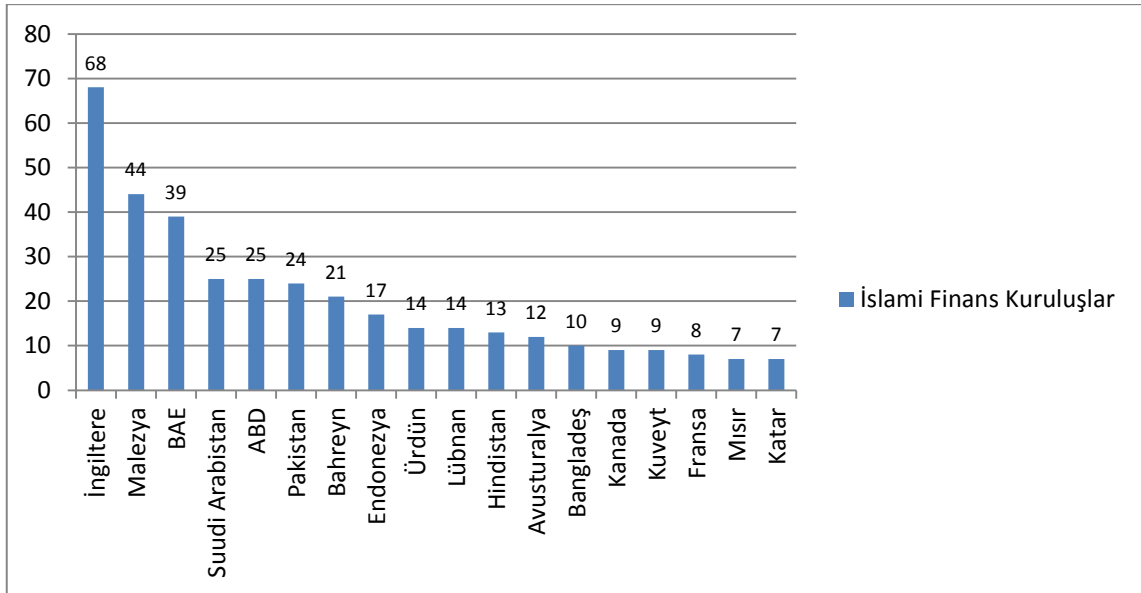
İslami finans İngiltere'ye 1980'de çeşitli yatırım bankaları tarafından gerçekleştirilen murabaha işlemleri ve 1982'de ülkedeki ilk İslami banka olan Albaraka' nın kurulmasıyla giriş kurulmuştur. Zaman içerisinde gelişen sektör, İslami finans kurumlarının ve müşterilerinin geleneksel muadilleriyle aynı şekilde muamele görebilmesini sağlayacak vergi yasalarının hazırlanması gibi hükümet destekleriyle beraber 2000 yılından itibaren önemli bir ivme yakalamıştır.

Mevcut durumda Londra'nın bir finans merkezi olmasından gelen avantajını da kullanan İngiltere, İslami finansın da merkezi olma iddiasındaki ülkelerin başında gelmektedir (Kaya, 2010:32). Bu amaçla 30 yıldan bu yana çeşitli altyapı çalışmaları yapılmış olan ülkede günümüzde toplam İslami finans varlıklarının 19 milyar USD' yi bulduğu görülmüştür (UKTFI, 2014:3). Temmuz 2014' te Avrupa ülkeleri arasında ilk ulusal sukuk ihracını gerçekleştirerek de bu iddiasını sürdürmüştür. 200 milyon pound tutarında sukuk sertifikası ihracına dünyanın değişik bölgelerinden olmak üzere çeşitli

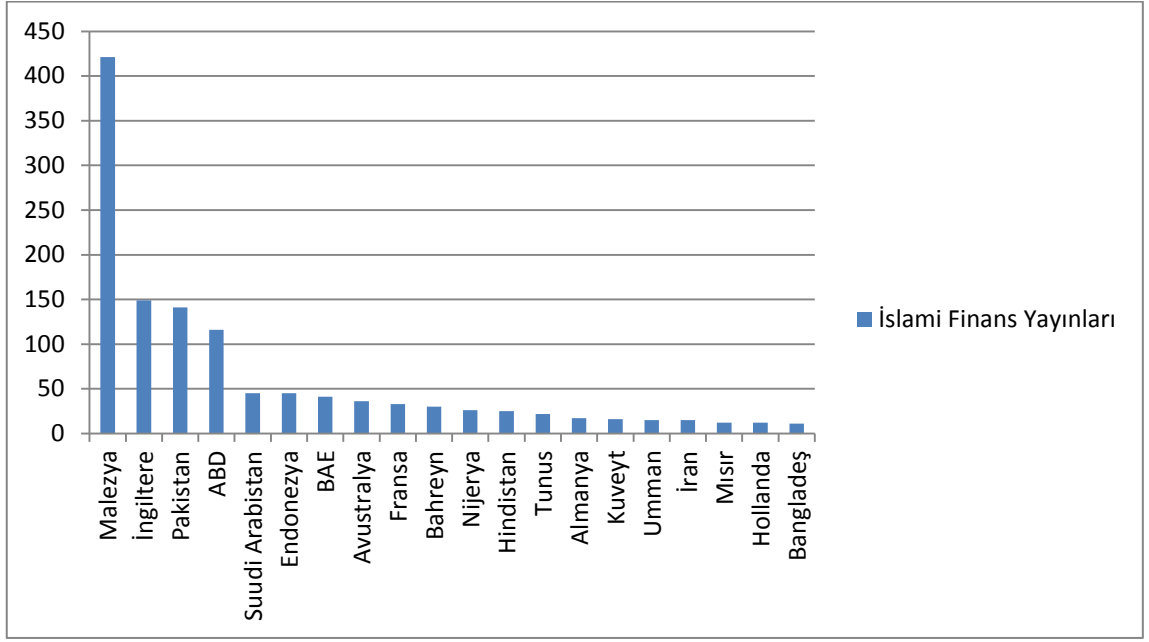
ulusal varlık fonları, merkez bankaları ve uluslararası İslami finans kuruluşları tarafından yaklaşık 2.3 milyar pound civarında talep gelmiştir. Bununla beraber sokuğun dışında devlet birçok İslami enstrümanı aktif olarak kullanarak, Olimpiyat Köyü ve BatterSea elektrik santrali gibi çeşitli projelere finansman kaynağı oluşturmuştur. Günümüzde 20'den fazla uluslararası bankanın faaliyet gösterdiği İngiltere'de, 6 tane tam şeriat uyumlu banka faaliyet göstermektedir.

Eğitim alanında dünya standartlarının üzerindeki olanaklar da İngiltere'yi İslami finans merkezi olma iddiasındaki diğer Avrupalı rakiplerinden ayıran önemli bir özellik olarak ön plana çıkmaktadır. 100.000'den fazla uluslararası öğrencinin öğrenim gördüğü bir ülke olarak İngiltere'de birçok üniversitede İslami finans alanına odaklanan çeşitli lisans, yüksek lisans ve doktora programlarının yanı sıra özel kuruluşlar tarafından hazırlanmış eğitim modülleri de oldukça yaygın durumdadır. Dolayısıyla hem İslami finans eğitimi veren kuruluş sayısı (Grafik 2) hem de İslami finans alanında üretilen yayın sayısında (Grafik 3) bir çok müslüman ülkeyi geride bırakan İngiltere'nin, Malezya ile birlikte sektörün eğitim lideri konumunda olması şaşırtıcı değildir.

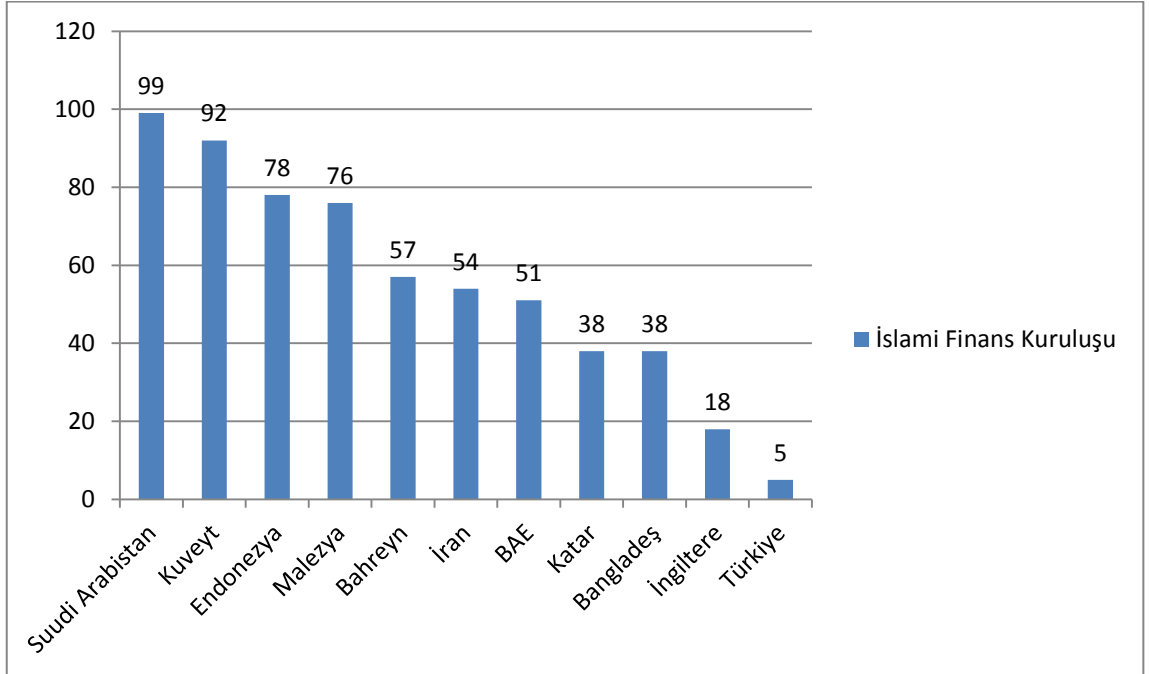
Grafik 2. Ükelere Göre İslami Finans Eğitim Kuruluşları Sayısı

Kaynak: ICD Thomson Reuters Islamic Finance Development Report 2014

Grafik 3. Ülkelere Göre İslami Finans Yayınları

Kaynak: ICD Thomson Reuters Islamic Finance Development Report 2014

Grafik 4. Ülkelere Göre İslami Finans Hizmetleri Sunan Kuruluş Sayısı

Kaynak: ICD Thomson Reuters Islamic Finance Development Report 2014

1.7.3 Afrika'da İslami Finans

Müslüman yoğunluklu bir diğer önemli bölge olan Afrika, 412 milyonluk nüfusu göz önüne alındığında İslami finans sistemi için hem önemli bir pazar potansiyeli hem de uygulama alanını oluşturmaktadır. Pazarın önemini göstere somut veri ise kredi derecelendirme kuruluşu Moody's tarafından yayınlanmış ve Afrika'daki pazarın yaklaşık 235 milyar USD olduğu belirtilmiştir. Güney Afrika, Kenya, Nijerya, Mısır ve Fas gibi ülkeler başta olmak üzere çeşitli noktalarda 40' ın üzerinde İslami finans kuruluşu hizmet vermektedir. Ancak bölgede özellikle sukuk alanında Nijerya, Senegal ve Güney Afrika'nın öncülüğünde önemli gelişmeler gözlemlense de finans ve muhasebe standartları, insan kaynağı, teknolojik altyapı ve gerekli hükümet desteklerinin eksiklikleri açısından yaşanan aksaklıklar sebebiyle İslami finans, özellikle Afrika'nın güneyinde beklenen eşiği geçememiştir.

1.7.3.1 Nijerya

Nijerya 170 milyonluk nüfusuyla özellikle Afrika'nın güneyindeki en yoğun müslüman nüfusa sahip ülke konumundadır. Ancak buna rağmen İslami bankacılık hala yeterli düzeyde gelişmişliğe sahip değildir. Bu alanda ürün ve hizmetler sunan ilk banka olan Habib Bank (Bank PHB) 1992 yılında kurulmuştur. Uzun yıllar yeterli kamusal desteği göremeyen sektör 2009 yılında İslami Bankacılık Kanunu'nun çıkarılmasıyla beraber tekrar ivme kazanmaya başlamıştır.

1.7.3.2 Kenya

Kenya'da İslami bankacılık 2005 yılında dünyaca ünlü batılı banka Barclays tarafından sunulan bankacılık hizmetleri vasıtasıyla hareketlenmiştir. Daha sonra 2007 ve 2008 yıllarında kurulan diğer İslami bankaların yanı sıra 2013 yılında Standard Chartered Bank'ın da ülkedeki faizsiz bankacılık birimini devreye alması sektörü oldukça genişletmiştir. Ancak en önemli gelişmelerden biri, 2011 yılında Kenya Merkez Bankası'na hükümet tarafından devlet tahvilleri üzerinden kar payı dağıtımı yapılması adına aracılık faaliyeti yürütme yetkisinin verilmesiyle ülkedeki İslami finans sektörünün yeni bir yön elde etmesi olmuştur (Njuguna, 2011).

1.7.3.3 Güney Afrika

Güney Afrika'ya mercek tutulduğunda, nüfusunun sadece %1.5' inin müslman olmasına rağmen Afrika'nın güneyinde İslami finans sektörünün öncülerinde olmakla kalmadığı, kendisini sektör açısından potansiyel bir merkez olarak tanımlayarak bu yönde çalışmalar yürüttüğü görülmektedir. 1989 yılında Suudi Arabistan menşeli Al Baraka ve İslam Bankası İslami bankacılık alanında ilk lisanslanan bankalar olarak kayıtlara geçmiştir. 2004 ve 2005 yıllarında WesBank ve ABSA tarafından açılan diğer bankalarla beraber çeşitli şeriat uyumlu fonların da hayata geçmesi İslami finans sektörünün önünü açmıştır. Yine de son yılların en önemli gelişmesi olarak İslami sermaye piyasalarının gelişimi açısından bakıldığında yakın zamanda yapılması planlanan ulusal sukuk ihracı görülmektedir (Bloomberg , web, Erişim: 26.02.2014).

1.7.3.4 Mısır

1960'lardan başlayan uzun İslami finans süreci dikkate alındığında Mısır'a özel bir ilgi gösterilmesi önem arz etmektedir. Ancak bu uzun soluklu geçmişe rağmen Mısır'ı da barındıran Kuzey Afrika'daki İslami finans örnekleri Körfez ülkelerinden ve özellikle Malezya'dan daha gelişmiş değildir. Bölgesel bir değerlendirme yapıldığında ise Mısır'ın sektörel anlamda bölgenin en gelişmiş ülkesi olduğu görülmektedir. Kuzey Afrika, dünyadaki İslami bankacılık varlıklarının %1,2' sini barındırırken bunun %95' i de Mısır'da bulunmaktadır (Standard & Poor's, 2014:23).

1971'de Mit Ghamr Tasarruf Bankası' nın kurulmasıyla hareketlenen Mısır İslami finans sektörü, 1970'ler boyunca Körfez bölgesinde kurulan İslami bankalar tarafından önemli bir pazar olarak görülmüştür. Bu ilgiye, ülkenin kalabalık nüfusunun yanı sıra toplumun sektöre gösterdiği ilgi ve sektörün sunduğu finansal ürün ve hizmetlere duyduğu ihtiyaç sebebiyet vermiştir. Özellikle Suudi Arabistan başta olmak üzere Körfez ülkelerindeki Mısırlı işçilerin tasarruflarını şeriat uyumlu çalışmayan Mısır devlet bankalarına yatırmayarak İslami bankalarda değerlendirmek istemesi Mısır pazarının cazibesini daha da arttırmıştır. Böylelikle 1979 yılında Faysal Bank ve 1980'de Albaraka kurulmuştur. Devam eden yıllar boyunca yeni yerel bankalar da kurulmuş ancak yetersiz yasal düzenlemeler ve denetimler sebebiyle bunların birçoğu toplumdaki İslami finans imajını derinden zedeleyerek batmıştır (Tripp, 2006:144).

1.7.3.5 Diğer

Kuzey Afrika'nın diğer ülkelerinden olan Tunus'ta ilk yerel sermayeli banka olan Bank Zitouna 2010 yılında kurulabilmiştir. Cezayir'de 1991 yılında Al Baraka ile başlayan İslami finans süreci 2008 yılında Bahreyn kökenli Al Salam ile devam etmiştir. Diğer ülkeler Fas, Libya ve Moritanya'da ise zaman zaman bir takım gayretler olmasına rağmen ekonomik ve politik çalkantılar sebebiyle henüz İslami finans adına gelişim kaydedilememiştir (Tablo 2). Özellikle Libya'da yapılan kamuoyu araştırmalarına göre İslami finans için yoğun talep olduğu görülmüştür (Kurnati, 2008:246). Ancak politik istikrarsızlıklar bu potansiyelin gerçekleşmesini engellemektedir.

Tablo 2. Kuzey Afrika'da İslami Finans

Ülke	Toplam İslami Bankacılık Varlıkları (mil. USD)	İslami Bankalar	Tekafül Şirketleri	İslami Fonlar
Cezayir	-	2	1	-
Mısır	11,6	4	5	12
Libya	-	-	1	-
Fas	0,0	-	-	2
Tunus	0,6	3	2	3
Toplam Kuzey Afrika	12,2	9	9	17
Dünya	985	363	216	636
Kuzey Afrika İçi %	1,2%	2,5%	4,2%	2,7%
"-": Veri Elde Edilemedi				

Kaynak: Standard & Poor's Islamic Finance Outlook 2015

1.7.4 Türkiye'de İslami Finans

Türkiye'de İslami finansın ilk uygulamaları 1980'li yılların sonlarına doğru ortaya çıkmaya başlamıştır. Öncelikle "Özel Finans Kurumu" adıyla ve Bakanlar Kurulu onayıyla kurulan bu kuruluşlar, 2005 yılında Bankacılık Kanunu'nda yapılan değişiklik doğrultusunda "Katılım Bankası" adını alarak İslami Finans prensiplerine uygun olmak kaydıyla her türlü bankacılık hizmetini sunmaya yetkili kuruluşlar olarak kanun yardımıyla tanımlanmışlardır. Küresel finans krizine gelmeden popülaritesi zaten artmakta olan İslami finans, kriz boyunca gösterdiği istikrarlı ve dayanıklı performans ile iyice revaç bularak ülkemizde de hareketlenmeye başlamıştır. Özellikle çeşitli hükümet destekleriyle beraber sektörel derinlik arttırılmıştır. Bu desteklere en önemli örnekler olarak finans sisteminin denetlemek ve düzenlemek üzere gerekli yasal

düzenlemelerin yapılması, bir kamu bankası olan Ziraat Bankası'nın katılım şubelerini açmaya başlaması ve 2012 yılından itibaren yapılmaya başlanan toplamda 3 milyar TL'yi bulan sukuk ihraçları gösterilmektedir.

1.7.4.1 Türkiye İslami Finans Swot Analizi

Türkiye'deki İslami finansın durumunu daha iyi anlayabilmek adına, sektörün bir swot analizini yapmak önemli ipuçları sağlayacaktır.

Kuvvetli Yönleri :

- Genç ve müslüman yoğunluklu nüfus sayesinde İslami finans ürünlerine yüksek talep potansiyelinin bulunması.
- İslami finansı destekleyen hükümetin katılım bankacılığının bankacılık sektöründeki payını 2023 yılına kadar %25'e yükseltmeyi hedeflediğini açıklayarak kesin desteğini sunması.
- İki büyük kamu bankasının İslami finans operasyonlarına başlayacağını açıklanması.
- Halihazırda faaliyet gösteren İslami finans kurumlarının başarılı ve dengeli bir şekilde faaliyetlerini gösterebilmesi.

Zayıf Yönleri :

- Katılım bankacılığının bankacılık sektöründeki pazar payının yalnızca %5 olması.
- Bankacılık sektörünün yalnızca birkaç büyük banka tarafından kontrol ediliyor olması.
- Yapılan tüm değişikliklere rağmen İslami finans için gerekli olan düzenlemelerin hala gerektiği kadar yapılmamış olması.
- İslami finans kavramının yeterince iyi anlatılmamış ve anlaşılmamış olması.

Fırsatlar :

- Kamu bankalarının sektöre giriş yapmasıyla kamuoyunun İslami finans farkındalığının artacak olması.
- Ortadoğu sermayesinin Türk katılım bankacılığı sektörüne dahil olmayı planlaması.

- Hükümetin devasa ölçülerde projeler için planlamalar yapıldığını açıklaması.
- Türkiye'nin bir finans merkezi olma yönündeki imajının giderek pekişmesi.
- Yeni sukuk ihraç hazırlıklarının yapılması.
- Helal gıda ve turizm sektörlerindeki hızlı gelişim.
- Özellikle tekafül sektöründeki potansiyele rağmen penetrasyon oranının hala çok düşük olması.

Tehditler :

- Katılım bankacılığının İslami kurallara uyumu konusunda yaşanan sorunlar.
- Katılım bankacılığının faize bir kılıf olarak sunulduğu kanısının potansiyel müşteri olarak görülen muhafazakar kesim içerisinde yaygınlaşması.
- Son dönemde ülke ekonomisinde yaşanmaya başlanan çalkantılar.
- Politik riskin giderek artması.
- İnsanların İslami finansın yanlış bilinen yönleri hakkında yeteri kadar bilgilendirilememesi.

1.7.4.2 Türkiye'de İslami Finansın Geleceği

Bankacılık sektörünün önemli sorunlarından olan vergi kanunun değiştirilmesi konusundaki planlamalarla beraber, iki kamu bankasının katılım bankacılığına gireceğinin açıklanmasının Türkiye'de İslami finansın geleceğinin açık olduğunu göstermektedir. Özellikle 2001 yerel krizi ve 2008 küresel finans krizinin ardından faiz temelli geleneksel bankacılık sisteminden daha adil ve eşitlikçi bir sistem olarak görülen katılım bankacılığının hükümet destekleriyle beraber güçlenmesi Türkiye'de İslami finansın gelişiminde önemli rol oynamaktadır.

Önümüzdeki 5 yıllık süreçte İslami finans sektöründe bulunan varlıkların, 7 Haziran 2013'te meclisten geçirilen yeni sukuk yasasının da etkisiyle yaklaşık olarak üçe katlanması öngörülmektedir. Bu sayede yeni finansman metotlarının önünün açılması ve ekonomik gelişmenin yeniden hız kazanması beklenmektedir. Yine de Türk İslami finans sektörü Bahreyn, Malezya, Birleşik Arap Emirlikleri gibi ülkelerle kıyaslandığında hala yeterince gelişmiş değildir. Ancak özellikle katılım bankacılığı alanındaki ilerlemeler sayesinde tüm sektörde genel bir ilerleme süreci öngörülmektedir.

1.7.5 İslami Finansın Önündeki Fırsatlar ve Tehditler

Günümüzde İslami finansın gelişimine en çok katkıda bulunan etkenin, özellikle müslümanların kişisel tercihlerinden kaynaklanan ve sistemin sunduğu ürün ve hizmetlere olan talep olduğu düşünülmektedir. Ancak son yıllarda İngiltere, Fransa, Lüksemburg ve İrlanda gibi ülkelerdeki gelişmeler göz önünde bulundurulacak olursa müslüman olmayan bireylerin de bu sistemin getirilerinden faydalanmaya başladıkları görülmektedir. Bu da İslami finans modelinin global olarak artan talebin etkisiyle giderek yaygınlaşacağına işaret etmektedir.

Öte yandan İslam finansın gelişim gösterdiği ülkelerdeki genel finans sektörünün gelişmiş ya da mevcut durumu itibarıyla gelişmekte olduğu da gözden kaçırılmamalıdır. Diğer bir deyişle, her ne kadar geleneksel finans ve İslami finans sistemleri arasında prensipler, yasal düzenlemeler, ve denetleyici kurumlar gibi ciddi farklılıklar olsa da iki sistemin de gelişimine katkıda bulunan ortak faktörlerin olabileceği gözlemlenmiştir. Ancak yukarıda bahsedilen farklılıklardan kaynaklanan eksiklikleri de gidermek için özellikle hükümet tarafından İslami finans sektörünün denetimi ve düzenlenmesine katkıda bulunacak özel yasal düzenlemelerin de yapılması sektöre önemli katkı sunacaktır.

1.7.5.1 Tehditler

Düşen Petrol Fiyatları : Petrol fiyatlarının bugünkü seviyesinde seyretmeye devam etmesi halinde petrol üreticisi ülkelerin hem kamu hem de kişisel harcamalarında düşüşler meydana gelecektir. Bu durumda özellikle İslami bankaların finansman hizmetlerine talebin azalması.

Terörizm : İstikrarsız yapısı devam eden Ortadoğu'daki karışıklıklar sonucu İslam imajının olumsuzlaşması nedeniyle, İslami finans kurumlarının Avrupa ve Amerika gibi yeni pazarlara girememesinin zorlaşması.

Artan Rekabet : İslami finansın giderek gelişmesi ve olgunlaşmasının bir sonucu olarak pazardaki oyuncuların artmasıyla yükselen rekabetin kar marjlarının düşürmesi.

Finansal Farkındalık : Tüketicilerin İslami finans hizmetleriyle ilgili yeterli bilgiye sahip olmaması nedeniyle sektöre rağbet göstermemesi.

Yetersiz Ölçek : Birçok finans kurumunun küresel ölçeğe ulaşamamış olması nedeniyle belirli coğrafyalarda faaliyet gösterebilmesi sonucu müşteri portföyünü yeterince geniş değildir. Dolayısıyla bu tür kurumların geleneksel finans kurumlarına nazaran özellikle politik risklere çok daha duyarlı olması.

İçtihat Farklılıkları : İslami finans alanında yetişmiş az sayıda din bilgini bulunmasının yanı sıra ,tüm dünyada olduğu gibi, din bilginlerinin İslami finans sistemini alakadar eden meselelerde birbiriyle uyumsuz görülebilecek yorumlamaları.

1.7.5.2 Fırsatlar

Helal Sektörü Finansman İhtiyacı : Günümüzde helal gıdadan, helal giyime ve seyahate kadar giden ve giderek büyüyen bir "helal ekonomisi" oluşmaktadır. Bu pazarda fırsatlar gören şirketlerin finansman ihtiyacını İslami finans kuruluşlarından karşılamasının beklenmesi.

İslami fonlar : Malezya EPF' nin şeriat uyumlu bölümünü devreye sokma girişiminin likiditeye ve dolayısıyla İslami varlık yönetimine yeni bir boyut kazandırması. Ernst & Young'a göre Müslüman ağırlıklı büyük ekonomilerin bu tür fonlarının belli bir kısmını İslami finans sektörüne kaydırması halinde sektöre 160 ile 190 milyar USD arası bir kaynağın girmesi öngörülmektedir.

Hac Finansmanı : Suudi Arabistan'ın Kâbe alanının genişlemesini temel alan Hac ve Umre altyapısına yönelik devasa projelerinin devreye girmesiyle birlikte 2014'te 6.1 milyon olan hac ve umre ziyaretçisi sayısının 2019'da 10.9 milyon olması beklenmektedir. Maddi ve manevi olarak yeterli güce sahip her müslümanın Hac ibadetini en az bir kez eda etme zorunluluğunun olduğu göz önüne alındığında Hac tasarruf fonlarındaki artış beklentisi.

Yeni Devlet Düzenlemeleri : Tunus, Azerbaycan, Hindistan, Fas, Afrika gibi potansiyel yeni pazarlarda İslami finans modeline uygun detaylı hukuki düzenlemelerin hazırlanması dolayısıyla yeni potansiyel müşterilere erişim imkanının bulunması.

Altyapı Yatırımları : İslam Konferansı Örgütü üyesi ülkelerinin birçoğunun büyük çaplı altyapı projeleri planlamasından dolayı önemli miktarda finansman ihtiyacının bulunması. Suudi Arabistan'ın 150 milyar USD'yi aşan, Endonezya'nın 80 ve

Türkiye'nin 32 milyar USD'lik enerji, ulaşım ve haberleşme gibi alanlardaki projeleri yatırım programına alması.

Teknoloji : Akıllı telefon satışlarının artışıyla beraber mobil bankacılığın da önemi daha da artmaktadır. Bu anlamda İslami finans kuruluşların uluslararası hizmetlerini en pratik şekliyle sunması durumunda potansiyel müşterilere erişimin kolaylaşması.

1.8 İslami Finansın Unsurları

1.8.1 İslami Bankacılık

1.8.1.1 İslami Bankacılık Nedir

İslami bankalar İslami kurallar ışığında hazırlanan tüzük ve mevzuatına göre, vatandaşların parasını en iyi şekilde değerlendirmek ve meşru kredi açmak gibi bütün bankacılık ihtiyaçlarını yerine getirmek amacıyla kurulan, her türlü faiz ve hile işlemlerine kapalı, İslam inanç, adap ve ahlakına saygılı mali ve iktisadi hizmet kurumlarıdır (Beki, 2005:347). Bir diğer tanıma göre İslami bankalar, dini hassasiyetlerinden ötürü tasarruflarını bankaya yatırmak yerine döviz ve altın gibi enstrümanlara yatırmak zorunda kalanların tasarruflarını, kar/zarar paylaşımı esasına göre toplamak amacıyla kurulan kuruluşlardır (Takan, 2001:16).

Günümüzde genellikle katılım bankaları olarak faaliyet gösteren İslami bankalar, ekonomik sistemin içinde var olan ve İslami finans sisteminin temel kurumlarından birisi olarak faaliyetlerini para kullandırma karşılığında faiz alınıp verilmesi ilkesiyle çalışan bankacılık anlayışının aksine yapacağı faaliyetlerde faizsiz işlem yapma prensibiyle çalışmaktadır. Birçokları tarafından "Kar payı faizin diğer adıdır" eleştirileri dillendirilse de, esasen faizsiz hizmet anlayışla hizmet eden bankalar; klasik bankalarla aynı çerçevede çeşitli bankacılık işlevlerini yapan, ancak fon toplama ve kullandırma metotlarını ortaklık esasına dayandırarak klasik bankalardan farklılaşan kuruluşlardır (Karapınar, 2003:36).

1.8.1.2 Tarihsel Gelişimi

Katılım bankacılığın ilk izlerine Babil döneminde görülmektedir. Hammurabi Kanunları içerisinde geçen ve borçlanma işlemlerinin düzenleyen bölümler faizsiz yatırımın ilk örneklerini teşkil etmektedir (Tarkan, 1986:29). Daha sonra İslamiyet'in getirdiği

hükümler çerçevesine giren katılım bankacılığı, özellikle İslam coğrafyasında yayılma imkânı bulmuştur.

Modern anlamda katılım bankacılığı ihtiyacının özellikle sanayileşme hareketleriyle beraber açığa çıktığı görülmüştür. İslami hassasiyetler dolayısıyla bireysel finansman ihtiyaçları önceleri geleneksel ticari alanda kar/zarar ortaklığı mantığıyla karşılanmaktayken; sanayileşme ile beraber doğan büyük projelere kaynak oluşturabilmek üzere fonları bir araya getirebilen ve bunları güvenilir şekilde dağıtabilen İslami bankalar kurularak geleneksel finans sistemine entegre olamayan kitleler finans sistemine dahil edilmeye başlanmıştır. Bu alanda Suudi Arabistan kökenli Dar Al Maal İslami Group, Dallah Al Baraka Group ve Al Rajhi Bank & Investment gibi şirketlerin atılımları sektörün bugünlere gelmesinde önemli katkıları olmuştur (Türkmenoğlu, 2007:25). Bunlar içerisinde de özellikle Al Rajhi Bank dünyanın en büyük İslami bankası olarak göze çapmaktadır (The Banker, 2010:34).

Günümüzde İslami bankacılık kavramına uygun şekilde faaliyet gösteren kuruluşlar arasında Commerbank ve Citibank gibi ünlü klasik bankalarla beraber Güney ABD'den Malezya'ya kadar uzanan bir coğrafyada birçok İslami banka bulunmaktadır (Faizsiz Bankacılık Hakkında, web, 15.05.2014).

1.8.1.3 İslami Bankacılığın Ortaya Çıkış Sebepleri

Sosyal yaşamda birçok kurum, kuruluş ve organizasyon toplumun talepleri, istekleri ve ihtiyaçları doğrultusunda kurulmaktadır. Dolayısıyla bu yapılar varlıklarını toplumun bu eğilimlerine göre sürdürebilmektedirler. İslami bankacılık sisteminin kurulmasında da en önemli etkenlerden biri hiç kuşkusuz toplumun ihtiyaçları olmuştur. Dolayısıyla bu ihtiyaçlar İslami bankacılığı doğurmaktadır ifadesi yanlış olmayacaktır.

İslami bankacılık sayesinde dini hassasiyetleri olan ve tasarruflarını faiz çekinceleri sebebiyle yastık altında saklamak durumunda kalan mevduat sahipleri, bankacılık sistemine entegre edilerek ülke ekonomisine kalkınma ve büyüme yönleriyle önemli katkı sunmaktadır. Diğer bir deyişle İslami bankacılık, faiz sisteminden kaçınan tasarruf sahiplerinin mevduatı ile yatırımcıların finansman ihtiyacını karşılayarak hem mikro hem de makro düzeyde önemli bir işlev görmektedirler.

Petrol ihracı yapan birçok İslam ülkesinde, elde edilen parasal zenginliklerin ülkenin kendi ekonomisine hiçbir katkı sunmaksızın doğrudan batılı finans merkezlerine akması da İslami bankacılığı doğuran bir diğer sebeptir (Uçar, 2001:26). Böylelikle tasarrufların azlığından kaynaklanan yüksek finansman maliyetlerinin önüne geçilmek istenmiştir.

İnsanoğlu yalnızca bedeninden ibaret olmayıp onun aynı zamanda ruhsal yönü de bulunmaktadır. İşte bu sebeptendir ki tarih boyunca insanların dini inanışları tavır ve davranışlarında çok önemli etkiye sahip olmuştur. İslam Dini'nin de faizi yasaklaması dolayısıyla İslami coğrafya ve insanların faaliyet alanında faiz barındırmayan yeni bir finansal sistem oluşturma gayretine sebebiyet vermiştir.

Toplum insanlardan oluşur ve insanlar arasında genelde farklı sınıflardan olduklarından, görünmez de olsa aralarında sınırlar bulunmaktadır. Bu da toplumlarda eşitsizlik kaynaklı genel bir rahatsızlığa neden olmaktadır. Toplumsal barışı sağlamak için ise farklı sınıflar arası barışı ve ilişkiyi kurmak şarttır. Bu yolda, öncelikli olarak zengin ve fakir arasındaki huzuru sağlamak şarttır. Dolayısıyla, zenginin faiz karşılığında borçlandırarak parasına para katmasını engellemesi yönüyle İslami bankacılık toplumsal huzur için bir gerekliliktir. Bununla beraber, "ortaklık" kavramının faizsiz bankacılıkta temel prensip olmasının "sen çalış ben kazanayım" anlayışını da elimine etmesi toplumsal huzura önemli katkı sunan bir diğer unsurdur. Bu yönüyle İslami bankacılık toplumsal huzur ihtiyacını karşılamak adına önemli bir enstrümandır.

1.8.1.4 Çalışma Mekanizması

İslami bankalar veya katılım bankaları standart bankacılık hizmetleriyle beraber toplamış oldukları fonları ekonomik sistem içerisinde şeriat kurallarına tamamen uyacak şekilde kar/zarar paylaşımı prensibine göre değerlendirmektedirler. Nakdi kredi kullandıramayan katılım bankaları, müşareke, murabaha, mudaraba ve icara gibi İslami finans sisteminin geliştirmiş olduğu çeşitli yöntemlerle müşterilerine faizsiz finansman olanakları sunmaktadırlar. Dolayısıyla çalışma mekanizmasındaki en önemli unsurlar iki maddede özetlenebilmektedir :

- Fon toplarken “sabit bir getiri” taahhüt etmemek,

- Fon kullanırken nakit kredi vermeyip, malı “peşin alıp vadeli satmak” (Katılım Bankacılığı Sistemi Nedir, web, 09.01.2014).

Bahsedilen prensiplere uygun olmayan operasyonların icra edilmesinin İslami finans kavramının varlık sebebini ortadan kaldıracığından banka işlemlerinin şeri denetime sokulmasının önemi gözler önündedir. Bu yüzden tüm bankalar gibi bir takım iç ve dış denetim mekanizmalarına tabi olan katılım bankaları ilave olarak İslami ilkelerle uyumluluklarının sağlanması amacıyla çeşitli denetimlere tabi tutulmaktadır. Genel olarak bu denetimler her ülkenin kendi denetim kurumları, uluslararası kuruluşlar tarafından yayınlanan standartlar ve bankaların kendi yönetim kademelerinde oluşturulan şeriat denetim kurulları aracılığıyla yapılmaktadır. Buna göre bir işlemin şer'i denetiminin onaylanmış olması için hem uluslararası zorunlu kriterlere uyulması hem de bankanın kendi şeriat kurulu tarafından incelenmiş olması gerekmektedir. Ancak çeşitli din bilginlerinin aynı konudaki ihtilafı görüşleri sektördeki önemli bir çıkmazı da ortaya koymaktadır.

1.8.1.5 İslami ve Geleneksel Bankalar Arasındaki Farklılıklar

İslami ve geleneksel bankacılıkta gerçekleştirilen finansal işlemler genellikle benzer özellikler taşımasına rağmen izlenen yöntemlerin ve çalışma mekanizmalarının farklılıklar taşıdığı görülmektedir. Zira İslam hukukuna göre bir işin yapılması kadar nasıl yapıldığı da önem taşımaktadır. Dolayısıyla katılım bankacılığı şeriat prensiplerinin aykırılık taşıdığı noktalarda geleneksel bankacılıktan ayrılmıştır. Bu bölümde iki sektör arasındaki bazı farklar değerlendirilirken, birçoğu da özet tabloda ele alınmıştır (Tablo 3).

İslami bir bankanın en önemli fonksiyonu geleneksel bankalardaki gibi mevduat sahiplerinden topladığı fonları finansman ihtiyacı duyan birey veya kurumlara en karlı şekilde dağıtmaktır. Geleneksel bankalar mevduata düşük faiz verip krediye yüksek faiz uygulayarak esas karlarını oluşturmaktadırlar. Dolayısıyla klasik bankacılıkta önceden belirlenmiş sabit bir getiri / risk temel unsurdur. İslam anlayışına göre faizin her türlüünün yasaklanmış olmasından ötürü katılım bankaları ise hem fon sahipleriyle hem de fon kullananlarla kar / zarar ortaklığı, vadeli satış veya kiralama esaslarına göre iş modelleri üretip İslam'ın yasaklamış olduğu faizden sakınmaktadırlar. Buna göre banka ve müşterileri yapılan işlemin sonucunda doğan karı veya zararı yasal çerçevede

ve taraflar arasında önceden yapılmış anlaşmaya bağlı kalarak paylaşmaktadırlar. Dolayısıyla sistemin işleyişinde tüm taraflar için risk mevcuttur. Ancak geleneksel bankalara bakıldığında mevduat sahibi her koşulda getirisini alırken mevduatın kullanımından doğan kar da zarar da tamamen bankaya aittir. Aynı şekilde kredi kullanıcısı, kar veya zarar etmesine bakılmaksızın bankadan kullanmış olduğu kredi karşılığını her koşulda vadesinde geri ödemek zorundadır. Dolayısıyla İslami bankacılığın aksine risk tamamıyla belli bir tarafın üzerindedir.

İki bankacılık sisteminde banka ve müşteriler arasındaki ilişki açısından da farklılıklar bulunmaktadır. Örneğin katılım bankalarındaki katılım hesaplarına yatırılan mevduatlar sayesinde banka ve mevduat sahibi kar zarar ortaklığı ilişkisine girmektedirler. Oysa geleneksel bankacılıkta mevduattan dolayı bir ortaklık ilişkisi değil sadece borçlu-alacaklı ilişkisi doğmaktadır. Ayrıca katılma hesaplarındaki mevduat İslami prensiplerin izin vermediği hiçbir alanda kullanılamazken, klasik bankacılıkta mevduat alındıktan sonra istenilen şekilde ve alanda değerlendirilebilmektedir.

Tablo 3. İslami ve Geleneksel Bankacılık Farkları

	İslami Bankacılık	Geleneksel Bankacılık
Finansman etiği	Varlığa dayalı finansman ve borç yükünü azaltmak üzere varlıkları verimli kullanma.	İflaslara yol açan ve borç yükünü arttıran aşırı kredi kullanımı ve finansal kaynakların israfı.
Varlıkları paraya dönüştürme	Bir katılım hesabı sahibi (mudi) hissedarla aynı haklara sahiptir.	Hissedarlardan önce mudilere ödeme yapılır.
Risk ve özsermaye finansmanına katılım	Özsermaye finansmanı, K/Z paylaşımını içeren bir proje için mevcuttur; risk ve kâr paylaşımı birlikte gider.	Yatırım bankalarının aksine, ticari bankalar genellikle özsermaye finansmanına bağımlı değildir. Küçük riskler dışında kalan büyük riskleri ödünç alanlara (borçlulara) yüklerler.
Fon kullandırma	Nakit kredi veremezler. Ancak malın vadeli satış şeklinde finansman sağlarlar.	Faiz karşılığında nakit kredi verirler.

Risk	Kar-zarar paylaşımı esas olduğundan risk müşteri ve mevduat sahipleri üzerindedir.	Mevduat sahipleri açısından hiçbir risk yoktur. Tamamen bankanın üzerindedir.
Fon kullanım süresi	Sıklıkla uzun vadeli yatırım projeleri için tercih edilir.	Kısa vadeli ticari kredilerde tercih edilir.
Mevduat getirisi	Katılma hesaplarından elde edilen gelirin %80'i mudilere dağıtılır. Zarar var ise paylaşılır.	Hesap sahiplerinin aylık kazançları oransal olarak önceden belirlenmiştir.
Kâr-zarar paylaşımı	Çoğu işlem ödünç verenlerin performansından bağımsız, değişebilir getirilere dayanır. Daha büyük risklerin paylaşımı onların daha profesyonelce yönetilmesini zorunlu kılar. Mudiler ve yatırımcılar geleneksel sisteme göre daha yüksek getiri fırsatlarını yakalar.	Banka performansı ile risksiz getiriden pek hoşlanmayan mudi/yatırımcı getirileri arasında hiçbir ilişki yoktur. Geleneksel kurumlar neredeyse risksiz yayılmayı isteyen ödünç verenlerle alanlar arasında bir aracı olarak davranırlar.
Zekat	Zekat toplayıp dağıtmak, İslam bankalarının bir işlevi haline gelmiştir.İslami bankacılıkta vergi yerine zekat geçerlidir.	Devlet vergileri bir olasılıkla aynı amaca hizmet eder; ancak biçimi ve yönetimi farklıdır.
Birleşik faiz hesaplama	İslami bankalar ilk değerden (varsayılandan) daha fazlasını hesapta (provision) tutmazlar.	İlk değere (varsayılan) ek olarak para bulundurulabilir.
Para piyasasından borçlanmak	İslami bankalar için para piyasasından ödünç almak görece zordur.	Ticari bankalar için ise bu, temel likidite kaynağıdır.

Müşterilerle ilişkiler	Bir İslami bankanın müşteri kitlesiyle yakınlık derecesi; ortak, yatırımcı, tüccar şeklindedir.	Geleneksel bankanın bu ilişkideki statüsü ise alacaklı (creditor) ve borçlu (debtor) statüsüdür.
Anapara garantisi	Yok	Sistemde kurulu.
Mevduat sigortası	Genelde yok.	Kısmen var.

Kaynak : (Kalaycı, 2013:66)

1.8.1.6 İslami Bankacılık Fon Toplama Metotları

İslami bankacılığın fon oluşturma metotları arasında en sık görülenleri aşağıdaki gibi özetlenebilmektedir.

1.8.1.6.1 Özel Cari Hesap

Bireyler ve firmalar tarafından mevduatın korunmasını sağlamak amacıyla açtırılabilen özel cari hesaplar işleyiş mantığı bakımından geleneksel bankacılık metotları ile benzerlik taşımaktadırlar. Bu tür hesaplar yerel para birimi veya döviz bazında açtırılabilirken, banka müşterinin talebi doğrultusunda yatırılan mevduatı anında geri ödemekle yükümlüdür. Bununla beraber özel cari hesap sahiplerine herhangi bir kar payı ödemesi yapılmamaktadır. Dolayısıyla mevduatın kullanımından kaynaklanan risk de tamamen bankanın sorumluluğu altındadır.

Özel cari hesaplar teorik olarak iki farklı görüşe göre değerlendirilmektedir. Ürdün İslam Bankasına göre bu tür hesaplardaki paralar bankanın tüm riski göğüsleyerek mudinin özel iznini almak kaydıyla kullanabildiği emanet mevduatlardır. Diğer yandan İran İslam Bankası ise özel cari hesaplardaki paraları "Karz-ı Hasen" (faizsiz borç) olarak değerlendirmektedir. Buna göre mevduat sahipleri herhangi bir getiri beklentisine girmeksizin bankaya ticari işlemlerinde değerlendirebilmek üzere borç para vermektedirler. Bu mevduatın kullanımı için mudi iznine ise gerek yoktur. Her iki yaklaşımda da mevduat üzerindeki risk tamamen bankaya aittir ve mevduat sahibi parasını istediği an geri çekebilme hakkına sahiptir.

1.8.1.6.2 Tasarruf Hesabı

Çoğu İslami bankanın tasarruf hesabı ürünleri olmasına rağmen bu ürünler arasında çeşitli farklılıklar bulunmaktadır. Bu alanda nispeten daha sık rastlanılan uygulama ise Malezya İslam Bankası'nın tercih etmiş olduğu yönteme dayalı olanıdır. Buna göre müşteriler paralarının korunmasını sağlamak amacıyla bankaya yatırırlar. Müşteri istediği anda parasını çekebilirken, mevduatın kullanımıyla elde edilen gelir tamamen bankanın payına düşmektedir. Ancak özel cari hesaplardan farklı olarak, banka tasarruf hesabı sahiplerine bir çeşit hediye olarak dönem dönem kullandığı mevduattan kazandığı gelirin bir kısmını dağıtabilmektedir. Haliyle, kar paylaşımının şeriat kurallarına uygun olabilmesi için mevduat sahiplerine "ticari risk" oluşturmak üzere mevduatlarının tamamının ödeneceğine dair garanti verilmez.

1.8.1.6.3 Katılım Hesabı

Kar/zarar paylaşımı hesapları olarak da anılan bu hesaplar geleneksel bankacılıktaki vadeli mevduatlara benzemektedirler. Ancak klasik vadeli mevduatlardan aşağıdaki gibi ayrılmaktadırlar.

- Anaparanın geri ödenmesi taahhüt edilmesi yasaktır.
- Geleneksel bankacılık vadeli hesapları faiz temelli işlemektedir. Oysa İslami Bankacılıkta kar payı esas alınmıştır. Müşterilere önceden belirlenmiş bir oranda getiri vaat etmek yerine tahmini bir kar payı aralığı sunulmaktadır. Kesin oran bankanın kendi yatırımlarının sonunda elde edeceği sonuca göre belirlenmektedir.
- Klasik vadeli mevduat hesapları birbirinden vade temelinde farklılaşmaktadır. Oysa katılım hesapları vadenin yanı sıra mevduatın banka tarafından hangi yatırım alanlarında kullanılabileceğine dair mevduat sahipleri tarafından verilen direktiflere göre de değişmektedirler.

Birçok banka değişen müşteri taleplerini karşılayabilmek amacıyla farklı türlerde katılım hesapları geliştirmişlerdir. Bunların en yaygın olanları aşağıdaki gibi özetlenebilmektedir.

1.8.1.6.3.1 Genel Katılma Hesapları

İslami bankalar tarafından en yaygın olarak kullanılan katılım hesabı çeşididir. Banka elinde bulunan müşteri tarafından belirli bir proje bazında kullanılması emredilmemiş farklı vadelerdeki mevduatları genel bir havuzda toplarlar. Bu havuz kullanılarak elde edilen gelir de mevduat sahiplerinin hakedişlerine göre dağıtılır.

1.8.1.6.3.2 Özel Katılma Hesapları

Bu tür hesapların sahipleri bankaya yatırdıkları mevduatın banka tarafından özellikle hangi projelerde kullanılabileceğine karar verebilmektedir. Bu durumda banka ve müşteri arasında sadece belirtilmiş projeden elde edilen gelir paylaşılmaktadır.

1.8.1.6.3.3 Sınırlı Dönem Katılma Hesapları

Bu tür hesaplarda mevduatın kullanımı için banka ve müşteri karşılıklı olarak belirli bir dönem boyunca kullanılmak üzere anlaşmaya varır. Bu anlaşma belirlenen süre sonunda sona erer ancak elde edilen gelir, içinde bulunulan mali yılın sonunda paylaşılır.

1.8.1.6.3.4 Sınırsız Dönem Katılma Hesapları

Sınırlı dönem yatırım hesaplarından farklı olarak burada mevduatın kullanımı için herhangi bir süre yoktur. Mevduat anlaşması otomatik olarak yenilenirken, yalnızca müşterinin üç ay evvelden bankayı uyarması durumunda sona erer.

1.8.1.7 İslami Bankacılık Fon Kullandırma Metotları

1.8.1.7.1 Karz-ı Hasen

İslami prensiplere uygun olarak verilen bir borç veya kredi hiçbir suretle faiz taşıyamamaktadır. İslam hukukuna göre müşterilerin mal alımı dışında kalan nakdi ihtiyaçları ancak karz-ı hasen metoduyla karşılanabilmektedir. Karz-ı hasen ise verilen borç paranın aynı cins ve tutarda geri ödenmesini esas almaktadır. Geleneksel anlamda kredi kavramının tam aksine karz-ı hasen, ihtiyaç sahibinin parasal yoksunluktan kaynaklanan sıkıntılarını giderme adına toplumsal bir görev olarak görülebilecek bir borçlandırma sistemidir. Karz-ı hasen için kullanılan para cari hesaplardan veya

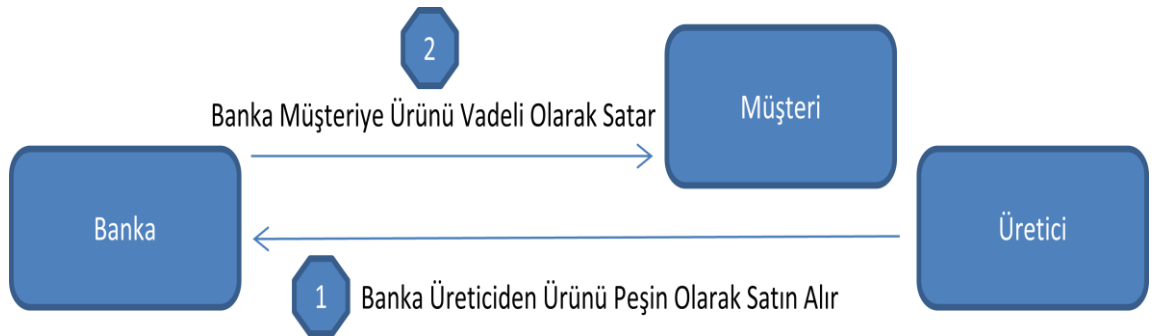
bankanın özsermayesinden verilmektedir (Sezen, 1990:91). Tüm bankalar gibi İslami bankalar da kar amaçlı kuruluşlar olmalarına rağmen birçoğu karz-ı hasen uygulamalarına yıllık operasyonları arasında yer ayırmaktadırlar.

Prensip olarak genel geçer hükümleri bulunsa da karz-ı hasen dünyada çeşitli şekillerde yer almaktadır. Mısır'da banka yönetiminin işaret ettiği muhtaç kişilere, katılım ve özel cari hesap sahiplerine verilebilen karz-ı hasen, Ürdün'de ise İslami Bankacılık Kanunu gereği üretim faaliyetlerinde bulunmak isteyen muhtaç girişimcilere dağıtılabilmektedir. Öte yandan bir diğer farklılık da karz-ı hasen uygulaması sonucu oluşan genel giderlerin ihtiyaç sahibine yansıtılması konusundadır. Örneğin İran'da genel giderler hesaba yansıtılırken, Pakistan'da bu kesinlikle yasaklanmıştır (Khan, 1985:11).

1.8.1.7.2 Murabaha

Günümüzün en sık kullanılan İslami fon kullandırma metotlarından biri olan murabaha temel olarak, bir ticari faaliyetin gerçekleşmesi için gereken malın veya hizmetin temin edilmesinde kullanılır (Tunç, 2010:135-138). Buna göre banka ihtiyaç konusu mal ya da hizmeti tedarikçiden peşin olarak satın aldıktan sonra üzerine daha önce banka ve müşteri arasında yapılan murabaha anlaşmasında belirtilen kar marjını koyarak müşterisine vadeli olarak satar (Saeed, 1999:76). Böylece faiz kullanılmadan sadece vadeli satış yapılarak kısa vadeli finansman ihtiyacı giderilmiş olur (Şekil 2). Burada dikkat edilmesi gereken husus malın mülkiyetinin tüm ödemeler bitirilene kadar bankada kalmasıdır (Altaş, 2008:21). Günümüzde murabaha İslami finans sistemi içinde diğer alternatiflere nazaran daha sık tercih edilen bir ticari finansman metodudur (Josh, 1997:26).

Şekil 2. Murabaha Mekanizması

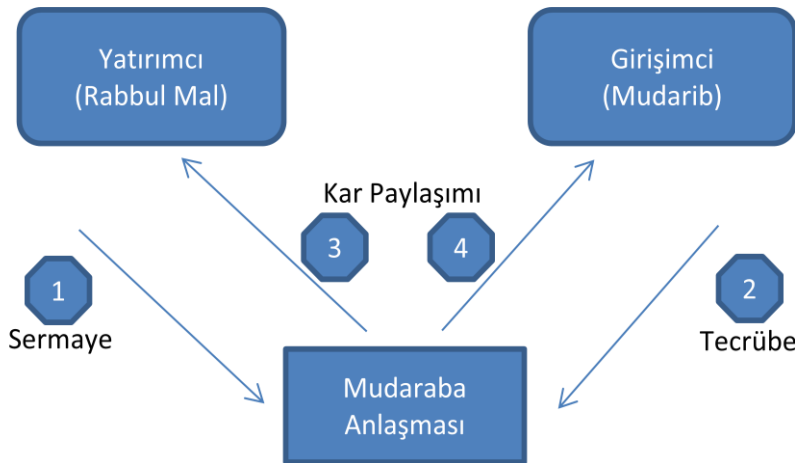
1.8.1.7.3 Sukuk

İslami Finans Kurumları Muhasebe ve Denetim Organizasyonu tarafından yapılan tanımlamaya göre sukuk, ihraç dolayısıyla toplanan fonların sertifika üzerinde planlandığı üzere yatırıma dönüştürüldüğü, yapılan yatırım üzerinde de sahiplik ve kullanım hakkının verildiği sertifikalardır (Thomas, 2004:42). Kısa tabiriyle ise İslami usul ve esaslara uygun bir menkul kıymet olarak dizayn edilmiş olan sukuk, günümüzde İslami bono olarak da adlandırılabilir. Ancak tanımından da anlaşılacağı üzere sukuk sertifikalarını klasik bonolardan en önemli özelliklerden biri nakit akış hakkının yanında sukuğun dayalı olduğu varlığın üzerinde mülkiyet ve kullanım hakkının sukuk sahibine geçmesidir. Buna göre sukuk sahibi, sertifikanın dayalı olduğu varlıktan doğan getiri veya riske sukuk vadesi boyunca elindeki sertifikalar oranında sahip olmaktadır.

1.8.1.7.4 Mudaraba (Emek –Sermaye Ortaklığı)

İki taraftan birinin sermaye diğerinin ise emek ortaya koyarak yaptıkları anlaşmaya mudaraba denir. Buna göre elde edilen gelir, üzerinde önceden anlaşılan oranlarda taraflar arasında paylaşılmaktadır. Projeden zarar edilmesi durumunda ise emek sahibinin de boşa giden emeklerine karşılık zarar, yalnızca sermaye sahibi tarafından karşılanmaktadır. Bu sistem aracılığıyla yatırım yapmak isteyip yönetim kabiliyeti olmayan sermaye sahipleri ile kabiliyeti olup sermayesi olmayan girişimcilerin orta noktada buluşması sağlanarak çeşitli ekonomik aktiviteleri ortaya koymalarına fırsat tanınmaktadır (Yılmaz, 2010:15). Şekil-3'te murabaha mekanizması şematize edilmiştir.

Şekil 3. Mudaraba Mekanizması

1.8.1.7.5 İcara

Belirli bir varlıktan elde edilen faydanın mal sahibine kira ödenmesi koşuluyla kiracıya devredildiği İslami prensiplere uygun düzenlenmiş kontratlara icara sözleşmeleri denilmektedir. Özellikle İngilizce ifadesiyle günümüzdeki "leasing" e oldukça benzer oluşuyla kimi din bilginleri tarafından eleştirilere de konu olmaktadır (Özgür, 2007:64). Ancak icara operasyonlarındaki en önemli nokta sözleşmede iki tarafın görev ve sorumlukları, sözleşme süresi, ödeme günleri gibi detayların net bir şekilde ortaya konarak "belirsizlik" unsurunun minimize edilmesidir.

İcara işleminde, müşterinin talep ettiği ürünün banka tarafından satın alınarak müşteriye kiralanmasından sonra belirli bir ödeme planına göre kira ödemeleri yapılmaktadır. Sözleşme sonuna kadar ürünün mülkiyeti bankada kalmasına rağmen fiziksel kullanım hakkı müşteri geçmektedir. İslami esaslara göre ürün her ne kadar müşteri tarafından kullanılsa da bakım masrafları banka tarafından karşılanmalıdır. Yapılan kontrata göre sözleşme sonuna gelindiğinde ise önceden anlaşılmış bir fiyat üzerinden müşteriye ürünü satın alma hakkı da tanınmaktadır.

Aşağıda belirtilen leasing ödeme tablolarına göre 100.000 TL'lik ticari araç finansmanı için Kuveyt Türk Katılım Bankası'na yapılacak toplam ödeme 130.408 TL iken İş Bankası'na yapılacak ödeme tutarı 135.820 TL olarak hesaplanmıştır. Her ne kadar katılım bankasının ticari bankadan daha cazip bir ödeme planı sunduğu görülse de bankacılıkta kişiye özel teklifler göz önünde bulundurulduğunda en iyi teklifin klasik pazarlık usulleriyle elde edilebileceği göz önünde bulundurulmalıdır.

Tablo 4. Kuveyt Türk Leasing Ödeme Tablosu

Finansman Tutarı: 100.000 TL Toplam Ödeme : 130.408 TL

Taksit No	Taksit Tutarı	Ana Para	Kalan Ana Para	Kar Tutarı	KKDF	BSMV
1	3,622.47 TL	2,110.47 TL	97,889.53 TL	1,260.00	189.00	63.00
2	3,622.47 TL	2,142.38 TL	95,747.15 TL	1,233.41	185.01	61.67
3	3,622.47 TL	2,174.77 TL	93,572.38 TL	1,206.41	180.96	60.32
4	3,622.47 TL	2,207.65 TL	91,364.73 TL	1,179.01	176.85	58.95
5	3,622.47 TL	2,241.03 TL	89,123.70 TL	1,151.20	172.68	57.56
6	3,622.47 TL	2,274.92 TL	86,848.78 TL	1,122.96	168.44	56.15
7	3,622.47 TL	2,309.31 TL	84,539.47 TL	1,094.29	164.14	54.71
8	3,622.47 TL	2,344.23 TL	82,195.24 TL	1,065.20	159.78	53.26
9	3,622.47 TL	2,379.68 TL	79,815.56 TL	1,035.66	155.35	51.78
10	3,622.47 TL	2,415.66 TL	77,399.91 TL	1,005.68	150.85	50.28
11	3,622.47 TL	2,452.18 TL	74,947.73 TL	975.24	146.29	48.76
12	3,622.47 TL	2,489.26 TL	72,458.47 TL	944.34	141.65	47.22
13	3,622.47 TL	2,526.90 TL	69,931.57 TL	912.98	136.95	45.65
14	3,622.47 TL	2,565.10 TL	67,366.47 TL	881.14	132.17	44.06
15	3,622.47 TL	2,603.89 TL	64,762.58 TL	848.82	127.32	42.44
16	3,622.47 TL	2,643.26 TL	62,119.33 TL	816.01	122.40	40.80
17	3,622.47 TL	2,683.22 TL	59,436.10 TL	782.70	117.41	39.14
18	3,622.47 TL	2,723.79 TL	56,712.31 TL	748.89	112.33	37.44
19	3,622.47 TL	2,764.98 TL	53,947.33 TL	714.58	107.19	35.73
20	3,622.47 TL	2,806.78 TL	51,140.55 TL	679.74	101.96	33.99
21	3,622.47 TL	2,849.22 TL	48,291.33 TL	644.37	96.66	32.22
22	3,622.47 TL	2,892.30 TL	45,399.02 TL	608.47	91.27	30.42
23	3,622.47 TL	2,936.03 TL	42,462.99 TL	572.03	85.80	28.60
24	3,622.47 TL	2,980.43 TL	39,482.56 TL	535.03	80.26	26.75
25	3,622.47 TL	3,025.49 TL	36,457.07 TL	497.48	74.62	24.87
26	3,622.47 TL	3,071.24 TL	33,385.83 TL	459.36	68.90	22.97
27	3,622.47 TL	3,117.67 TL	30,268.16 TL	420.66	63.10	21.03
28	3,622.47 TL	3,164.81 TL	27,103.35 TL	381.38	57.21	19.07
29	3,622.47 TL	3,212.66 TL	23,890.68 TL	341.50	51.23	17.08
30	3,622.47 TL	3,261.24 TL	20,629.44 TL	301.02	45.15	15.05
31	3,622.47 TL	3,310.55 TL	17,318.89 TL	259.93	38.99	13.00
32	3,622.47 TL	3,360.61 TL	13,958.29 TL	218.22	32.73	10.91
33	3,622.47 TL	3,411.42 TL	10,546.87 TL	175.87	26.38	08.79
34	3,622.47 TL	3,463.00 TL	7,083.87 TL	132.89	19.93	06.64
35	3,622.47 TL	3,515.36 TL	3,568.51 TL	89.26	13.39	04.46
36	3,622.47 TL	3,568.51 TL	00.00 TL	44.96	06.74	02.25

Kaynak: www.kuveytturk.com,Erişim: 30.04.2015

Tablo 5. İş Bankası Leasing Ödeme Tablosu

Finansman Tutarı : 100.000 TL Toplam Ödeme : 135.820 TL

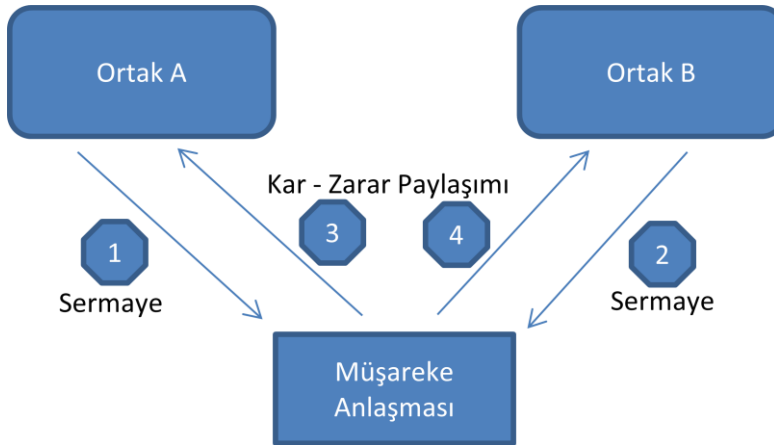
Kira No	Tarih	Anapara	Faiz	Kira	KDV
1	05.10.2010	3.770	-	3.770	679
2	05.11.2010	1.973	1.797	3.770	679
3	05.12.2010	2.010	1.760	3.770	679
4	05.01.2010	2.047	1.723	3.770	679
5	05.02.2010	2.085	1.685	3.770	679
6	05.03.2010	2.124	1.646	3.770	679
7	05.04.2010	2.164	1.606	3.770	679
8	05.05.2010	2.204	1.566	3.770	679
9	05.06.2010	2.246	1.524	3.770	679
10	05.07.2010	2.287	1.483	3.770	679
11	05.08.2010	2.330	1.440	3.770	679
12	05.09.2010	2.374	1.396	3.770	679
13	05.10.2010	2.418	1.352	3.770	679
14	05.11.2010	2.463	1.307	3.770	679
15	05.12.2010	2.509	1.261	3.770	679
16	05.01.2010	2.556	1.214	3.770	679
17	05.02.2010	2.604	1.166	3.770	679
18	05.03.2010	2.652	1.118	3.770	679
19	05.04.2010	2.702	1.068	3.770	679
20	05.05.2010	2.752	1.018	3.770	679
21	05.06.2010	2.804	966	3.770	679
22	05.07.2010	2.856	914	3.770	679
23	05.08.2010	2.910	860	3.770	679
24	05.09.2010	2.964	806	3.770	679
25	05.10.2010	3.019	751	3.770	679
26	05.11.2010	3.076	694	3.770	679
27	05.12.2010	3.133	637	3.770	679
28	05.01.2010	3.192	578	3.770	679
29	05.02.2010	3.251	519	3.770	679
30	05.03.2010	3.312	458	3.770	679
31	05.04.2010	3.374	396	3.770	679
32	05.05.2010	3.437	333	3.770	679
33	05.06.2010	3.501	269	3.770	679
34	05.07.2010	3.566	204	3.770	679
35	05.08.2010	3.633	137	3.770	679
36	05.09.2010	3.701	69	3.770	679
37	05.10.2010	-	-	100	18

Kaynak: www.isbank.com.tr,Erişim : 30.04.2015

1.8.1.7.6 Müşâreke (İnan- Sermaye Ortaklığı)

Müşarekenin temelinde sermaye ve kar ortaklığı prensibi yatmaktadır (Al Kasani, 1986:6). Daha resmi bir ifadeyle, iki ya da daha çok kişinin (birisi genellikle banka olmak üzere) bir araya gelerek sermaye ortaklığı şeklinde yaptığı anlaşmalara müşareke denilmektedir (Döndüren, 2014). Bu anlaşmalara göre taraflar projeyi yönetim hakkına sahiptirler. Ancak bu haktan diğer ortaklar lehine feragat edilebilmektedir. Kar paylaşımı önceden belirlenen oranlarda yapılırken bu paylaşım sermaye katkısıyla doğru orantıda olmak zorunda değildir. Ancak kar paylaşım oranının sermayeden bağımsız olmasına karşın karşılaşılan zararlar ortaklar arasında sermaye katılım oranında bölüştürülmek zorundadır (Akgüç, 1992:143). Müşareke anlaşmaları özellikle bankaların bir şirketin sermayesine kalıcı olarak katıldığı ve sözleşme süresinin olmadığı kalıcı müşarekelerle beraber bankanın kar paylaşımı oranından elde ettiği gelire ilaveten belirli miktarda getiriyi alarak ortaklığa ilk koyduğu sermayeyi topladıktan sonra ortaklıktan ayrıldığı geçici müşareke anlaşmaları olmak üzere iki şekilde yapılmaktadır (Özsoy, 1997:101). Şekil 4' te murabaha mekanizması şematize edilmiştir.

Şekil 4. Müşareke Mekanizması

Kaynak: <http://www.aims.education/islamic-banking-and-finance/musharakah-in-islamic-banking/>,
Erişim : 25.02.2015

1.8.1.7.7 Teminat Mektupları

İslami esaslara göre alacaklı taraf ödemeyi garantilemek için teminat alabilmektedir (Uludağ, 1998:28). Geleneksel bankacılık anlayışına benzer şekilde düzenlenen teminat mektupları yurt içinde veya dışında bulunan gerçek ve tüzel kişiler adına bir malın teslim edilmesi, bir işin gerçekleştirilmesi veya bir borcun ödenmesi gibi konularda alacaklı firmaya istinaden düzenlenen, ödemenin gerçekleşmediğini belirten bir yazı karşılığında bankanın ödemeyi kayıtsız şartsız borçlu adına yapmasını sağlayan kontratlardır. Bu sistem aracılığıyla müşteri banka sayesinde nakit teminat vermekten kurtulurken banka da bu işlem karşılığında müşteriden hizmet komisyonu almayı hak eder. Ancak ödeme riskini de üstlenmiş olur. Sonuç olarak teminat mektupları aracılığıyla risk faktörü azaltılarak özellikle yurtiçinde ticari faaliyetlerin artmasına katkıda bulunmaktadır.

1.8.1.7.8 Akreditifler

Akreditifler uluslararası bankacılık anlayışına göre ihraç edilen malların karşılığında doğan borçların ödenmesini garanti altına almaya yarayan bir ödeme yöntemidir. Özellikle birbirini yeterince iyi tanımayan veya güven sorunu yaşayan tarafların yaptığı alışverişlerde alıcı sipariş ettiği malın istediği sürede ve kalitede kendisine ulaşmasının ardından ödeme yapmayı isterken, satıcı ise malı teslim ettiği takdirde ödemeyi alacağını garanti edilmesini ister. Bu durumda bankalar ticaret mekanizmasına dahil olarak malın gerekli şartlar altında teslim edildiğini gösteren belge karşılığında satıcıya ödemeyi yapar. Bu yönüyle akreditif kredileri uluslararası ticaretin yaygınlaşması ve gelişmesinde rahatlatıcı bir finansman yöntemi olarak görülmektedir.

1.8.1.8 Dünyada İslami Bankacılık

İslami bankacılık barındırdığı potansiyel ve göstermiş olduğu başarılı performans ile beraber dünyada giderek artan bir ilgiyle karşılaşmaktadır. 2013 yılı sonu verilerine göre İslami bankacılık sektörü varlıklarının yaklaşık 1.2 milyar USD olduğu tahmin edilmektedir. Tüm dünyadaki katılım bankalarının karının ise 10 milyar USD civarında olduğu tahmin edilmektedir. Özellikle 2019 yılına kadar sektördeki çift haneli büyümenin devam etmesi halinde bu rakamın 37 milyar USD dolaylarına ulaşması öngörülmektedir (Ernst & Young, 2014:27).

2012 yılında yayınlanan Türkiye Katılım Bankaları Birliği verilerine göre dünyanın en büyük 1000 bankası arasında sadece 89 tane müslüman ülke orijinli katılım bankası bulunmaktadır. Bu anlamda İslami bankaların rekabette hala istenen seviyede olmadıkları açık bir gerçeklik olarak göze çarpmaktadır.

Son yıllarda İslami finans alanındaki pazarı fark etmeye başlayan birçok geleneksel mevduat bankası da gerek çeşitli ortaklıklar oluşturarak gerekse kendi İslami bankacılık departmanlarını kurarak pazarda aktif rol almaya çalışmaktadır. Ancak Tablo 6'da da görüldüğü gibi 2012 yılında dünyanın en büyük İslami finans kuruluşları arasında müslüman ülke orijinli olmayan bir kuruluş yer alamamıştır. Yine de İslami bankacılığın cezp edici potansiyeli bu sıralamayı değiştirmeye yetecek kadar yüksektir.

Tablo 6. Dünyanın En Büyük İslami Finans Kurumları 2012

Sıra	Kurum Adı	Ülke	Toplam Aktifler (milyon USD)	Aktif Karlılığı (%)
1	Bank Melli İran	İran	76.613	0.47
2	Mellat Bank	İran	72.557	1.26
3	Al Rajhi Bank	S.Arabistan	71.302	3.23
4	Bank Maskan	İran	54.528	0.44
5	Kuwait Finance House	Kuveyt	52.324	0.88
6	Bank Sederat İran	İran	50.706	0.95
7	Tejerat Bank	İran	41.871	1.4
8	Malayan Banking Berhad (Maybank)	Malezya	30.381	1.73
9	National Commercial Bank	S.Arabistan	27.794	2.05
10	Dubai İslamic Bank	B.A.E	25.967	1.3
11	Bank Rakyat	Malezya	25.902	2.84
12	Sepah Bank	İran	2.5834	0.1
13	Parsian Bank	İran	25.501	2.4
14	Bank Keshavarzi (Agri Bank)	İran	25.370	-
15	Abu Dabhi Islamic Bank	B.A.E	23.325	1.5
16	Qatar Islamic Bank	Katar	20.107	1.71
17	CIMB Group Holdings	Malezya	19.264	1.8
18	Pasargad Bank	İran	19.102	4.35
19	Al Baraka Banking Group	Bahreyn	19.055	1.78
20	Saudi British Bank (Sabb)	S.Arabistan	17.203	2.19
21	Masraf Al Rayan/Al Rayan Bank	Katar	16.930	2.6
22	Riyad Bank	S.Arabistan	15.152	1.87
23	Alinma Bank	S.Arabistan	14.403	1.61
24	Eghtesad Novin Bank (EN Bank)	İran	14.366	2.97
25	BIMB Holdings	Malezya	14.358	1.75

Kaynak: The Banker Top Islamic Financial Institutions 2013

1.8.1.9 Türkiye’de İslami Bankacılık

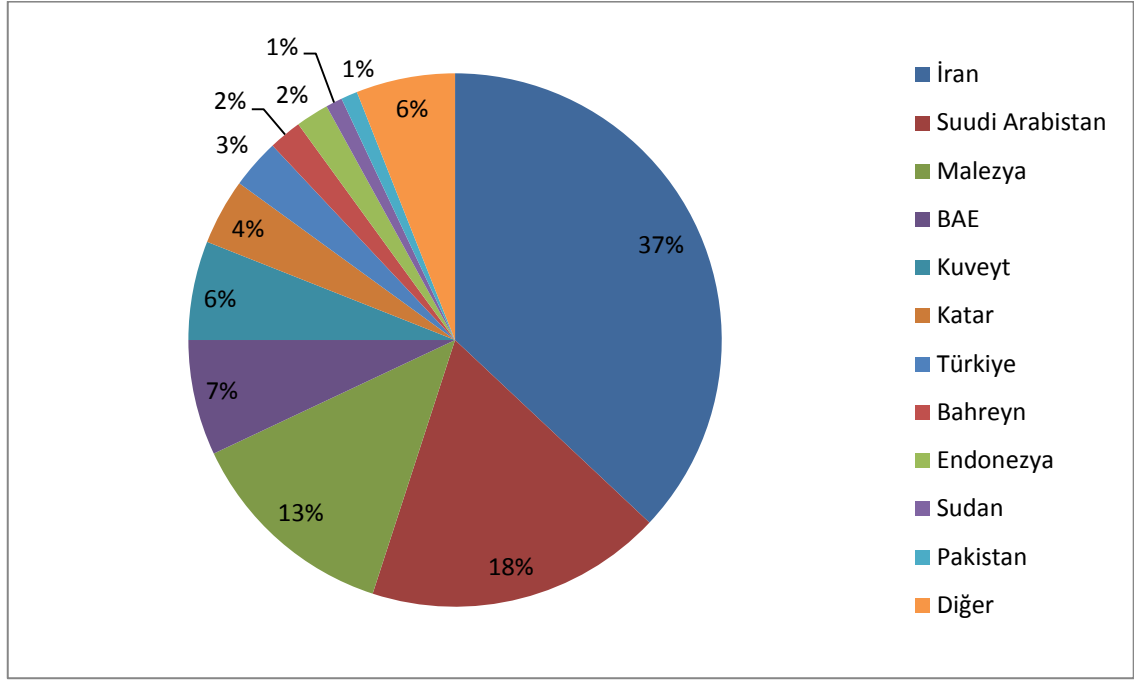
1.8.1.9.1 Tarihi Gelişimi

İslami Bankacılığın en önemli örneği Türkiye'nin de üyesi bulunduğu İslam Kalkınma Bankası'dır. Türkiye 1984 yılında İslam Kalkınma Bankası Yönetim Kurulu'nda devamlı üye bulundurma hakkını elde etmiştir. Böylece Türkiye 50 devleti çatısı altında toplayan İslam aleminin en büyük finansman kuruluşunda çok etkin bir rol oynayabilecek konuma gelmiştir.

Yasal olarak Türkiye'de katılım bankalarının kurulmasına 16 Aralık 1983 tarihindeki Bakanlar Kurulu Karaname'si ile izin verilmiştir (Yahşi, 2001:100). 2005 yılından beri yapılmakta olan hukuki düzenlemelerle katılım bankaları normal banka statüsünde değerlendirilmeye başlanmış ve aynı cezai müeyyidelere tabi tutulmuştur. Böylelikle mevduat sahiplerine güven telkin edilmiştir (Atlı, 2013:78).

1985 yılında kurulan Albaraka Türk Finans Kurumu A.Ş. ve Faisal Finans Kurumu A.Ş. İslamî bankacılık prensiplerine göre kurulmuş ilk kurumlardır. Bunları 1989 yılında kurulan Kuveyt Türk Evkaf Finans Kurumu A.Ş., 1991 yılında kurulan Anadolu Finans Kurumu A.Ş., 1995 yılında kurulan İhlas Finans Kurumu A.Ş. ve 1996 yılında kurulan Asya Finans Kurumu A.Ş. izlemiştir. 2001 yılında Türkiye’de yaşanan kriz döneminde İhlâs Finans iflas etmiş ve kapatılmıştır. Aynı yıl Ülker grubunca devralınan Faisal Finans, Family Finans adını almış ve 2005 yılında bu banka Anadolu Finans ile birleşerek Türkiye Finans Katılım Bankası kurulmuştur (Özsoy, 2012:22).

Küresel anlamda geline son noktada ise Türkiye, küresel İslami bankacılık aktiflerinin %3'ünü içerisinde barındırmaktadır (Grafik 5). Bu oran her ne kadar düşük gibi görünse de İslami bankacılık sistemini yeni yeni kavranmakta olduğu ülkemiz adına başlangıç olarak umut vadeden bir gelişmedir.

Grafik 5. Global İslami Bankacılık Aktiflerinin Ülkelere Göre Dağılımı 2013

Kaynak: TKBB Katılım Bankaları 2013

1.8.1.9.2 Türkiye'deki İslami Bankalar

1.8.1.9.2.1 Kuveyt Türk

1989 yılında Özel Finans Kurumu statüsünde kurulan ve sağlam sermaye yapısı ile sektörde önemli bir yeri olan Kuveyt Türk, 2006 yılında ismini Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş. olarak yenilemiştir. Sermayesinin %62'si uluslararası finans piyasalarının en saygın şirketlerinden olan Kuveyt Finans Kurumu'na, %9'u Kuveyt Devlet Sosyal Güvenlik Kurumu'na, %9'u İslam Kalkınma Bankası'na, %18'i Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne, %2'si ise diğer ortaklara aittir (Tablo 7). %62'lik payıyla Kuveyt Türk'ün en büyük ortağı olan Kuveyt Finans Kurumu global piyasalarda barındırdığı milyarlarca USD fonu ve sunduğu ileri ürün ve hizmet kalitesiyle Kuveyt Türk'e hem faaliyet kalitesi hem de prestij olarak büyük itibar kazandırmaktadır.

Tablo 7. Kuveyt Türk Ortaklık Yapısı

Cari Unvan	(%)
Kuveyt Finans Kurumu	62
Kuveyt Devlet Sosyal Güvenlik Kurumu	9
İslam Kalkınma Bankası	9
Vakıflar Bankası Genel Müdürlüğü	18
Diğer	2
TOPLAM	100

Kaynak: http://www.kuveytturk.com.tr/ortaklik_yapisi_hakkimizda.aspx, Erişim: 25.04.2015

1.8.1.9.2.2 Türkiye Finans

Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş. mobilya sektörünün önde gelen üreticilerinden Boydak Grubu'na ait Anadolu Finans ile gıda sektörünün açık ara lideri Ülker grubuna ait Family Finans'ın 30 Aralık 2005 tarihinde birleşmesiyle kurulmuştur (Döndüren, 2008:17). 31 Mart 2008 tarihinde ise bankanın %60'ı Suudi Arabistan'ın ve Ortadoğu'nun en büyük bankası olan The National Commercial Bank (NCB) tarafından satın alınarak ortaklık kuvvetlendirilmiştir. Böylelikle Türkiye Finans, yurtiçindeki sağlam yapısını kuvvetlendirmenin yanı sıra yurtdışı tecrübesini de bünyesine alarak operasyon kalitesini arttırmıştır. Günümüzde 250'den fazla şubesi ve 4.000 çalışanı bulunan banka, Türk katılım bankacılığı sektörünün en önemli aktörlerinden biridir.

1.8.1.9.2.3 Albaraka Türk

Türk İslami bankacılık sektörünün öncülerinden olan AlBaraka Türk 1985 yılında Ortadoğu'nun saygın gruplarından olan AlBaraka Bankacılık Grubu, İslam Kalkınma Bankası ve bazı yerli işadamlarının ortaklığıyla kurulmuştur. 2014 yılı itibarıyla bakıldığında ortaklık yapısının %66.10 yabancı ortaklar, %10.48 yerli ortaklar ve %24.06 halka açık olarak teşkil edildiği görülmektedir (Tablo 8). Nisan 2015 tarihindeki verilere göre toplam 206 şubesi ve 3652 personeli bulunan banka ülke ekonomisine önemli katkılar sunmaktadır.

Tablo 8. AlBaraka Türk Ortaklık Yapısı

Ortaklık Türü	(%)
Yabancı Ortaklar	66.03
Albaraka Bankacılık Grubu	54.06
İslam Kalkınma Bankası	7.84
Alharty Ailesi	3.46
Diğer	0.67
Yerli Ortaklar	9.91
Halka Açık	24.06
TOPLAM	100

Kaynak: <http://www.albaraka.com.tr/ortaklik-yapisi.aspx>, Erişim: 25.04.2015

Cari hesaplar ve katılma hesaplarıyla topladığı fonları bireysel ve kurumsal alanlarda diğer katılım bankaları gibi kar/zarar ortaklığı esasına dayandırarak ekonomik sisteme aktaran AlBaraka Türk her türlü ihtiyaca cevap verebilecek finansal ürün ve hizmeti sunabilmektedir. Bunun yanı sıra banka, AlBaraka Bankacılık Grup sayesinde dünyanın çeşitli yerlerindeki 80 ülkede 1000 kadar muhabir banka aracılığıyla gelişmiş dış ticaret hizmetleri sunmaktadır.

1.8.1.9.2.4 BankAsya

Faaliyetlerine Asya Finans Kurumu A.Ş. adıyla 1996 yılında Türkiye'nin altıncı özel finans kuruluşu olarak başlayan banka, ismini 2005 yılında Asya Katılım Bankası A.Ş. olarak değiştirmiştir. Kuruluş sermayesi 2 milyon TL, şu anki ödenmiş sermayesi ise 900 milyon TL olan bankanın çok ortaklı bir yapısı bulunmaktadır (Tablo 9). 2014 yılı itibarıyla Erbil ve gezici şubeleri de dahil olmak üzere 202 şubesi ve yurtiçi ve dışında bulunan 1000 muhabir banka ile çalışmalarını yürüten banka bireysel, ticari ve kurumsal bankacılık dallarında çok çeşitli ürün yelpazesiyile hizmet vermenin yanı sıra hedeflerini katılım bankacılığı için yeni ürünler üretip entegre ederek pazar payını arttırmak olarak belirtmektedir.

Tablo 9. Bankasya Ortaklık Yapısı

Cari Unvan	Tutar (TL)	(%)
Ortadoğu Tekstil Tic. San. A.Ş.	44.022.478	4.89
Forum İnşaat Dekorasyon Turizm San. ve Tic. A.Ş.	34.667.791	3.85
Osman Can Pehlivan	27.976.000	3.11
Sürat Basım Yayın Reklamcılık ve Eğitim Araçları San. Tic. A.Ş.	24.271.960	2.7
BJ Tekstil Tic. ve San. A.Ş.	20.350.000	2.26
Diğer Ortaklar	262.303.197	29.14
Halka Açık	486.408.574	54.05
TOPLAM	900.000.000	100

Kaynak : <http://www.bankasya.com.tr/yatirimci-iliskileri-sermaye-ve-ortaklik-yapisi.aspx>, Erişim: 25.04.2015

1.8.1.9.3 İslami Bankacılığın Bankacılık Sektöründeki Yeri

2013 yılı sonu rakamlarına göre 32 mevduat, 13 kalkınma ve yatırım, 4 katılım bankası olmak üzere 49 banka Türk bankacılık sisteminde yer almaktadır (Tablo 10). Gerek yurtiçi gerekse yurtdışı birimleriyle beraber 11.986 şubede 214.263 kişi çalışmaktadır. 2013 yılı sonu itibarıyla şube ve personel sayısında görülen %8 ve %6'lık büyüme rakamları, Türkiye'nin %4 lük toplam büyüme verisi de göz önüne alındığında Türk istihdam piyasası açısından oldukça önem arz etmektedir.

Bankacılık sisteminin aktif büyüklüğüne bakıldığında ise 2013 yılı sonunda geçen yıla göre %26,4 oranında ciddi bir büyüme gerçekleştirilerek 1 trilyon 732 milyar TL'ye ulaştığı görülmüştür (Tablo 11). Bu tutarın da yaklaşık %90'ı geleneksel mevduat bankalarının uhdesinde bulunmaktadır.

Tablo 10. Türk Bankacılık Sektörü Şube ve Personel Görünümü 2013

	Banka Sayısı	Şube Sayısı	Personel Sayısı
Mevduat Bankaları	32	10.981	192.219
Kamu Bankaları	3	3.397	54.466
Özel Bankalar	11	5.411	94.747
TMSF Bankaları	1	2	260
Yabancı Bankalar	17	2.171	42.746
Kalkınma ve Yatırım Bankaları	13	40	5.244
Katılım Bankaları	4	965	16.800
Bankacılık Sektörü	49	11.986	214.263

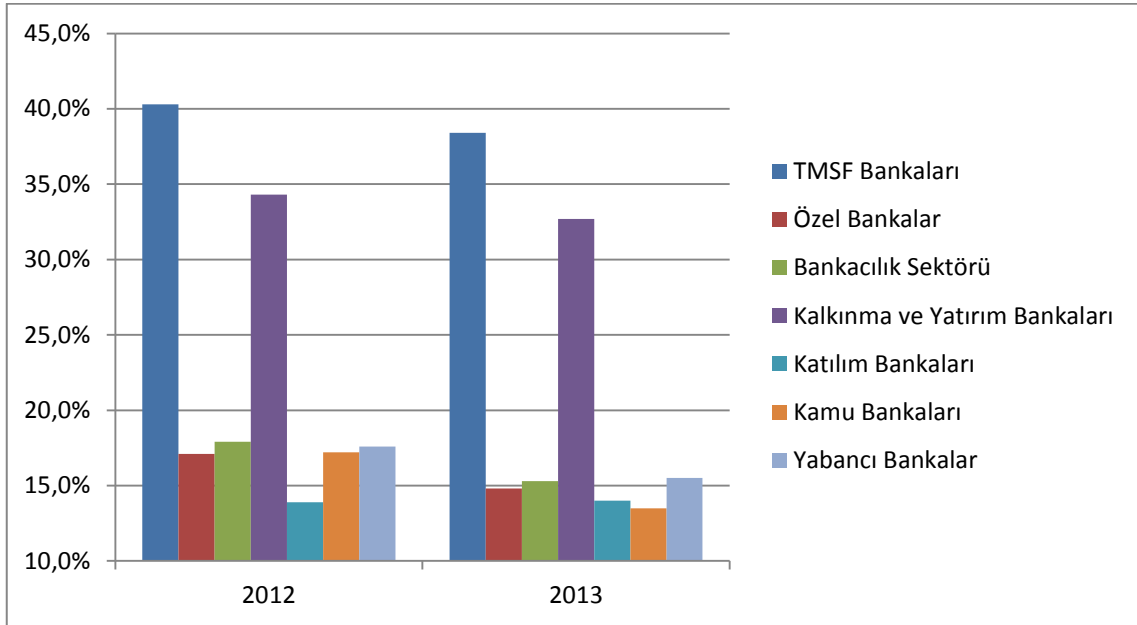
Kaynak: BDDK Türk Bankacılık Sektörü Genel Görünümü Raporu - Aralık 2013

Tablo 11. Banka Grupları Bazında Toplam Aktiflerin Gelişimi 2012-2013

(milyon TL)	Toplam Aktifler (milyon TL)		Değişim (%)	Sektörel Pay (%)	
	2012	2013	2012-13	2012	2013
Kamu Bankaları	376.716	483.378	28.3	27.5	27.9
Özel Bankalar	691.522	842.002	21.8	50.5	48.6
Yabancı Bankalar	178.551	239.948	34.4	13	13.9
Katılım Bankaları	70.279	96.086	36.7	5.1	5.5
Kalkınma ve Yatırım Bankaları	52.758	70.137	32.9	3.8	4
TMSF Bankaları	864	869	0.6	0.1	0.1

Kaynak: BDDK Türk Bankacılık Sektörü Genel Görünümü Raporu - Aralık 2013

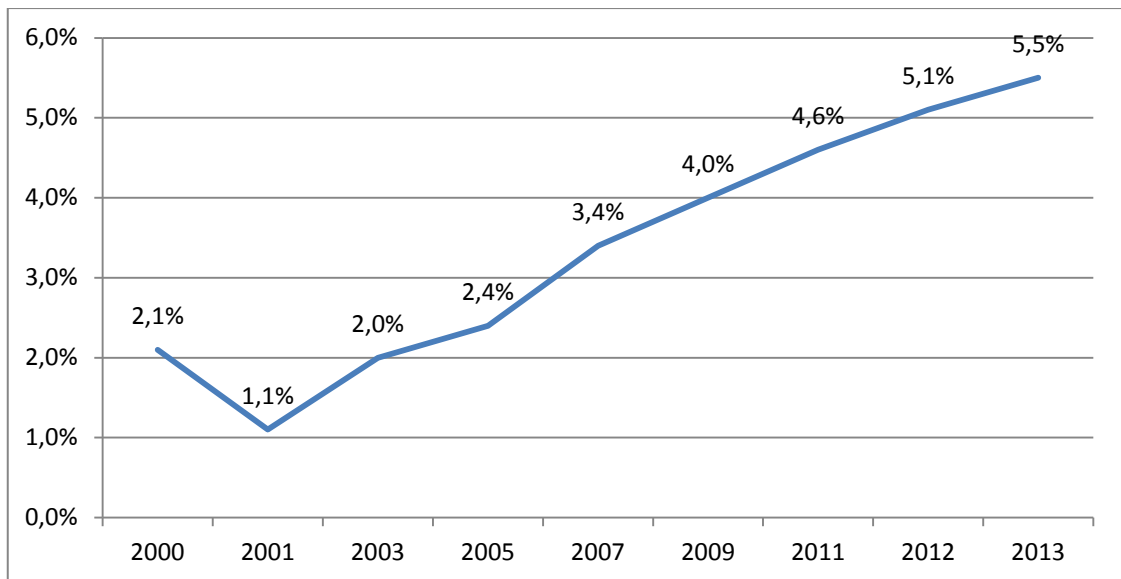
Katılım bankalarının finansal sistemdeki göreceli konumuna bakıldığında, bankacılık sektöründe en geniş anlamda sağlıklı bir bilanço yapısına sahip olunup olunmadığına işaret eden temel gösterge olan sermaye yeterliği rasyosunun öncelikli olarak incelenmesi gerekmektedir. Özellikle Türkiye gibi bankacılık krizleriyle de karşılaşmış ülkeler için bu rasyo ayrıca önem arz etmektedir. Mevcut durumda bankacılık sektörünün sermaye yeterliliği %15.3 düzeyindedir (Grafik 6). Yasal sınırın % 8, BDDK hedef değerinin de % 12 olduğu hatırlandığında katılım bankalarının %14'lük performansı faizsiz bankacılık sisteminin diğer bankalar kadar güvenilir bir pozisyonda olduğunu göstermektedir.

Grafik 6. Banka Grupları Bazında Sermaye Yeterliliği Rasyosu 2012-2013

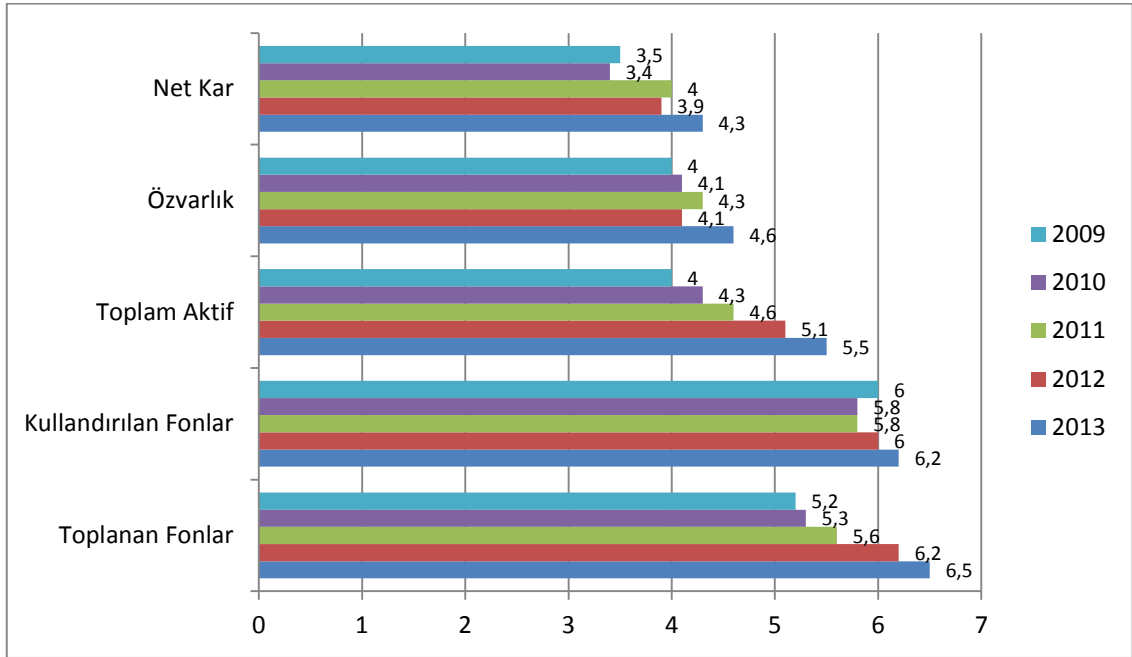
Kaynak: BDDK Türk Bankacılık Sektörü Genel Görünümü Raporu - Aralık 2013

Katılım bankacılığı ülkemizde yeni yeni gelişmekte olan bir sektör olmasına rağmen ekonomideki genel bankacılık sektörünü de olumlu yönde etkileyen bir konuma erişmiştir. Bunu ispatlar nitelikteki en önemli gelişme katılım bankalarının 2013 yılı itibarıyla 2012'ye göre %36.7 oranında büyümesi olmuştur. Özellikle mevduat bankalarının %25.5 civarındaki büyümesi göz önüne alındığında katılım bankacılığının istikbal vaat ettiği gözlemlenmektedir (TKBB, 2012:30). Bu büyümenin tesadüfi olmadığı, sağlıklı ve istikrarlı bir şekilde sürdüğü ise katılım bankalarının bankacılık sektörünün toplam aktifleri içerisindeki payının izlediği trendden anlaşılmaktadır. Buna göre çeşitli politik ve ekonomik krizlere maruz kalınan 2001-2013 yılları arasında katılım bankalarının toplam aktiflerdeki payı her yıl düzenli olarak yaklaşık %0.5 artarak 2001 yılındaki %1.1 seviyesinden 2013 yılındaki %5.5 seviyesine ulaşmıştır (Grafik 7). Dolayısıyla tüm bankacılık sektöründeki hızlı büyüme de göz önünde bulundurulduğunda katılım bankalarının geleneksel muadillerine nazaran sektördeki ağırlıklarını arttırdığı görülmüştür. Ancak tüm bankacılık sektörü içinde katılım bankacılığının payının Malezya'da %20, İran'da %40 ve Suudi Arabistan'da %35 olduğu düşünüldüğünde Türkiye'nin bu alanda oldukça geri olduğu açıktır (Demir ve Atlı, 2014:202). Öte yandan katılım bankaları tüm bankacılık sektörü içinde toplam özvarlıklar bakımından %4.5' lik ve net karlar bakımından yüzde %4.3 'lük bir paya ulaşması da diğer önemli göstergelerdir (Grafik 8).

Grafik 7. Yıllara Göre Katılım Bankaları Aktiflerinin Bankacılık Sektörün Aktifleri İçindeki Payı 2009-2013

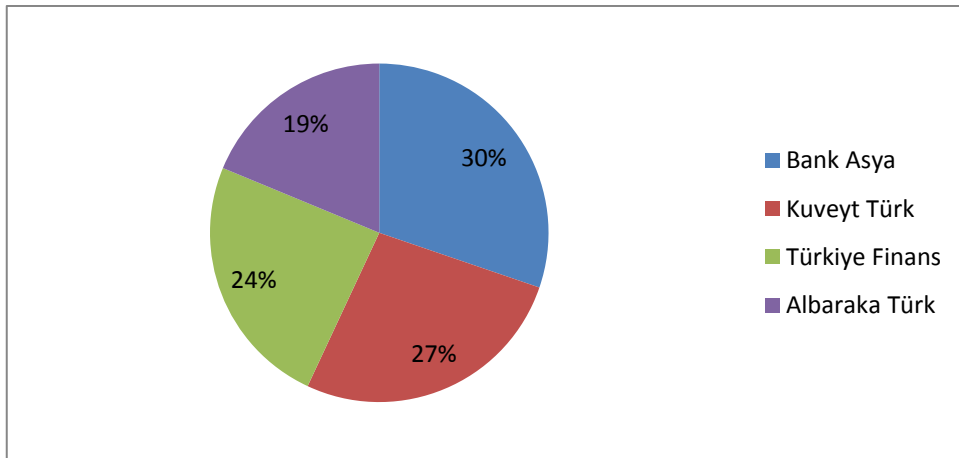

Kaynak: TKBB Katılım Bankaları Raporu 2013

Grafik 8. Katılım Bankalarının Bankacılık Sektöründeki Payı 2009-2013

Kaynak: TKBB Katılım Bankaları Raporu 2013

Son olarak katılım bankacılığı sektörün kendi içinde bir değerlendirme yapıldığında ise piyasanın 4 banka arasında benzer oranlarda paylaşıldığı görülmektedir (Thomson Reuters, 2013:81). Grafik 9' da görüldüğü gibi 2012 yılı itibarıyla sektörün en büyük oyuncusu BankAsya %30,8'lik bir paya sahipken onu Kuveyt Türk ve Türkiye Finans sırasıyla %26,5 ve %24,1 ile takip etmektedir. En geride ise %18,6'lık pazar payına sahip AlBaraka Türk bulunmaktadır.

Grafik 9. Türk Katılım Bankacılığı Sektörü Pazar Payları 2012

Kaynak: Thomson Reuters Turkey Islamic Finance Report 2014

1.8.2 Tekafül (İslami Sigorta)

1.8.2.1 Tekafül Nedir

Teorik olarak ortak sorumluluk ya da ortak garanti olarak tanımlanan tekafül pratik anlamda birinin hayatına, malına veya değerli herhangi bir varlığına düşen riskin bir grup insan tarafından karşılıklı olarak garanti altına alınmasıdır. Diğer bir deyişle yardımlaşma sigortası olarak da anılan tekafül; değişik fertlerin birleşerek, içlerinden birinin maruz kalacağı felaketin hasarını tazmin etmek üzere yaptıkları bir yardımlaşmadır. Buna göre poliçe sahipleri tarafından, bağış niteliği taşıyan sigorta primleri ödenerek bir fon oluşturulur ve diğer poliçe sahiplerinin başına gelen felaketlerin tazminine katkıda bulunmaktadır. Fondaki para miktarının yetersiz kalması durumunda katılımcılardan ilave para alınmaktadır. Eğer fondaki para fazla gelirse, bu miktar katılımcılara sigorta anlaşması bitiminde iade edilmektedir. Fonda toplanan paraların sigorta tarafından İslami prensiplerin izin verdiği alanlarda işletilerek kar elde edilmesi durumunda ise sigorta katılımcıları anlaşma sonunda hem payına düşen karı hem de yatırdığı tutarı geri alabilmektedir.

Fıkhi olarak bakıldığında ise tekafül sigortasının temel kuralları aşağıdaki gibi özetlenebilir:

- Faiz (riba) yasaktır.
- Aşırı risk (maisir) alınmamalıdır.
- Sözleşmede belirsiz veya netleştirilmemiş hususlar (gharar) yer almamalıdır.
- Kar/zarar paylaşımı ilkesi esas alınmalıdır.
- Biriken fonlar şeriat prensiplerine uymayan hiçbir alanda veya enstrümanda kullanılmamalıdır.

1.8.2.1.1 Tekafülün Unsurları

Tekafül sigortasının bazı unsurları aşağıdaki gibi sıralanmıştır.

Sigortalı : Sigorta edilen taraf (gerçek ya da tüzel kişi).

Sigorta Şirketi : Sigortacı olarak anılmaktadır. Sigortalanacak kişi ile tekafüle önceden katılmış olan diğer sigortalıların adına belirli bir sabit ücret karşılığı sigorta anlaşmasını yapan kuruluş.

Sigorta Edilen Risk : Sigorta anlaşmasına konu beklenmedik olay. Olayın gerçekleşmesi her iki tarafın da isteğine bağlı değildir. Yangın, sel ve deprem gibi tamamen kadere bağlı olarak görülmektedir.

Prim : Sigortalıların katkısı. Sigorta katılımcısı olma karşılığında kontratta belirlenmiş tutardaki sabit ödemelerdir. Prim tutarı sigorta konusunun değeri ve riskin büyüklüğüne göre değişiklik göstermektedir.

Sigortalama Tutarı : Sigortalının poliçe konusu riskin meydana gelmesi durumunda şirketten alacağı maksimum ödemedir.

1.8.2.1.2 Tekafül Çeşitleri

Bireylerin sınırsız ihtiyaçlarına uygun düzenlenmiş birçok tekafül çeşidi olmasına rağmen en sık rastlanılan tekafül ürünleri aşağıda sıralanmıştır.

Genel Tekafül : Gerçek veya tüzel kişilerin genel olarak karşılaşılabileceği ihtimalleri daha yüksek olan emlak, yangın, sel veya deprem sigortası gibi riskleri içeren sigortalardır.

Aile Tekafülü : Vadesi 10 ila 40 yıl arasında değişen bireyler ve şirketlerin uzun vadede korunmasını amaçlayan sigorta türüdür. Kaza, evlilik, hac ve umre işleri bu kapsamda değerlendirilmektedir.

Retekafül : Tekafül şirketlerinin, sigorta sahiplerinin zararlarını bir anda karşılayamama riskine karşın başka tekafül şirketleri tarafından tekrar sigorta ettirilmesidir.

1.8.2.1.3 Tekafül Metotları

Tekafül sigortasının çeşitli yöntemleri olmasına karşın en sık kullanılanları olarak vekalet ve mudaraba görülmektedir. Her iki metotta da sigortalı ve sigortacı arasındaki kar paylaşımı anlayışı benimsenmiş olsa da karın belirlenmesi konusunda bu iki metot birbirinden farklılaşmaktadır.

1.8.2.1.3.1 Vekalet Metodu

Bu sistemde sigortacı ve sigortalılar iki tarafı oluşturmaktadırlar. Sigorta şirketi tüm sigortalılar adına yeni üyeleri kabul etme, primleri toplama ve gerçekleşen riskler karşılığındaki ödemeleri yapma gibi sigorta operasyonlarını gerçekleştirir. Bu işler

karşılığında da sigorta şirketi, her mali yıl öncesi belirlenen ve üzerinde mutabık kalınının sabit ücretleri almaktadır.

1.8.2.1.3.2 Mudaraba Metodu

Mudaraba metodunda ise sigorta şirketi bir girişimci gibi hareket ederek sigorta fonlardan artan kısmın kar amaçlı olarak değerlendirmek amacıyla yönetimini sağlamaktadır. Elde edilen kar, tekafül anlaşması esnasında önceden belirlenmiş koşullara göre sigortalılar ve sigortacı hissedarları arasında paylaşılır.

1.8.2.2 Tekafülün Tarihçesi

İslami sigorta (tekafül), 1970'li yılların sonlarına doğru İslam alimlerinin tekafül uygulamalarını sigorta şirketleri ve sigorta katılımcıları arasında gerçekleşen kar payı düzenlemelerine haiz mudaraba anlaşmaları olarak görmeye başlamaları sonucu İslami finansın yeni bir sektörü olarak doğmuştur. O günlerden bu yana tekafül istikrarlı bir büyüme ile Müslüman olan veya olmayan birçok ülkede rağbet görmeye başlamıştır. Zamanla sigorta katılımcılarının ve maruz kalınabilecek risk çeşitlerinin de artmasıyla beraber sigorta operasyonlarının yönetim ihtiyacını giderebilmek üzere sigorta katılımcıları adına belirli sabit ücretler karşılığında çalışan İslami Sigorta Şirketleri de kurulmaya başlanmıştır. Böylelikle İslami finans sistemindeki önemli bir boşluk daha doldurulmaya başlanmıştır (Moore, 1997:60-66). Tablo 12' de 1979 ile 1990lı yılların sonuna kadar kurulan bazı sigorta şirketleri gösterilmektedir.

Tablo 12. 1970-1997 Yılları Arasında Kurulan Tekafül Şirketleri

İsim	Ülke	Kuruluş
The Islamic Insurance Company	Sudan	1979
The Islamic-Arab Insurance Co	S.Arabistan	1979
Darul Mal Al-Islami	Genova	1981
Islamic Takaful and Re-Takaful Co.	Bahamalar	1983
Islamic Takaful Company	Lüksemburg	1983
Syarikat Takaful Malaysia B.	Malezya	1984
Islamic Insurance and Re-Insurance Company	Bahreyn	1985
The PT Syarikat Takaful Indonesia	Endonezya	1994
The Syarikat Takaful Singapura	Singapur	1995
Takaful Nasional Sdn. B.	Malezya	1993
Islamic Insurance Co.	Katar	1995
ASEAN Takaful Group	Malezya	1996

Kaynak: (Billah,2001: 8)

1.8.2.3 Tekafül ve Geleneksel Sigorta Arasındaki Farklılıklar

Tekafül ve geleneksel sigorta arasındaki bazı farklar aşağıda detaylı şekilde ele alınırken Tablo 13' te de kısaca özetlenmiştir.

- Geleneksel sigortacılıkta anlaşma sigorta şirketi ve sigortalı arasında yapılmaktadır. Primlerden elde edilen fonlar tamamıyla sigorta şirketine aittir. Oysa İslami sigortacılıkta anlaşmanın her iki tarafını da sigortalılar oluşturmaktadır. Sigorta şirketi yalnızca poliçe sahiplerinin adına sigortacılık faaliyetlerini yöneten bir temsilci olarak hareket etmektedir. Toplanan fonlar İslami koşullara uygun şekilde yönetilerek elde edilen gelirler paydaşlar arasında orantılı olarak bölüştürülmektedir.
- Geleneksel sigortacılıktan farklı olarak tekafül, belirsizlik ve kumar içermemektedir. Oysa geleneksel sigorta anlaşmalarında riskine karşılık sigorta konusu olan olayın gerçekleşip gerçekleşmeyeceğine göre kimin zarar edeceği belirsizdir.
- Geleneksel sigorta sistemindeki en önemli amaç elde edilen fonlar aracılığıyla kar maksimizasyonunu sağlamaktır. Sigortalıların çeşitli risklerini minimize etme ise bu yolda katlanılması gereken bir zorunluluktur. Öte yandan İslami sigortacılıkta ise amaç dayanışma ruhu gereği bireyler arasında koordinasyon sağlayarak herhangi birinin başına gelebilecek bir olaydan ötürü uğrayacağı zararı en aza indirmektir. Dolayısıyla karlılık ikinci plandadır.
- Geleneksel sigortacılıkta para faiz esasına göre değerlendirilmektedir. Ancak İslami sigortacılıkta paranın faiz ilişkisi olan herhangi bir alanda kullanılması kesinlikle yasaklanmıştır.
- Geleneksel sigorta şirketlerinde elde edilen kar hissedarlar arasında paylaşılır. Tekafül sisteminde ise fonların kullanımından doğan karlar poliçe sahipleri ile de paylaşılmaktadır.
- İslami sigortacılık şirketi faaliyetlerinin şirket içi şeriat danışma kurulu vasıtasıyla sürekli olarak denetlenmesi gerekmektedir. Bu sayede tüm işlemlerin İslami prensiplere uygunluğu şüpheye yer vermeyecek şekilde sağlanmalıdır.

Tablo 13. Tekafül ve Geleneksel Sigorta Arasındaki Farklılıklar

Tekafül	Sigorta
Tekafül, karşılıklı dayanışma esaslıdır.	Klasik sigorta, sadece ticari faktörleri esas alır.
Tekafülde faiz, kumar ve şüphe yoktur.	Klasik sigortalar faiz, kumar ve şüphe içerir.
Katılımcı tarafından ödenen primlerin bir kısmı veya tamamı diğer katılımcıları potansiyel risklere karşı korumak için Tekafül Fonuna aktarılır.	Klasik sigorta şirketlerine ödenen primler beklenen riskler karşılığında kendilerine aittir.
Tekafül şirketleri, mevcut yasaların yanı sıra Şer'i Denetleme Kuruluna tabidir.	Klasik sigorta şirketleri, sadece mevcut yasalara tabidirler.
Tekafül Fonu ile sermayedarların hesapları arasında tam bir ayırım vardır.	Poliçe sahipleri tarafından ödenen primler şirkete gelir kabul edilir ve hissedarlara ödenir.
Tekafül Fonundaki herhangi bir fazlalık sadece katılımcılar arasında Vekalet ve Mudarebe modellerine göre dağıtılır.	Bütün fazlalıklar ve karlar sermayedarlara aittir.
Katılımcının bir açığı olması durumunda Tekafül Fonunu yöneten Tekafül Operatörü (Vekil) katılımcıya faizsiz borç (Karz-ı Hasen) sağlar.	Açık durumunda klasik sigorta şirketi riskleri üstlenir.
Katılımcıların ve hissedarların birikimleri İslami kurallara uygun yatırımlarda kullanılır.	Yatırımlarda kullanılacak fonların İslami kurallara uygun olması zorunlu değildir.
Tekafül şirketleri, İslami prensiplerle çalışan kendi Reasürans Sistemi olarak ReTekafül şirketlerine sahiptir.	Klasik sigorta şirketlerinde Reasürans Şirketlerinin İslami prensiplerle çalışması zorunlu değildir.

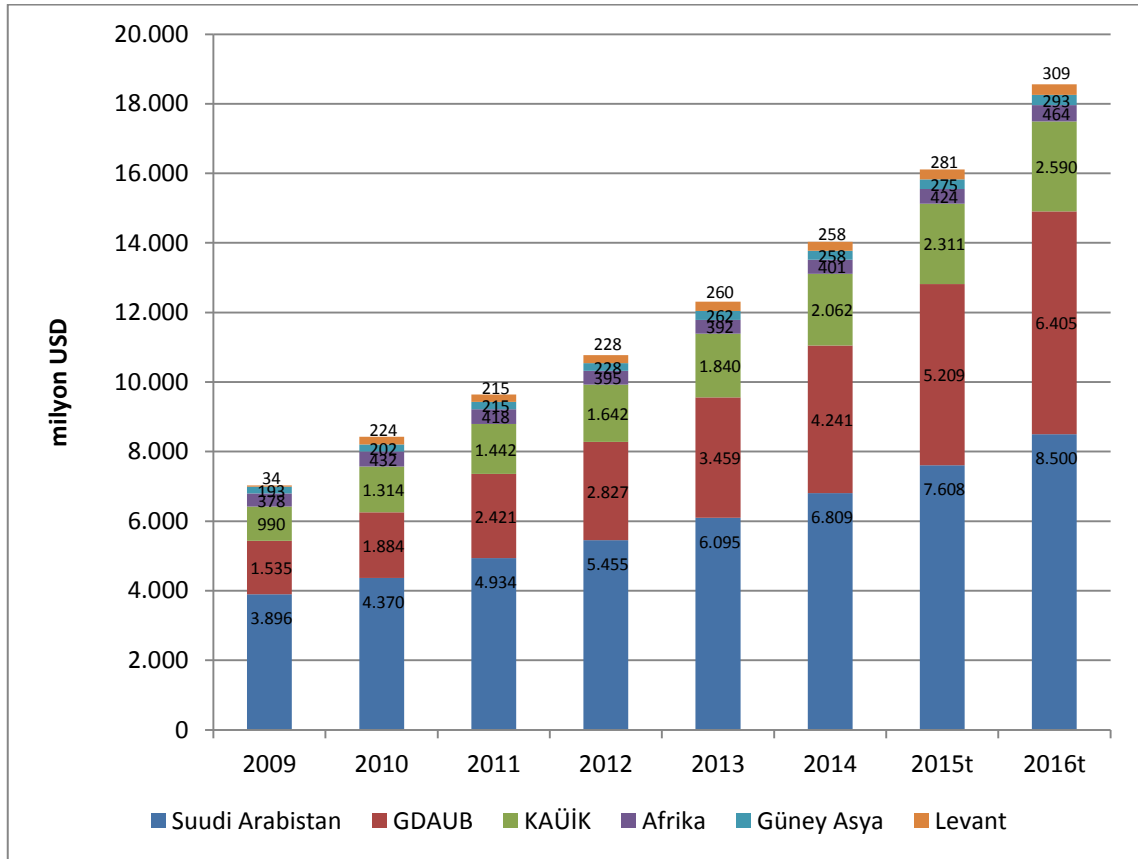
Kaynak: http://www.kuveytturk.com.tr/sigorta_sss.aspx, Erişim : 05.02.2015

1.8.2.4 Dünyada Tekafül

İslami bankacılık sektörüne nazaran daha az gelişmiş bir İslami finans sektörü olarak görünen İslami sigortacılık, son yıllarda önemli gelişmeler göstermektedir. Sektörün 2014 yılında özellikle Malezya, Birleşik Arap Emirlikleri ve Suudi Arabistan'daki pozitif performansların da katkısıyla küresel ölçekte %14 gibi önemli bir düzeyde büyümesi beklenmektedir. Toplamda, 2013 yılında yaklaşık 12.3 milyar USD olan

toplam tekafül hacminin 2014 yılında 14 milyar USD; 2016 yılında ise 18,5 milyar USD olması beklenmektedir (Ernst & Young, 2014:12). 2014 yılı için en yüksek büyümenin %22 ile Malezya, Endonezya, Singapur ve Tayland'ın oluşturduğu Güneydoğu Asya Uluslar Birliği (GDAUB) ülkelerinden gelmesi öngörülmektedir; Suudi Arabistan hariç körfez ülkelerindeki (KAÜİK) beklentiler %12'yi işaret etmektedir (Grafik 10).

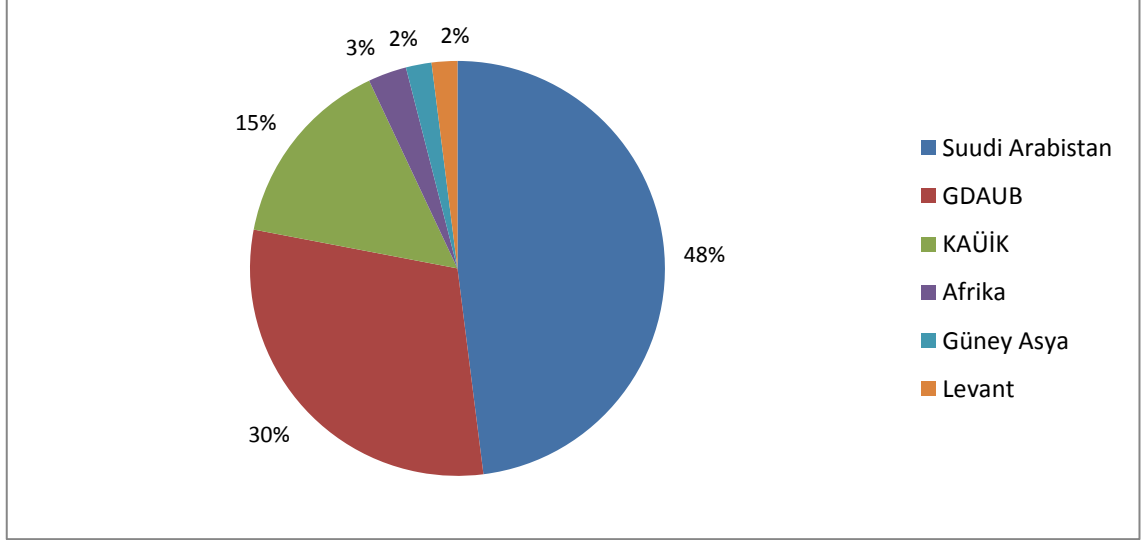
Grafik 10. Bölgelere Göre Yıllık Tekafül Hacmi

Kaynak: Ernst & Young Global Takafül Insights 2014

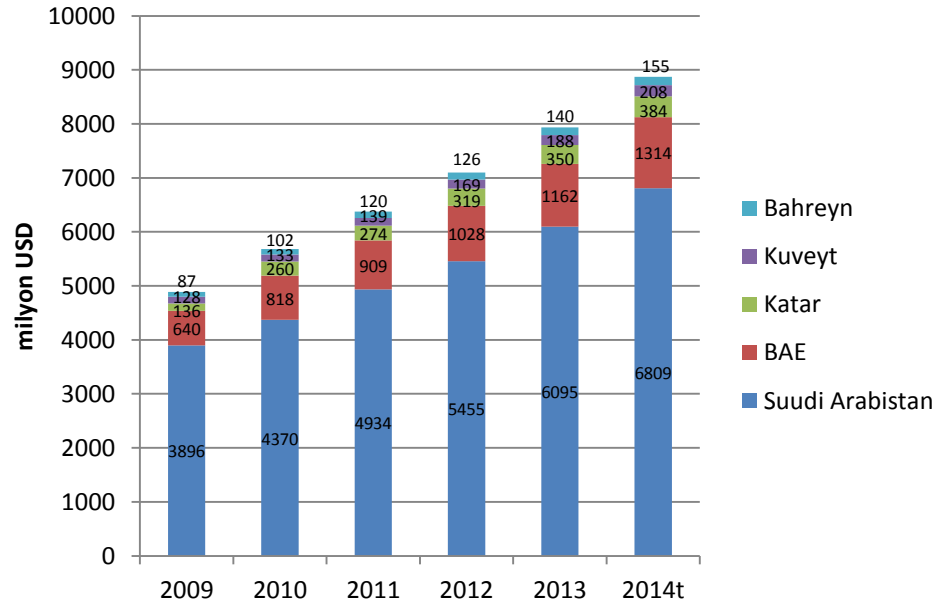
Global tekafül piyasasını ülkelere dağılımına bakıldığında Suudi Arabistan'ın tekafül piyasasının %48'ini oluşturarak sektördeki aslan payını kapmış olduğu, ikinci sırada ise %30 ile GDAUB ülkeleri geldiği gözlemlenmektedir (Grafik 11).

Grafik 11. Bölgelere Göre Küresel Tekafül Piyasasının Paylaşımı

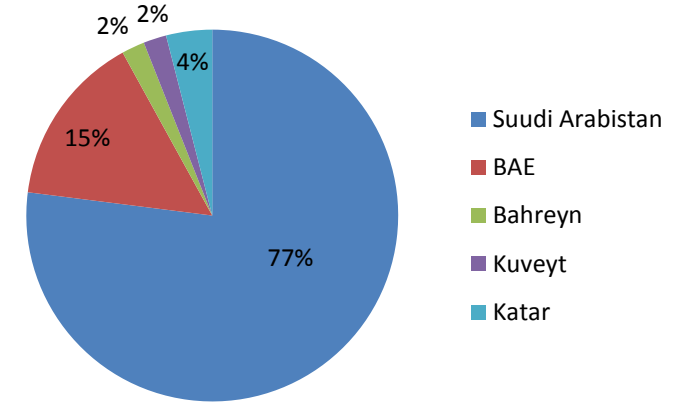

Kaynak: Ernst & Young Global Takafül Insights 2014

Grafik 12. Körfez Ülkeleri Yıllık Tekafül Hacmi

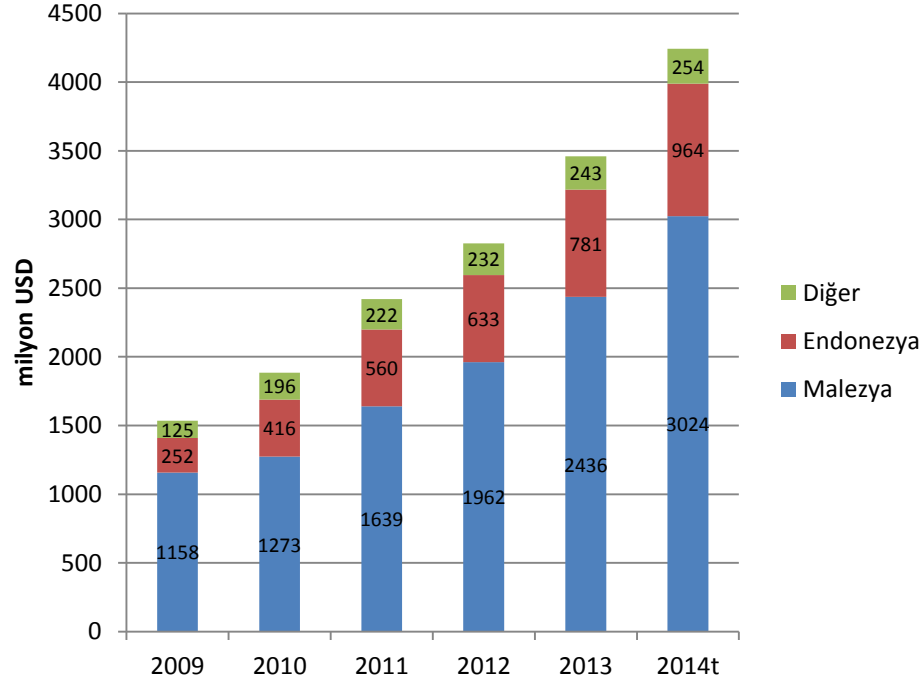
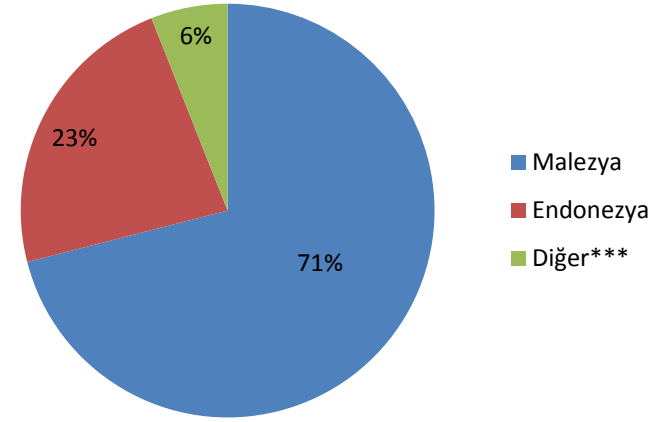

Grafik 13. Körfez Ülkeleri Tekafül Piyasası Paylaşımı

Kaynak: Ernst & Young Global Takafül Insights 2014

Körfez ülkeleri içerisinde 2014 yılı itibarıyla toplam tekafül hacminin yaklaşık olarak 8.9 milyar USD'ye ulaşması beklenmektedir (Grafik 12). Bu rakamın %77'sini Saudi Arabistan, %15'ini de Birleşik Arap Emirlikleri oluşturmaktadır (Grafik 13).

Grafik 14. Güneydoğu Asya Ülkeleri Yıllık Tekafül Hacmi**Grafik 15. Güneydoğu Asya Ülkeleri Tekafül Piyasası Paylaşımı**

Kaynak: Ernst & Young Global Takafül Insights 2014

Öte yandan GDAUB ülkelerindeki tekafül piyasası hacminin ise 2014 yılı sonunda 4.2 milyar USD düzeyine yükselmesi beklenmektedir (Grafik 14). Tekafül pazarının %71'ini Malezya'nın, %23'ünü ise Endonezya'nın alması öngörülmektedir.

Geçtiğimiz on yılda küresel tekafül pazarının, İslami bankacılık varlıklarında meydana gelen çift haneli büyümeye benzer bir gelişim göstermesi sebebiyle pazarın yine müslüman ülkelerdeki İslami bankacılık faaliyetleri paralelinde gelişmesi beklenmektedir. Ernst & Young verilerine göre özellikle sektörün önde gelen aktörleri olan Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri ve Malezya'da bile tekafül penetrasyon oranının ortalama %2'yi geçmemesi nedeniyle gözler önüne serilen potansiyel pazar fırsatı güçlü bir büyüme beklentisi doğurmaktadır. Öte yandan sektörün yeni aktörlerinden sayılan Türkiye ve Endonezya'daki nispeten güçlü ekonomi, yapılan İslami finans düzenlemeleri ve pazardaki yüksek potansiyele rağmen rekabetin hala sınırlı olması bu ülkeleri global tekafül piyasasının önemli aktörleri haline getirecektir. Bununla beraber genç nüfusları ve istikrarlı büyüme gösteren ekonomileriyle Malezya ve Birleşik Arap Emirlikleri'nin sektördeki ağırlıklarını arttıracakları öngörülse de Suudi Arabistan'ın yine en büyük oyuncu konumunu koruyarak toplam pazarın %50'sini kontrol etmesi beklenmektedir.

Yoğun nüfusu ve büyüyen ekonomisiyle Türkiye'nin ise ileride tekafül sektöründe önemli gelişmeler kaydetmesi beklenmektedir. Dünya piyasalarının genelinde olduğu gibi Türkiye'de de bu gelişim sürecinin katılım bankaları aracılığıyla olması öngörülmektedir. Son dönemlerde özellikle hükümet tarafından açıklanan program çerçevesinde İslami bankacılık varlıklarının Cumhuriyet'in 100.yılında 3 katına çıkarılmasının hedeflenmesi ve kamu bankalarının da İslami finans pazarına girme planlarının açıklanması tekafül piyasası için önemli birer göstergesi oluşturmaktadır. Yine de gerekli yasal mevzuatların acilen hazırlanıp yürürlüğe koyulması Türk tekafül sektörünün gelişimi için en önemli önkoşul olarak durmaktadır.

1.8.3 İslami Sermaye Piyasaları

Ekonominin ihtiyaç duyulan alanlarına fon sahiplerinin fonlarının transferinde aracılık rolünü üstlenen İslami sermaye piyasaları, bu açıdan değerlendirildiğinde İslami finans sisteminin hayati bir parçasını oluşturmaktadır. Bir diğer ifadeyle İslami sermaye piyasaları, fonların en verimli şekilde mobilizasyonu, dağılımı ve bu fonlardan optimum düzeyde faydalanılmasını amacını taşımaktadır (Obaidullah, 2005:18).

İslami finans sisteminin önemli bir bileşeni olarak İslami sermaye piyasaları son yıllarda önemli ilerlemeler kaydetmiştir. Şeriat uyumlu yatırımlar, ürün ve hizmetlerinin yer aldığı İslami sermaye piyasalarının bu ilerleyişi genel olarak ürün ve hizmetlerin çeşitliliğine, altyapı düzenlemelerine ve güçlü düzenleyici kurumların oluşturulmasına bağlanmaktadır (Sadeghi, 2008:15). Bununla birlikte son küresel krizde geleneksel finans sistemi enstrümanlarına nazaran daha istikrarlı ve dayanıklı bir görüntü çizmesiyle de piyasa oyuncularının ilgi odağı olmuştur. Bu sayede İslami sermaye piyasaları, İslami finans sisteminin en hızlı büyüyen segmenti pozisyonuna yükselmiştir (Ali, 2008:3).

1.8.3.1 İslami Sermaye Piyasaları Tarihçesi

1980'ler ve 1990'lar boyunca piyasa koşullarının dışında İslami finans sisteminden kaynaklanan kısıtlar dolayısıyla İslami finans kuruluşlarının varlık portföyleri çeşitlilik açısından oldukça sınırlı durumda bulunmaktaydılar. 1990'lı yıllar ise İslami finans kuruluşlarının kendi varlıklarını sürdürebilmeleri ve daha da büyüebilmeleri adına İslami sermaye piyasalarının oluşumunun önemini fark etmeye başladıkları döneme denk gelmektedir. Ancak hızla değişen modern finans piyasasının anlaşılabilmesi, şeriat kurallarının çetrefilliği ve yeryüzündeki İslami düşünce ekollerinin uzlaşmasının güçlüğü gibi sebeplerle sermaye piyasalarının gelişimini yine de oldukça geciktirmiştir.

1990'ların sonlarına gelindiğinde, piyasa aktörleri finansal mühendislik çalışmalarını daha da teşvik etmeye başlayarak yeni enstrümanların oluşturulmasını sağlamaya çalışmışlardır. Tüm bu çabaların ana sebeplerini de temelde likidite eksikliği, portfolyo ve risk yönetimi araçları eksikliği ve türev enstrümanlarının yokluğu oluşturmuştur. Uzun uğraşlar sonucunda şeriat uyumlu hisse senetleri, İslami fon ve bonolar gibi çeşitli finansal ürünler üretilmeye başlanmıştır.

İslami sermaye piyasalarında ilk İslami bononun Malezya tarafından 1983 yılında Devlet Yatırım Sertifikası (DYS) adı altında ihraç edildiği görülmüştür. Bu sayede İslami bankacılık sistemindeki varlıkların yönetiminin kolaylaştırılması hedeflenmiştir. O günlerde ikincil piyasalarda işlem görmeyen bu sertifikalar zamanla ikincil piyasalarda da işlem görebilecek teknik donanıma kavuşturulmuşlardır. Diğer yandan Kuveyt Merkez Bankası'nın Malezya'daki örneklere benzer şekilde gerçekleştirdiği

bono ihraçları ve İran'ın mudaraba tabanlı bono ihraçları İslami sermaye piyasalarındaki diğer öncü adımları oluşturmuşlardır.

1.8.3.2 İslami Sermaye Piyasası Enstrümanları

Günümüzde İslami sermaye piyasasının şariat prensiplerine uygun olarak yatırım yapmak isteyenlerin ihtiyaçlarına cevap veren çok geniş bir ürün ve hizmet yelpazesi bulunmaktadır. Özellikle şariat uyumlu hisse senetleri, İslami bonolar ve İslami fonlar bunların başlıcalarını oluşturmaktadır.

1.8.3.2.1 Şariat Uyumlu Hisse Senetleri

Genelde müşareke mantığını temel alarak şariat prensiplerine uygun öz sermaye katılımını (ortaklığını) sağlayan enstrümanlar olarak görülen İslami hisse senetleri, geleneksel sistemle benzer şekilde işlemektedir. Ancak İslami açıdan bir şirketin hisselerinin satın alınabilmesi için çeşitli kriterler de bulunmaktadır. Bunların başında şirketin faaliyet gösterdiği sektör bulunmaktadır. Aşağıda İslam prensiplerine göre helal sayılmayan iş kolları sıralanmıştır:

- Alkol ve domuz türevleri
- Kumar
- Pornografi
- Geleneksel finans
- Geleneksel sigortacılık

Bunlarla ilintili olarak kimi İslam düşünürleri ve otoriteleri tütün, otelcilik ve eğlence sektörlerine dair soru işaretlerini de dile getirmişlerdir. Günümüzde özellikle geleneksel finans alanında faaliyet göstermeyen halka açık şirket bulmanın oldukça zor olduğu açıktır. Tam da bu noktada hisse senedi alım satımını kolaylaştırmak adına geliştirilmiş olan "temizleme işlemi" devreye sokulmaktadır. Temizleme işlemine gereğince yasaklanmış olan iş kollarından elde edilmiş gelirlerin toplam gelirlere oranında yatırımcılara dağıtılacak temettüden indirimle gidilerek yatırımcının alacağı tutar temizlenmektedir Böylelikle İslami hisse senedi işlemleri helal dairede esnetilmiş olmaktadır.

Bununla beraber İslami hisse senedi operasyonlarında sektör kriterinin dışında bir hissenin helal olarak görülebilmesi için çeşitli finansal rasyo kriterleri de göz önünde bulundurulmalıdır. Bunlar da aşağıdaki gibidir :

- Borç - sermaye rasyosu
- Nakit - varlık (asset) rasyosu
- Nakit ve faiz taşıyan menkul kıymetler - öz sermaye rasyosu

Dolayısıyla yatırımcıların yatırımlarını şeriat uyumlu olarak sürdürebilmeleri adına bizzat yatırımcıların kendileri veya yatırımcılar adına aracı kuruluşlar tarafından denetim faaliyetleri yapılmaktadır. Bu faaliyetler Hindistan'daki Parsoli ve IBF Net gibi özel sektör kuruluşları tarafından icra edilirken; diğer yanda Malezya'daki gibi tamamen devlet kurumları tarafından da sürdürülmektedir.

1.8.3.2.2 İslami Fonlar

İslami fonlar Kur'an-ı Kerim tarafından sabitlenmiş dini kurallara göre yönetilen girişimlerdir. Yatırımcıları bir araya getirme, sermayeyi koruma ve karlılığı optimize etme gibi çeşitli misyonlar açısından geleneksel fonlarla ortak özelliklere sahiptirler. Ancak İslami fonlar şeriat prensiplerine de uymak zorunda olduklarından bazı farklılıklar taşımaktadırlar. Genel kapsamda, İslami fonların şeriata uyumlu olmaları için aşağıdaki kriterler göz önünde bulundurulmaktadır.

- Sadece şeriat uyumlu yatırımlar yapılmalıdır.
- Sektörel ve finansal denetimler detaylı ve şeffaf biçimde gerçekleştirilebilir olmalıdır.
- Düzenli şeriat uyumluluk denetimleri şeriat kurulu, şeriat danışmanı veya şeriat alanında uzmanlaşmış üçüncü bir kuruluş tarafından yaptırılmalıdır.
- Şeriat kurallarını ihlal eden bir gelir elde edilmiş olması durumunda gelirin yardım kuruluşlarına bağışlanılarak temizlenmesi sağlamalıdır.
- Hiçbir koşulda faiz uygulamalarına dahil olunmamalıdır.

1.8.3.2.3 İslami Bonolar

İslami finans kuruluşlarının varlık yönetiminde karşılaştıkları zorlukların çözümüne ilişkin olarak üretilen İslami bonolar günümüzde sukuk olarak adlandırılmakta ve müslüman olan veya olmayan birçok kuruluş tarafından finansal ihtiyaçları doğrultusunda kullanılmaktadır. Özellikle son dönemlerde finans piyasalarında oldukça etkileyici bir grafik çizen sukuk, ikinci bölümde detaylı şekilde incelenmiştir.

1.8.3.3 İslami Sermaye Piyasalarının Düzenleyici Altyapısı

İslami finansın doğası gereği finansal ürün ve hizmetlerin geleneksel olanlara nazaran çok farklı özellikler taşıması ve şeriat uyumluluk zorunluluğu, sistemin düzenlenmesini ve denetlenmesini oldukça zorlaştırmaktadır. Bu nedenle İslami sermaye piyasalarının düzenlenmesini ele alan birçok farklı görüş bulunmaktadır. Bununla beraber, uluslararası sermaye piyasalarının üye ülkelerinin düzenleyici kurumlarının bir araya getirilerek düzenlenmesini ve koordine edilmesini sağlayan Uluslararası Sermaye Piyasası Kurumları Teşkilatı (USPKT) tarafından 2002 yılında Türkiye'de düzenlenen konferansta İslami Sermaye Piyasaları Çalışma Grubu (İSPÇG) kurulmuştur. Buna göre İSPÇG'nin amacı İslami sermaye piyasasının karşılaşılmış ve karşılaşılmaması muhtemel sorunlarını tespit ederek orta vadede İslami sermaye piyasalarının daha aktif ve verimli şekilde denetlenmesini sağlamaktır. Yapılan araştırmalar ve İslami finans sektörünü barındıran üye ülke otoriteleriyle yapılan anketler sonucu, büyük çoğunlukla, USPKT tarafından geliştirilmiş olan düzenleyici çerçevenin İslami sermaye piyasalarına da uygulanabilir olduğu görüşü ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla birçok ülkede hala emekleme döneminde olan İslami sermaye piyasalarının denetiminin de genel olarak klasik sermaye piyasalarını denetleyen yerel otoriteler tarafından yapılması uygun görülmektedir. Ancak piyasalar gelişip yoğunluk arttıkça denetim ve düzenleme faaliyetlerinin mutlaka tamamen İslami finans sektörüne özel kurumlar tarafından yürütülmesi gerekecektir. Bu konuda sektörün en büyük temsilcilerinden olan Malezya'nın, Menkul Kıymetler Komisyonu bünyesindeki şeriat kurulu gibi İslami sermaye piyasasında cereyan eden faaliyetlerin İslami prensiplere uygun olup olmadığını denetleyen çeşitli organları örnek olarak gösterilebilir.

İKİNCİ BÖLÜM

2. SUKUK

2.1 Sukuk Nedir

Sukuk, genel çerçevede "İslami bono" olarak görülmektedir. Yani sukuk sertifikaları bir varlık veya varlık havuzu üzerinde, eşit değerdeki sahiplik hakkını temsil eden mali vesikalardır (Durmuş, 2010:143). Bu varlıkların konusu İslami kurallara uygun her türlü proje veya yatırım faaliyeti olabilmektedir. Burada önemli olan sukuk sertifikasından elde edilen fonların, sertifikanın dayandırıldığı varlık veya projeye harcanmasıdır.

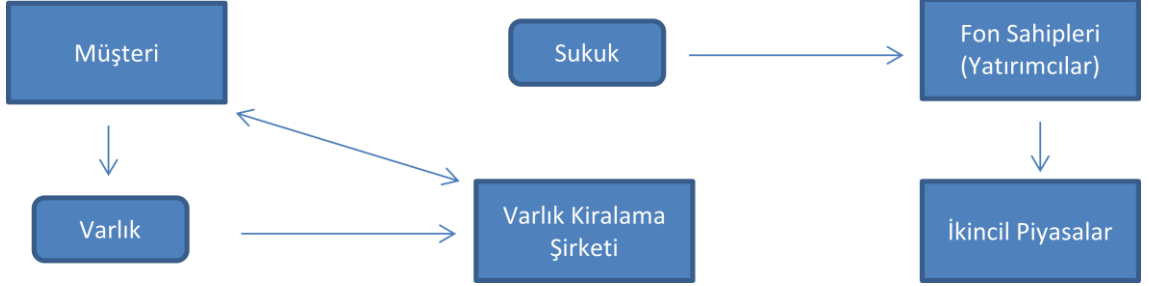
Geçtiğimiz yüzyılda petrol sayesinde zenginleşen Ortadoğu ülkelerindeki zenginler sahip oldukları ihtiyaç fazlası fonları İslam dinince uygun görülen şekilde sabit gelir sağlayacak bir finans aracı oluşturmak suretiyle kullanmak istemişlerdir. Borç tabanlı varlıklar veya enstrümanlar (bono, tahvil vb.) İslam tarafından yasaklanmış olduğundan dolayı da günümüzdeki altyapısı ve yasal düzenlemeleriyle büyük rağbet görmekte olan sukuk sertifikaları ortaya çıkmıştır. Özellikle küresel finans krizi süresince gösterdiği görece istikrarlı performansın ardından piyasada daha fazla güven toplayan sukuk modeli, müslüman olan veya müslüman olmayan birçok insan tarafından daha fazla ilgi görmeye başlamıştır.

Mikro planda sukuk sahibi, bir sukuk anlaşması yaptığında sokuğun dayalı olduğu varlığa ve ondan gelecek nakde kendi hissesi oranında ortak olmaktadır. Böylelikle sukuk sahibi yaptığı yatırım sayesinde düzenli bir gelire sahip olmaktadır. İkincil piyasalarda da alınıp satılabilmekte olan sokuğun değerlendirilmesi ve notlandırılması uluslararası derecelendirme kuruluşları tarafından gerçekleştirilmektedir. Bu sayede yatırımcılar objektif ve güvenilir bir risk analizi yaparak yatırımlarını daha rahat bir şekilde gerçekleştirebilmektedirler.

Makro planda ise sokuğun genel bankacılık sistemine likidite yönetimi açısından önemli katkısı bulunmaktadır. Güvenilir bir getiri aracı olan devlet tahvillerini faiz taşıdığından ötürü ellerinde tutamayan ve merkez bankası mevduatlarından getiri elde edemeyen İslami bankalar, ticari bankalarla rekabet açısından zayıf düşmektedirler (Uslu, 2005:130-134). Tam da bu noktada kısa vadeli ulusal sukuk ihraçları devreye girerek

İslami bankalara faize nazaran daha mütevazı olsa da şeriat uyumlu önemli bir gelir sunarak İslami finans sisteminin lokomotifi olan bankacılık sektörünü ayakta tutmaya destek olmaktadır.

Şekil 5. Örnek Sukuk Mekanizması

Özetle Şekil 5' te de işaret edildiği gibi fon toplama ihtiyacı olan müşteri varlığını Special Purpose Vehicle (SPV) veya Varlık Kiralama Şirketi olarak adlandırılan özel amaçlı girişime satar. SPV ise varlığı tekrar eski sahibine kiraladıktan sonra fon sahibi yatırımcılara sukuk sertifikalarını teslim eder. Sukuk sahipleri de sertifikalarını isterlerse ikincil piyasalarda değerlendirebilir veya ellerinde tutabilirler.

2.2 Sukuğun Tarihçesi

Sukuğun ilk olarak Babil döneminde kutsal sayılan kaynakların paylaşımında kullanıldığı tahmin edilmektedir. Ticari altyapısını mudaraba ve müşareke anlaşmalarının oluşturduğu sukuk kavramının dini altyapısı ise 8.yüzyılda Hanefi alimler tarafından temellendirilmiştir. Venedikli tüccarlar tarafından Avrupa'ya taşınan sukuk, ardından İtalyan ve İspanyol tüccarlar tarafından da kullanılmaya başlanmıştır. İlk modern sukuk ise 1990'ların başında Malezya'da ihraç edilmiştir.

Günümüzde ise modern bir finans modeli olarak göze çarpan sukuk, şeriat kurallarıyla uyumlu olmasının yanı sıra yatırımcılar tarafından diğer geleneksel piyasa enstrümanlarına göre daha az riskli olduğu için de tercih edilen İslami bir finansman aracı olarak görülmektedir. Özellikle yeni gelişmekte olan ve İslami değerlere uyum konusunda hassasiyet gösteren ülkelerdeki sermaye ihtiyacının karşılanabilmesi adına önemli fırsatlar sunmaktadır.

2.3 Sukuk ve Geleneksel Bono Arasındaki Farklılıklar

İslami bono olarak da tanımlanan sukuk sertifikaları kuşkusuz klasik bonolardan önemli farklılıklar taşımaktadır. Zaten bir bononun İslami olması da esasen bundan kaynaklanmaktadır. Sukuk sertifikaları ile klasik bonoları ayırt edici en önemli özellikler detaylı olarak aşağıda ele alındığı gibi Tablo 14'te de kısaca özetlenmiştir.

- Sukuk sertifikaları bir varlığa dayalı olmak zorundadır (Tok, 2009:13)
- Sukuk bono veya tahvil gibi borç tabanlı değil varlık tabanlı bir araçtır. Yani bir sukuk sertifikası sahibi borç vererek faiz geliri elde etmek yerine bir varlığa ortak olup ondan gelecek yarardan gelir elde etmektedir (Türker, 2010:6).
- Her ne kadar sukuk ve geleneksel bonolar aynı mecralarda yer alsada sukuk şariat prensiplerine uyumluluğu açısından farklı düzenlemelere tabidir.
- Sukuk sahipleri sertifikaların tabi olduğu varlık üzerinde yatırımlarının düzeyi oranında hak sahibi olmaktadır. Ancak geleneksel bonolar sadece alacak-borç ilişkisini temsil ettiğinde her hangi bir sahiplik durumu söz konusu değildir. Diğer bir deyişle sukuk bir projedeki hisseyi temsil ederken klasik bono toplam borç üzerindeki hisseyi temsil eder (Jamaldeen, 2012:207). Sukuk satıldığında varlık üzerindeki haklar satılmaktadır; bono satıldığında ise borç satılmaktadır.
- Sukuk kredi derecelendirme kuruluşlarının yanı sıra bağlı olduğu varlığın değerine göre fiyatlandırılırken klasik bonolar kredi derecelendirmesine göre fiyatlandırılır.
- Sukuğun değeri ve getirisi bağlı olduğu varlığın piyasa değerine göre zaman içerisinde azalabilir veya artabilir. Oysa geleneksel bonolarda her durumda sabit getiri (faiz) vardır.
- Klasik bonolar borç üzerindeki faiz üzerinden fiyatlandırıldığından zamanla piyasalarda balonlara neden olabilmektedir. Ancak sukuk, sadece paradan para kazanmak yerine bir varlığın reel piyasa değerine dayandırıldığından yani doğrudan reel ekonomiye dokunduğundan balon oluşturmamaktadır.
- Sukuk sertifikası içerisindeki varlıklar İslami prensiplerce yasaklanmış alanlarla ilintili olamamaktadır.

Tablo 14. Sukuk ve Bono Karşılaştırması

	Sukuk	Bono
İhraç Konusu	Borç senedi değildir. Belirlenmiş varlık ya da proje üzerinde bölünmemiş sahiplik hakkı söz konusudur.	İhraç edenin borcu söz konusudur.
Varlığa Dayalı Olma Durumu	En az belirlenen oran nispetinde maddi varlık olmalıdır (%51-icara sukuk için)	Genellikle gerekli değildir.
Teminat	Dayandığı varlıklar ya da proje üzerindeki sahiplik hakkı ile teminat sağlamaya ek olarak teminat artırımı ile de teminat sağlar.	İpotekli tahviller, teminatlı borç senetleri vb dışında genellikle teminat içermezler.
Anapara ve Gelir	İhraççı tarafından garanti edilmemiştir.	İhraççı tarafından garanti edilmiştir.
Amaç	Sadece İslam hukukuna uygun amaçlar için ihraç edilebilir.	Her türlü amaç için ihraç edilebilir.
Senetlerin Satılması	Belirlenmiş varlık ya da proje üzerindeki sermaye payının satışı söz konusudur.	Bir borç senedinin satışı söz konusudur.
Senet Hamillerinin Sorumlulukları	İhraç edilen senetlere katılım oranında dayalı olduğu varlık/teşebbüse bağlı olarak tanımlanmış bir sorumluluk söz konusudur.	Bono sahiplerinin ihraççının mali durumu için herhangi bir sorumluluğu yoktur.

Kaynak: (Adam ve Thomas, 2004:58)

2.4 Sukuğun Uygulama Alanları

Sukuğun üç ana uygulama alanı vardır: Proje bazlı sukuk, varlık bazlı sukuk ve bilanço bazlı sukuk. Bu üç alandan en çok rağbet görenleri ise proje bazlı ve varlık bazlı sukuktur.

2.4.1 Proje Bazlı Sukuk

Sukuk ihracıyla toplanan fonlar önceden belirlenmiş bir projeye yatırılmaktadır. Bu projenin sahibi ise sukuğu elinde bulunduran yatırımcılar olmaktadır. Proje tamamlandıktan sonra yatırımcılar getirileri toplamaya başlamaktadırlar. Özellikle Katar Global Sukuk (KGS) ve Katar Devleti tarafından 2003 yılında ihraç edilen sukuk, proje bazlı sukuk için iyi bir örnek teşkil etmektedir. KGS, Katar Devleti tarafından münhasıran sukuk ihraç etmek üzere kurulmuş bir SPV' dir. SPV, üzerinde bir hastane kurulması planlanan bir arsayı devletten devralırken bu arsa vasıtasıyla oluşturulan sukuk yıllık LIBOR+0.45 getiriyle yatırımcılara ihraç edilmiş ve Katar Devleti'ne

hastane inşaatında kullanılmak üzere vade tarihi Ekim 2010 olan 700 milyon USD kadar bir fon yaratmıştır.

2.4.2 Varlık Bazlı Sukuk

Bu kategoride, sukuğu elinde bulunduran tasarruf sahipleri sukuğun dayalı olduğu varlığın sahiplik hakkını ve gelirini elinde bulundurmaktadır. Diğer bir deyişle, sukuk ihracı yapılan varlığın gelir hakkı sukuk sahibine transfer edilmektedir. Varlık endeksli sukuklarda, firmaların sahip oldukları varlıklardan elde edecekleri kazanç hakkının yatırımcılara satılması ile fon elde edilmektedir. Varlığa dayalı sukuğun en temel örneklerinden biri 2002 yılında Malezya'da gerçekleştirilen ihraçtır. Malezya'da bir kamu kurumu olan Federal Malezya Arsa Ofisi'nin elindeki arsalar kurulan bir kamu varlık şirketine satıldıktan sonra satılan arsalar tekrar Malezya hazinesine kiralanarak kira geliri kontratları yaratılmıştır. Ardından kira gelirlerine dayalı olarak ihraç edilen sukuklar ikincil piyasalarda satılarak da menkul kıymetleştirme yapılmıştır.

2.4.3 Bilanço Bazlı Sukuk

Bilanço bazlı sukuklarda, birden fazla projeye birden fon temin etmek için sukuk ihraç edilmektedir. Bu tür sukuğa İslam Kalkınma Bankası tarafından 2003 Ağustosunda ihraç edilen sukuk örnek verilebilir. Banka, üye ülkelerin çeşitli projelerini finanse etmek üzere uluslararası sermaye piyasasına 400 milyon USD değerinde sukuk sertifikası ihraç ederek kaynak oluşturmuştur.

2.5 Sukuk Türleri

2.5.1 Mudaraba Sukuk

Mudaraba prensiplerine göre icra edilen bu sertifikalarda iki taraftan biri sermaye (rabbul mal), diğeri (mudarip) de işçilik ve deneyim karşılığı ortaklık yapmaktadır. Rabbul mal (sukuk alıcısı) sahip olduğu sermayesini kâr payı karşılığında emek ve yönetim deneyimini ortaya koyacak olan mudaribe sunmaktadır. Bu sukuk türünün özellikleri aşağıdaki gibidir.

- Mudaraba sukuğu ortak mülkiyeti ifade eder.
- Sukuk ihraççısı alıcıya proje üzerindeki gelirden pay hakkı verir.
- Mudaraba anlaşmasında mülkiyet tam, getiri ise sahip olunan hisseye göredir.

- Mudaraba sukuk anlaşması sermaye türü, kar dağıtımı ve şeriat uyumluluk bilgileri gibi belirsizliği azaltıcı her türlü detayın yer aldığı resmi bir beyanname üzerinde yapılır.
- Mudaraba sukuğu sahibi, sukuğunu ve ondan elde ettiği haklarını üçüncü kişilere satabilir. Yani mudaraba sukuğu ikincil piyasalarda alınıp satılabilmektedir.
- Sukuk alıcılarından fon toplayan SPV arzu ederse kendi fonunu da sertifika almak üzere kullanabilir. Bu durumda yatırdığı tutar oranında kar elde edecektir.
- Projenin kar veya zararı duyurulmak ve SPV tarafından sukuk sahiplerine paylaşılması zorundadır.
- Gelirden kesinti yapılarak olası zarar durumunda kullanılması için bir rezerv oluşturulabilmektedir.
- Anlaşmanın taraflarından ayrı olarak üçüncü bir taraf, projenin zarara uğraması durumundaki kaybın telafisi adına garanti verebilmektedir.
- Sukuk ihraççısının sermaye garantisi sunması yasaktır.

Mudaraba sukuk süreci aşağıdaki gibi işlemektedir:

- Mudarip SPV 'ye sukuk ihraç yetkisini verir.
- SPV sertifika karşılığı fonları toplayıp mudaribe verir.
- SPV ve varlığın ilk sahibi (kaynak kuruluş) arasında mudarebe anlaşması yapılır.
- SPV mudaraba gelirlerini alarak sertifika sahiplerine düzenli ödeme yapar.
- Oluşan zararlar (suistimal harici) yatırımcılar tarafından karşılanır.
- Mudaraba sukuğunun vadesi dolduğunda varlık, kaynak kuruluş tarafından piyasa değeri üzerinden tekrar satın alınır.

2.5.2 Müşareke Sukuk

Müşareke sukuğu ile mudaraba sukuğuyla oldukça benzer özellikler taşımaktadır. Ancak müşareke mantığından hareketle müşareke sukuğunun, sertifika ihraççısı ve yatırımcılar arasında şeriata aykırı olmayan bir işin finansmanını sağlayabilmek için yapılan ortaklık anlaşmalarını temsil ettiği söylenebilir. Ortaklık sonucu elde edilen

gelirler, sertifika ihraççısı ve alıcısı tarafından önceden belirlendiği gibi paylaşılmaktadır.

- Şeriata aykırı hiçbir proje veya aktivite müşareke sukuğu konusu olamaz.
- Müşareke sukuk mudarabada olduğu gibi, sertifikaların bağlı olduğu varlık üzerinde mülkiyet hakkını temsil etmektedirler.
- Sermayedarlar varlığın yönetimine müdahalede bulunma hakkına sahiptirler ancak müdahale etmek zorunda değildirler.
- Müşarekeden elde edilen gelir önceden anlaşılan oranlarda paylaşılırken, önceden sabit bir getiri garantisi verilmesi yasaktır.
- Zarar oluşması durumunda tüm paydaşlar sermaye katkıları kadar zarara katlanmak zorundadır.
- Varlık sahibi veya SPV müşareke anlaşmasını önceden haber vermek koşuluyla istedikleri zaman bitirme hakkına sahiptirler.

Müşareke sukuk süreci aşağıdaki gibi işlemektedir:

- Finansman ihtiyacı duyan varlık sahibi varlığını belli bir süre sonra belli bir fiyattan geri almak kaydıyla SPV' ye devreder.
- SPV, varlığı temel alarak sukuk sertifikalarını ihraç edip yatırımcılardan fon toplar.
- SPV ve kaynak kuruluş müşareke anlaşması yapar.
- SPV topladığı fonu kaynak kuruluşa transfer eder.
- Gelirler varlık sahibi ve SPV arasında paylaştırıldıktan sonra sertifika sahiplerine aktarılır.
- Vade tarihinde kaynak kuruluş SPV' den varlığını piyasa değeri üzerinden tekrar satın alarak işlemi tamamlar.

2006 yılında Kuala Lumpur Sentral Pvt. Ltd. (KLSSB) adlı şirketin Kuveyt Finans Kurumu'nu SPV olarak tayin ettiği 720 milyon RM tutarındaki sukuk ihracı, bu alandaki önemli örneklerden birini oluşturmaktadır.

2.5.3 İcara Sukuk

İcara sukuk sertifikaları baz alınan varlığın kiralanması sonucu elde edilen kiranın karşılığında, yatırımcılarına belirli düzeyde düzenli ödeme yapılan anlaşmaları temsil

etmektedirler. İcara sukuk diğer sukuk türlerine kaynaklık etmesi, yapısının basitliği ve şeriat uzmanlarının üzerinde en çok uzlaştığı tür olmasından dolayı da en sık kullanılan sukuk türlerinden biridir.

- Kira tutarı önceden belirli bir süreliğine belirlenmelidir.
- Varlığın mülkiyetinden kaynaklanan bütün sorumluluklar SPV tarafından yerine getirilmelidir.
- Kaynak kuruluş varlığı icara sözleşmesi dışında belirtilen şekiller haricinde varlığı kesinlikle kullanmamalıdır.
- Kiralama işlemi sukuk ihracından önce veya sonra gerçekleştirilebilmektedir.
- Varlığın zarar görerek tamir edilemez şekilde fonksiyonunu yitirmesi durumunda kira sözleşmesi sona ererek tasfiye süreci başlar.
- Kaynak kuruluş tarafından yanlış kullanım veya ihmalkarlık yüzünden bir zarar gelirse, uğranılan kayıplar kendisi tarafından karşılanır.

İcara sukuk süreci aşağıdaki gibi işlemektedir:

- Kaynak kuruluş varlığı SPV'ye satar.
- SPV kaynak kuruluşa varlığı bir kira sözleşmesi imzalayarak tekrar kiralayıp sukuk ihracını gerçekleştirir.
- SPV kirayı toplar ve sukuk sahiplerine dağıtır.
- Sukuk vadesi dolduğunda varlık orijinal sahibi tarafından tekrar satın alınır.

2.5.4 Murabaha Sukuk

Diğer sukuk türlerine nazaran daha nadir görülen murabaha sokuğu, sertifikanın üzerine temellendirileceği bir varlığın bulunmaması durumunda kullanılan bir alternatiftir. Bilindiği gibi murabaha, finansman sorunu yaşayan girişimciye finansör tarafından peşin olarak satın alınan emtianın maliyetinin üzerine bir miktar kar ilave edilerek satılmasıdır (Khan, 2003:26). Aynı şekilde murabaha sokuğu da yatırımcılardan sertifika karşılığında toplanan fonlar ile satın alınan emtianın, finansman ihtiyacı duyan girişimciye vadeli satışından doğan karın sokuğun vadesi içerisinde yatırımcılara dağıtılması işlemidir. Dolayısıyla murabaha sertifikaları doğrudan bir borç-alacak ilişkisini temsil ettiğinden ikincil piyasalarda satılamaz.

2.5.5 Selem Sukuk

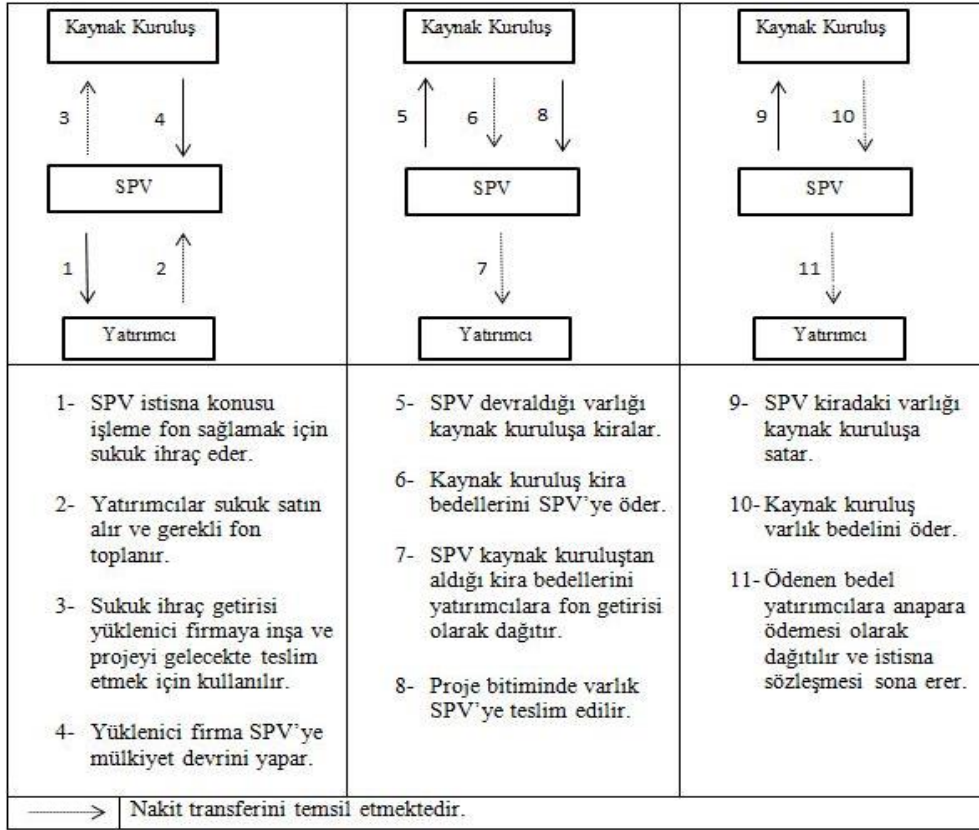
Selem sukuk, bir varlığın satışı karşılığında yatırımcılar tarafından SPV aracılığıyla yapılan peşin ödemeye karşın varlığın daha sonra teslimini temel alan sukuk sertifikalarını temsil etmektedir. Buna göre yatırımcılar ileri bir tarihte teslim edilecek bir ürün üzerinde şimdiden mülkiyet hakkı kazanmaktadır. Ancak böyle bir satış işleminin şeriat kurallarını ihlal etmemesi için satış anlaşmasında herhangi bir belirsizliğe yer bırakmayacak şekilde detaylar sunulmalıdır. Buna göre:

- Selem konusu varlıklar kolaylıkla ölçülebilir veya sayılabilir ürünler olmalıdır.
- Üretilen ürünlerin kolay tanımlanabilmesi için piyasadaki standart özelliklere sahip olması gereklidir.
- Satış konusu ürün çok spesifik bir ürün olmamalıdır.
- Fon transferi altın veya gümüş cinsinden yapıldıysa, üretilen ürün altın veya gümüş olmamalıdır.
- Üretilen ürünün değeri kişiden kişiye değişebilen cinsten (değerli taş) gibi olmamalıdır.
- Selem konusu ürünün kalitesi, miktarı ve teslim tarihi açıkça belirtilmelidir.

2.5.6 İstisna Sukuk

İslami proje tahvili olarak da nitelendirilen istisna sukuk, özellikle geri kalmış bölgelerdeki kalkınma için yapılan çoğunlukla konut, fabrika, otoyol ve köprüler gibi yapımı uzun süren inşaat ve üretim projelerinin finansmanını kolaylaştırmak üzere tasarlanmıştır. Ancak barındırdığı yapısal zorluklar, istisna sokuğu kavramının yeteri kadar yaygınlaşmasını engellemiş ve kullanımını sınırlandırmıştır. Temel olarak bir proje veya ürünün tamamlanması için finansman ihtiyacı duyan şirketlere gereken fonun teminini sağlayan istisna sukukta bir finansal kuruluş da kâr amaçlı bir inşaat işlemini yüklenilmekte ve alt yüklenici sözleşmesiyle inşaatı, uzmanlaşmış bir firmaya devredebilmektedir. Bu şekliyle de istisna sukuk, ülkemizdeki gayrimenkul yatırım ortaklıklarının konut yapıp veya yaptırıp satmasına benzemektedir. Şekil 6' da istisna sokuğun işlem basamakları ayrıntılı olarak şematize edilmiştir.

Şekil 6. İstisna Sukuk Mekanizması

Kaynak: <http://www.fazsizsermaye.com/sukuk-nedir/istisna-sukuk/>, Erişim: 20.05.2014

2.5.7 Hibrid Sukuk

Sukuk alım-satımı önemli bir yatırım ve finansman aracı olduğundan sıkça talep görmektedir. Ancak artan talep, zamanla daha esnek sukuk tiplerini gerektirmektedir. Hibrid (karma) sukuk da bu gereksinimden dolayı ortaya çıkmıştır. Bu sukuk türünde sertifikaya bağlı olan tek bir varlık yerine istisna, murabaha ve icara kontratlarından oluşan bir varlık havuzu bulunmaktadır. Böylelikle yatırımcılar farklı nitelikteki enstrümanlardan faydalanarak getiri-risk dengesini daha kolay optimize etmeyi başarmaktadırlar.

2.6 Türkiye'de Sukuk

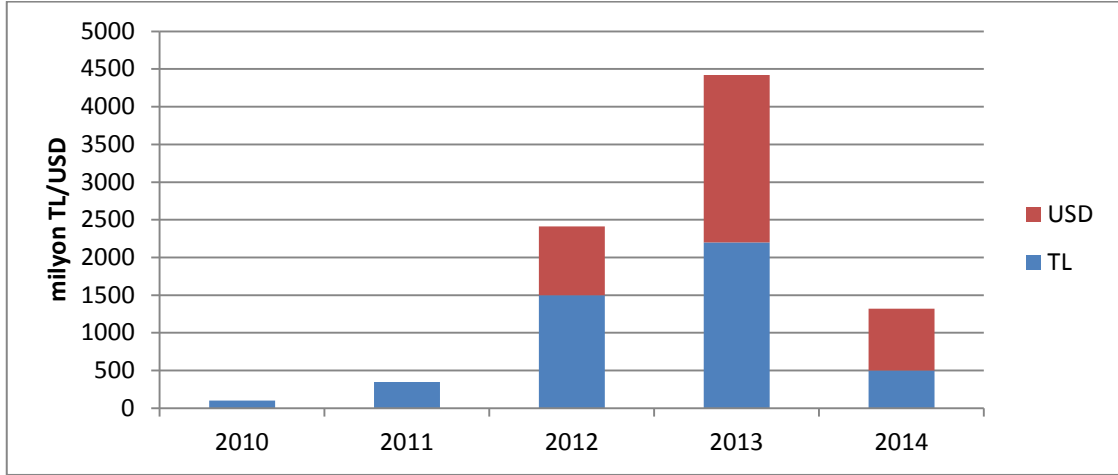
Türkiye'de sukuk altyapısı 2005 yılında bankacılık kanunu üzerinde yapılan değişikliklerle oluşturulmaya başlanmıştır. 2010 yılına gelindiğinde de kira sertifikaları kullanılarak fon toplama faaliyetlerine izin veren SPK izni ve düzenlemeleri Resmi Gazete'de yer almıştır.

Yıllar süren gayretlerin ardından, 100 milyon USD tutarında, ilk sukuk ihracı Kuveyt Türk Bankası tarafından 17 Ağustos 2010 tarihinde 3 yıl vadeli ve %5.25 sabit getirili olmak üzere gerçekleştirilmiştir (Reuters, web, Erişim: 18.05.2014). Yapılan bu ilk sukuk ihracı çeşitli soru işaretlerine rağmen yatırımcılardan büyük ilgi görmüş ve daha sonraki ihraçlara önayak olmuştur. 2011 yılında ise sukuk ihraçlarına yönelik ilk vergi düzenlemeleri yapılmıştır. Buna göre kira sertifikaları işlemlerindeki stopaj %10 olarak belirlenmiş; KDV'den, kurumlar vergisinden ve damga vergisinden ise muaf tutulmuştur (Yılmaz, 2012:35). 2012 yılına gelindiğinde ise daha önceki ihraçlardan elde edilen tecrübelerin de katkısıyla piyasaların güvenini kazanmış olan sukuk, hazine tarafından yapılan 1.5 milyar USD' lik ihraç ile beraber yoğun ve çok çeşitli talep görerek önemli bir eşiği daha atlamıştır (Tablo 15). Bu ihraçla beraber Türkiye'de 2012 ve 2013 yıllarında çeşitli kuruluşlar tarafından USD cinsinden 3.7 milyarlık, TL cinsinden ise 3 milyarlık toplam sukuk ihracı gerçekleştirilmiştir (Grafik 16).

Tablo 15. Türkiye'de Gerçekleştirilen Bazı Sukuk İhraçları

Kurum	Tarih	Miktar (mil. USD)	Birim
Kuveyt Türk	2010	100	USD
Kuveyt Türk	2011	350	USD
Hazine	2012	1.500	USD
Hazine	2012	910	TRY
Hazine	2013	853	TRY
Asya Varlık	2013	70	TRY
Asya Varlık	2013	250	USD
Türkiye Finans	2013	500	USD
Albaraka Türk	2013	200	USD
Aktif Y.	2013	53	TRY
Hazine	2013	927	TRY

Kaynak : International Islamic Finance Market Sukuk Report

Grafik 16. Yıllara ve Para Birimine Göre Türkiye'deki Sukuk İhraçları

Kaynak : International Islamic Finance Market Sukuk Report

Türkiye'de, gelişen ekonomi ve planlanan devasa altyapı projeleri sayesinde sukuk piyasasının ilerleyen yıllarda oldukça büyüyeceği tahmin edilmektedir. Bu büyümenin de piyasalara önemli bir likidite kaynağı oluşturması tahmin edilmektedir.

2.7 Sukuğun Global Yeri Ve Geleceği

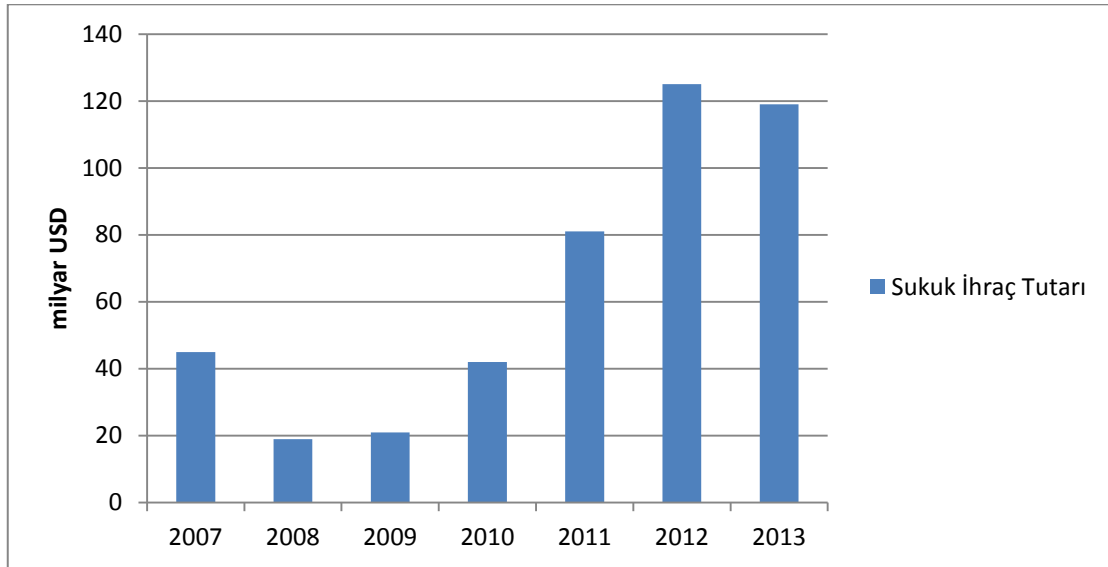
Sukuk nispeten yeni bir finans enstrümanı olarak görülse de, bireylerin ve kurumların zihnindeki bilinirliğini arttırdığından giderek yaygınlaşmaktadır. İngiltere, Lüksemburg ve Güney Afrika gibi müslüman olmayan ülkelerin gerçekleştirmiş oldukları sukuk ihraçları buna en büyük örnekleri teşkil etmektedir. Özellikle son küresel finans kriziyle de beraber piyasa düzenleyicilerinin ve aktörlerinin tecrübeleri de arttığından sektör gerek teknik gerekse yasal açıdan daha olgun bir duruma erişmiştir.

Sukuğun küresel piyasadaki yerini incelerken rakamsal verilere de göz atmak önem arz etmektedir. İlk olarak 2013 yılı ele alındığında son çeyrek itibarıyla küresel pazarda sukuk ihracının 100 milyar USD'yi bir kez daha aşarak toplamda 119 milyar USD'ye ulaştığı belirlenmiştir (Şekil -8). Bu başarıda, yılın dördüncü çeyreğinde meydana gelen 38 milyar USD'lik ihraç çok önemli bir rol oynamıştır. Zira diğer çeyreklere bakıldığında, üçüncü çeyrekte 21.8 milyar USD, ikinci çeyrekte 26.7 milyar USD ve ilk çeyrekte de 36.7 milyar USD tutarında sukuk ihracı bulunmaktadır. Görüldüğü gibi dördüncü çeyrekte meydana gelen gelişmeler eşliğinde sukuk ihracı önemli bir ivme yakalamıştır. 2014 yılına girilirken İngiltere tarafından yapılan ihraç da bu ivmenin kaybolmasını engellemiştir. Yine Fransa, Kenya ve İrlanda gibi ülkeler de 2014 yılında

ulusal hukuk ihracı opsiyonunu değerlendirmeye aldıkları düşünüldüğünde 2014 yılı başlangıcının da iyi bir düzeyde olması beklenmektedir.

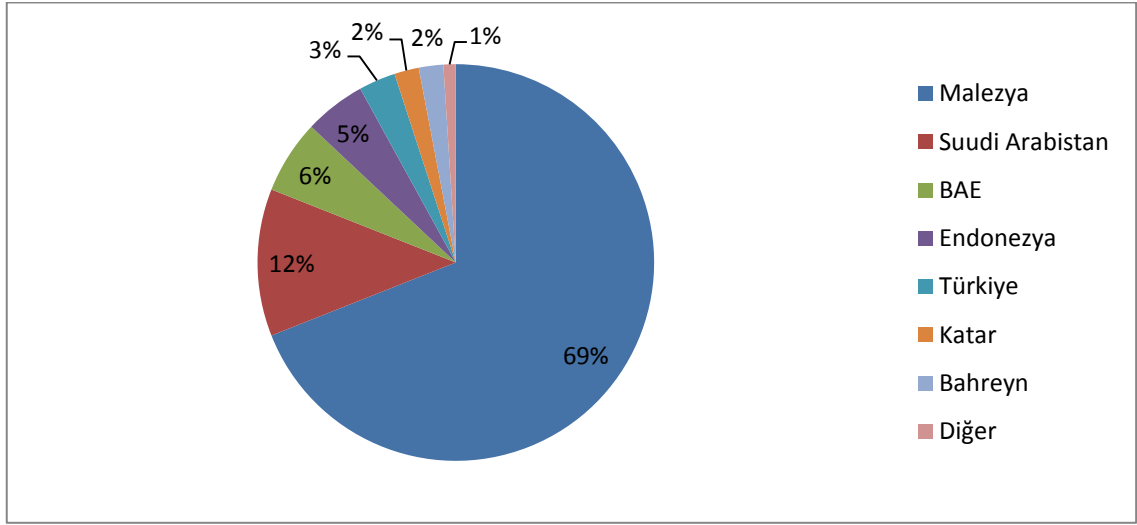
Sukuk ihracının geçmiş yıllarda seyrettiği trend ele alındığında, 2010 - 2012 yılları arasındaki yüksek büyüme göze çarpmaktadır. 2010 yılında 40 milyar USD civarında olan yıllık sukuk ihracı 3 kattan fazla artarak 2012 yılı sonunda 120 milyar USD' yi aşmıştır. 2013 yılına gelindiğinde ise az bir daralma meydana geldiği görülse de bu durum sukuk piyasasının doğal sınırlarına ulaştığından ziyade son iki yıldaki büyümenin realize edildiği ihtimalini öne çıkarmaktadır. Özellikle 2008 yılında meydana gelen %55 'lik düşüşten sonra 2009 itibarıyla görülen büyüme de bunu destekler niteliktedir (Grafik 17). Buradan hareketle 2014 yılı verilerinin de önemli bir büyümeyi işaret etmesi beklenmektedir (MIFC, 2014:5).

Grafik 17. Dünya Çapında Toplam Sukuk İhraçları

Kaynak: Malaysia International Islamic Financial Centre Global Takaful 2014

Küresel sukuk piyasasındaki ülkelerin paylarına bakıldığında ise geçmişte olduğu gibi İslami finansın merkezlerinden olan Malezya'nın üstünlüğü görülmektedir (Grafik 18). Buna göre Malezya kökenli sukuk ihraçları toplam sukuk piyasasının %69'unu oluşturmaktadır. Onu en yakından izleyen ülke %12 ile Suudi Arabistan'dır. Türkiye'nin payı ise sadece %3 ile sınırlanmıştır.

Grafik 18. Ükelere Göre Global Sukuk İhraç Payları 2013

Kaynak: Kuwait Finance House Research Islamic Finance Outlook 2014

Diğer yandan büyük tutarlı devlet sukukları sayesinde (Tablo 16) hızlı bir gelişim süreci göstermesine rağmen hala emekleme dönemini geçirmekte olan ülkemizde özel şirketlerin de ulusal endekste olduğu gibi firma endeksinde de listeye girmeyi başardığı görülmektedir (Tablo 17). Bu da sukuğun hem kamu hem de özel sektör açısından kabul gördüğünü göstermektedir.

Tablo 16. 2013 Yılında Gerçekleştirilen En Büyük Tutarlı Devlet Sukuk İhraçları

Ülke	Birim	Tarih	Vade (Yıl)	Tutar (milyon)
S.Arabistan	SAR	Eki.13	10	4.057
Endonezya	IDR	Şub.13	3	1.548
Endonezya	USD	Eyl.13	5.5	1.500
Malezya	MYR	Nis.13	10,5	1.318
Malezya	MYR	May.13	5.5	1.299
Malezya	MYR	Tem.13	3	1.250
Türkiye	USD	Eki.13	5	1.250
Malezya	MYR	Kas.13	5.5	1.248
Malezya	MYR	Eyl.13	7.5	1.105
S.Arabistan	USD	May.13	5	1.000
Malezya	MYR	Şub.13	5.5	969
Türkiye	TRY	Ağu.13	1	942
Türkiye	TRY	Şub.13	2	856

Kaynak: Kuwait Finance House Research Islamic Finance Outlook 201

Tablo 17. 2013 Yılında Gerçekleştirilen En Büyük Tutarlı Özel Kalem Sukuk İhraçları

Kurum	Ülke	Birim	Tarih	Vade (Yıl)	Tutar (milyon)
Sadara Basic Services Co.	S.Arabistan	SAR	Nis.13	16	2.000
Ooredo Tamweel Ltd.	Katar	USD	Ara.13	5	1.250
Riyad Bank	S.Arabistan	SAR	Kas.13	7	1.067
DIB Tier 1 Sukuk Ltd.	B.A.E	USD	Mar.13	6	1.000
Sukuk Funding Ltd.	B.A.E	USD	Ara.13	5	750
Power% Water Utility Co.	S.Arabistan	SAR	May.13	20	667
Saudi Hollandi Bank	S.Arabistan	SAR	Ara.13	10	666
Segari Energy Ventures	Malezya	MYR	Oca.13	15	559
Bank Islam Malaysia	Malezya	MYR	Ara.13	10	510
SIB Sukuk Co.	B.A.E	USD	Nis.13	5	500
TF Varlık Kiralama	Türkiye	USD	May.13	5	500
AHB Sukuk Co. Ltd.	B.A.E	USD	Eki.13	5	500
Asya Sukuk	Türkiye	USD	Mar.13	10	250
ABT Sukuk	Türkiye	USD	May.13	10	200

Kaynak: Kuwait Finance House Research Islamic Finance Outlook 2014

Uzun yıllar süren gayretlerin sonucunda şeriat uyumlu finans enstrümanları, hükümetler ve büyük şirketler tarafından finansman ihtiyaçlarını gidermek adına ilgi çekici bulunmaya başlamıştır. Özellikle sukuk alanında önemli gelişmeler yaşanmaktadır. 2014 yılı için daha önce de bahsedildiği üzere İngiltere, Lüksemburg, Güney Afrika gibi ülkelerin sukuk ihraç duyuruları yapmışlardır. Malezya'da ise sukuk pazarında 2014'te gerçekleştirilmesi planlanan ve toplamda 3 milyar USD'yi bulan 20'den fazla sukuk ihracı için de altyapı çalışmaları tamamlanmıştır. Ayrıca Malezya'nın 2014 yılı boyunca daha önce açıklanan ekonomik dönüşüm programı kapsamında gerçekleştireceği altyapı yatırımlarını finanse etmek üzere yeni sukuk ihracı hazırlığında olması, daha önce sadece 2012 yılında sukuk ihraç etmiş olan Fransa'nın bu yıl sektöre tekrar dönüş yapması ve bu konuda artık tecrübeli olarak görülen Endonezya, Pakistan'ın, Türkiye'nin ve Singapur'un sukuk ihracına yıl boyu devam edeceğinin beklenmesi sukuk piyasalarının önümüzdeki süreçte de büyümeye devam edeceğinin göstergeleridir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. İSLAMİ FİNANS UYGULAMALARI

Bu bölümde İslami finansın en önemli ayağı olan katılım bankacılığının Türkiye'deki bankacılık sektöründeki yerini saptamak üzere geleneksel bankacılığın ve İslami bankacılığın rasyo analizleri yapılmıştır. Ayrıca geleneksel bankacılık ve katılım bankacılığı aktörlerinin çeşitli para birimlerine göre sunmakta oldukları mevduat faizi ve kar payı oranları da karşılaştırılarak bankalar ve sektörler arası da bir karşılaştırma sunulmuştur. Son olarak, sermaye piyasalarının yeni trendi olan sukuk uygulamaları da özetlenerek örneklendirmeler yapılmıştır.

3.1 Rasyo Analizi

Tablo 18'de katılım bankacılığı ve tüm bankacılık sektörünün 2011-2012-2013 yıllarındaki seçilmiş rasyoları sıralanmıştır. Bu bölümde yapılan rasyo analizleri de bu tabloya göre yapılmıştır.

Tablo 18. Sektörlere Göre Bankacılık Rasyoları

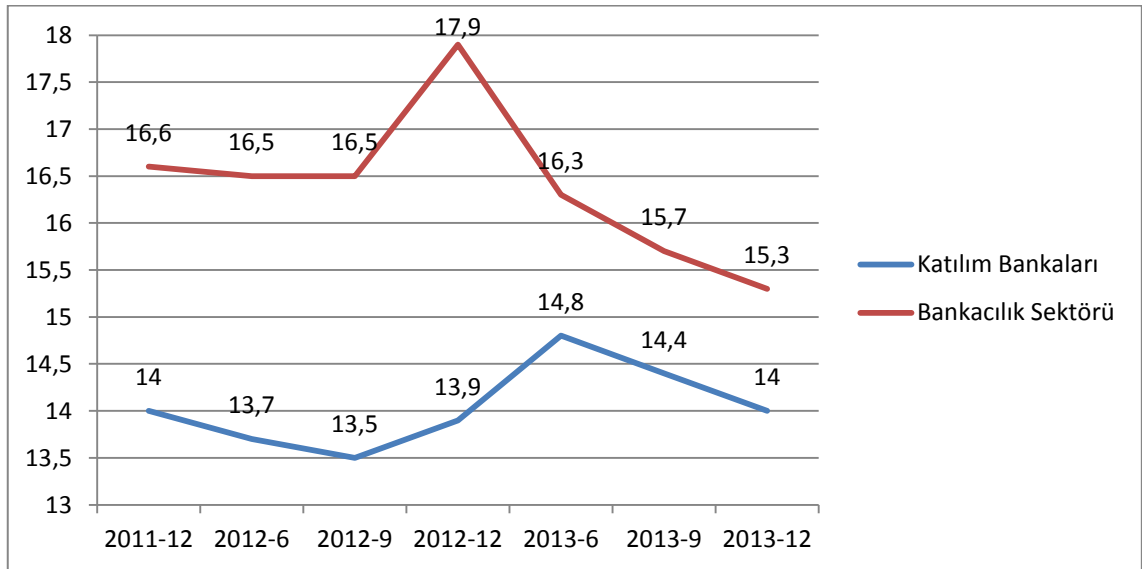
No	Açıklama	Katılım Bankaları			Bankacılık Sektörü		
		2013	2012	2011	2013	2012	2011
1	Takipteki alacaklar(brüt)/Toplam nakdi krediler	3.4%	3.0%	3.1%	2.8%	2.9%	2.7%
2	Takipteki alacaklar karşılığı/Brüt takipteki alacaklar	63.2%	75.1%	65.4%	76.3%	75.2%	79.4%
3	Yüksek montanlı (1milyon TL ve üzeri) toplanan fon/Toplanan fonlar	35.5%	32.5%	28.3%	51.3%	48.3%	47.4%
4	Vergi öncesi kâr(zarar)/Ortalama toplam aktifler (ROAA)	1.6%	1.9%	2.0%	2.0%	2.4%	2.2%
5	Dönem net kârı(zararı)/Ortalama özkaynaklar (ROAE)	13.8%	14.7%	14.8%	14.2%	15.7%	15.5%
6	Net kâr payı geliri(gideri)/Ortalama toplam aktifler	3.5%	4.0%	3.7%	3.7%	4.1%	3.5%
7	Ücret, komisyon ve bankacılık hizmetleri gelirleri/Ortalama toplam aktifler	2.0%	2.0%	2.1%	1.5%	1.5%	1.5%
8	Ücret, komisyon ve bankacılık gelirleri/Toplam gelirler	17.5%	17.5%	19.0%	14.6%	13.5%	14.5%
9	İşletme giderleri/Ortalama toplam aktifler	2.7%	3.0%	3.0%	2.3%	2.3%	2.3%
10	Kâr payı dışı gelirler/Kâr payı dışı giderler	95.2%	92.0%	95.8%	96.4%	95.9%	97.7%
11	Ücret ve komisyon gelirleri/İşletme giderleri	61.2%	66.7%	68.0%	63.9%	64.0%	65.0%
12	Ortalama toplam aktifler/Ortalama toplam personel sayısı (bin TL)	5.144	4.253	3.754	7.396	6.483	5.868
13	Toplanan fonlar/Ortalama toplam personel sayısı (bin TL)	3.775	3.278	2.972	4.537	3.901	3.588
14	Vergi öncesi kâr(zarar)/Ortalama toplam personel sayısı (bin TL)	80	79	77	149	153	130
15	Toplanan fonlar/Toplam şube sayısı (bin TL)	68.660	64.066	60.432	82.112	71.743	67.302
16	Kullandırılan fonlar/Toplam şube sayısı (bin TL)	74.093	67.230	62.080	93.676	76.123	67.970
17	Toplam personel sayısı/Toplam şube sayısı (kişi)	17	19	20	18	18	19
18	Toplam nakdi krediler/Toplanan fonlar	107.9%	104.9%	102.7%	114.1%	106.1%	101.0%
19	Toplam menkul değerler/Toplanan fonlar	7.9%	5.1%	5.1%	30.3%	35.0%	41.0%
20	Vadesiz hesap/Toplanan fonlar	24.5%	21.9%	25.4%	18.7%	17.9%	17.4%

Kaynak:TKBB Katılım Bankaları 2013

3.1.1 Sermaye Yeterliliği

Sermaye yeterlilik oranı, bankaların öngörülebilir veya öngörülemeyen risklerin gerçekleştiği anlarda batmalarına engel olacak düzeyde sermayeleri olup olmadığına dair fikir vermektedir. Bankacılıktaki en önemli kriter olarak değerlendirilen sermaye yeterlilik oranı, katılım bankalarına bakıldığında %14 olarak görülmekteyken genel bankacılık sektöründe %15.3 olarak gerçekleşmiştir. Ayrıca Grafik 19' ten de görülebileceği gibi son yıllarda fark giderek azalmış ve katılım bankacılığının tüm bankacılık ortalamasına oldukça yaklaşmıştır.

Grafik 19. Katılım Bankaları ve Bankacılık Sektörü Sermaye Yeterlilik Rasyosu

Kaynak : TKBB Katılım Bankaları Birliği 2013

3.1.2 Karlılık

Karlılık rekabet ve çevresel ekonomik koşullar gibi dış faktörlere duyarlılık gösterse (Akal, 2003:7) de banka yönetim kalitesi adına incelenmeye değer bir oran olduğu açıktır. Karlılık kriteri incelenirken aktif karlılığı, özsermaye karlılığı ve net faiz marjı oranları ön plana çıkmaktadır.

Bankanın aktiflerini ne denli verimli kullanarak kar oluşturduğunu ölçümleyen aktif karlılığı rasyosu katılım bankacılığı sektöründe %1.6 olmuştur. Her ne kadar 2012 yılında %1.9 olan bu oran gerilemiş gibi görülsede tüm bankacılık sektöründe de bu

oranın %2.4' ten %2' ye düşmüş olması genel ekonomik durumun tüm bankalardaki karlılığın düşmesine sebebiyet vermiş olabileceği izlenimini uyandırmaktadır.

Karlılık analizindeki bir diğer önemli rasyo da özkaynak karlılığıdır. Özellikle hissedarlar bankaya verilen sermayenin hangi oranda karlılığa dönüştürüldüğünü görebilmek için bu orana önem vermektedirler. Katılım bankalarının buradaki performansı % 13.8 iken tüm sektörde ise %14.7' dir. 2012 yılı verileriyle kıyaslandığında aradaki farkın azalarak farkın %1' den %0.4' e gerilediği görülmektedir.

Son olarak eldeki varlık başına kazanılan faiz geliri anlamına gelen net faiz marjı (NFM) oranı da karlılığa işaret eden bir diğer orandır. Katılım bankaları ele alındığında net kar payı geliri olarak da anılan NFM, 2013 yılında katılım bankaları için %3.5 olarak sektör ortalaması olan %3.7'ye oldukça yakındır.

3.1.3 Yönetim

Bankaların yönetim kalitesi ele alındığında takipteki kredilerin toplam kredilere oranı (TAKTKRD) ve personel başına düşen net kar oranı (PBNK) bankanın genel yönetim kalitesine dair ipuçları vermektedir.

Katılım bankalarının TAKTKRD oranı 2012 yılında %3 olan seviyesinden 2013 yılı itibarıyla %3.4 seviyesine yükselmiştir. Genel bankacılık sektöründe ise bu oran 2012 ve 2013 yıllarında sırasıyla %2.9 ve %2.8 olarak gerçekleşmiştir.

Öte yandan PBNK oranı katılım bankalarında 80 iken tüm bankacılık sektöründe ise 149 olarak gerçekleşmiştir. Buradan hareketle katılım bankalarında personel sayısı ve karlılık açısından görece bir verimsizlik söz konusudur.

3.2 Katılım Bankaları ve Mevduat Bankaları Örnekli Kıyaslamaları

3.2.1 Kar Payı / Mevduat Faizi Kıyaslaması

Tablo 19 ve Tablo 20' de katılım bankalarının ile geleneksel bankaların para birimine ve vadesine göre sunmakta oldukları kar payı / mevduat faizi karşılaştırılmıştır. Bu sayede katılım bankalarının ve ticari bankalarının hem kendi içlerinde hem de sektörel bazda kıyaslanma imkanı doğmuştur.

Katılım bankaları arasında tüm para birimleri ve vadelerde Albaraka Türk'ün istikrarlı bir şekilde en cazip oranları sunduğu görülmektedir. Ticari bankalar içinde ise bu denli açık ara bir liderliğin söz konusu olmadığı açıktır. Diğer bir deyişle en yüksek faizi veren banka vadeye ve döviz türüne göre değişkenlik göstermektedir.

Sektörler arası kıyaslama yapıldığında katılım bankalarının ve ticari bankaların aynı vadede ve para biriminde sundukları ortalama kar payını / faizi göz önünde bulundurmak önemli bir değerlendirme kriteri olarak görülmüştür. Buradan hareketle TL cinsinden tüm vadelerde mevduat faizleri kar payından daha yüksektir. USD bazında 12 aylık vade dışında kar payı oranı mevduat faizlerinin yine gerisindedir. Son olarak Euro bazında ise 12 aylık vadedeki kar payı lehine olan farklılık dışında getirilerin kalan tüm vadelerde ortalama getirilerin birbirine oldukça yakın olduğu gözlemlenmektedir.

Tablo 19. Katılım Bankaları Kar Payı Oranları

Katılım Bankaları Vadeye ve Döviz GÖre Kar Payı Oranları (%)												
Vade	Aylık			3 Aylık			6 Aylık			12 Aylık		
Birim	TL	USD	EUR	TL	USD	EUR	TL	USD	EUR	TL	USD	EUR
Albaraka	7.58	1.86	1.81	7.82	1.91	1.84	8.16	2.01	1.83	9.32	2.48	2.33
Bank Asya	5.61	0.28	0.21	5.62	0.31	0.23	5.36	0.41	0.31	5.82	0.85	0.65
Kuveyt Türk	6.27	1.4	1.23	6.39	1.43	1.25	6.67	1.55	1.4	7.43	2.17	2.03
Türkiye Finans	6.73	1.61	1.46	7.17	1.63	1.46	7.41	1.79	1.62	8	2.05	1.9
Ortalama Kar Payı	6.55	1.29	1.18	6.75	1.32	1.20	6.90	1.44	1.29	7.64	1.89	1.73

Kaynak : <http://www.tkbb.org.tr/kar-payi-dagitim-oranlari>, Erişim: 07.01.2015

Tablo 20. Geleneksel Bankalar Mevduat Faizi Oranları

Ticari Bankalar Vadeye ve Döviz GÖre Mevduat Faizi Oranları (%)												
Vade	Aylık			3 Aylık			6 Aylık			12 Aylık		
Birim	TL	USD	EUR	TL	USD	EUR	TL	USD	EUR	TL	USD	EUR
Garanti	8.25	1.35	1.05	8.45	1.5	1.15	8.55	1.85	1.4	8.65	1.95	1.5
İş Bankası	8.25	1.35	1.1	8.4	1.75	1.45	8.25	1.8	1.3	8.25	1.8	1.25
Akbank	9.2	1.3	1.2	8.9	1.3	1.2	8.8	1.4	1.2	8.7	1.4	1.2
YapıKredi	7.85	1.55	1.1	9.3	1.75	1.35	8.55	1.75	1.35	8.45	1.75	1.35
Ortalama Faiz	8.39	1.39	1.11	8.76	1.58	1.29	8.54	1.70	1.31	8.51	1.73	1.33

3.2.2 Finansman Maliyeti Kıyaslaması

Günümüzde tüketiciler tarafından en sık kullanılan kredi türlerinden olan tüketici kredisi, taşıt kredisi ve konut kredisi ele alındığında katılım bankaları ve geleneksel bankalar arasındaki maliyet farklarını ortaya koymak önem arz etmektedir.

Tablo 21 ele alındığında katılım bankaları arasında en ucuz tüketici finansmanı %1.25 ile Albarak Türk tarafından sağlanmaktadır. Taşıt finansmanında liderliği %1.09 ile Bankasya alırken konut finansmanında ise %1.09' luk kar oranıyla Kuveyt Türk tüketicilerine en cazip finansman maliyetini sunmaktadır.

Tablo 22 'ye göre ticari bankalar arasında tüketici kredisi %1,15 faiz oranıyla İş Bankası tarafından sağlanmaktadır. Taşıt kredisinde en düşük maliyetler %1.17 ile Akbank müşterilerine sunulurken konut kredisinde ise %0.84 maliyetle Garanti Bankası' nın üstünlüğü görülmektedir.

Tablo 23' e bakıldığında ise iki sektör arasında en yüksek ortalama fark konut kredilerinde %0.3 olarak geleneksel bankacılık lehine olarak gözlemlenmektedir. Taşıt kredilerinde maliyet olarak aynı oranda iken tüketici kredilerinde fark sadece %0.1' dir.

Tablo 21. Katılım Bankaları Finansman Kar Oranları

VADE	KREDİ TİPİ	BANKASYA	ALBARAKA	KUVEYT TÜRK	TÜRKİYE FİN.
12 Ay	Tüketici Kredisi	1.45	1.25	1.4	1.55
6 Ay	Taşıt Kredisi	1.09	1.25	1.23	1.7
12 Ay	Konut Kredisi	1.3	1.14	1.09	1.5

Tablo 22. Geleneksel Bankalar Kredi Faiz Oranları

VADE	KREDİ TİPİ	GARANTİ	AKBANK	İŞ BANKASI	YAPI KREDİ
12 Ay	Tüketici Kredisi	1.49	1.23*	1.15	1.69
6 Ay	Taşıt Kredisi	1.44	1.17	1.38	1.19
12 Ay	Konut Kredisi	0.84	0.99	1.04	0.99

*25000tl üzerinden değerlendirilmiştir.

Tablo 23. Sektörlere Göre Ortalama Kredi Maliyetleri

VADE	KREDİ TİPİ	KATILIM BANKACILIĞI	GELENEKSEL BANKACILIK
12 Ay	Tüketici Kredisi	1.5	1.4
6 Ay	Taşıt Kredisi	1.3	1.3
12 Ay	Konut Kredisi	1.3	1

3.3 Sukuk Örnekleri

3.3.1 İngiltere Hazinesi İhracı

Küresel anlamda İslami finans piyasasının geldiği noktayı gören birçok birey, kurum ve ülke İslami finansın sunmakta olduğu fırsatları kullanmaya çalışmaktadır. İngiltere hazinesinin de Temmuz 2014'te gerçekleştirmiş olduğu £200.000.000 tutarındaki sukuk ihracı buna örnek teşkil etmektedir. Bu ihrac sayesinde İngiltere, İslami finans merkezi olma iddiasını önemli bir adımla daha desteklemiştir.

Özellikle müslüman olmayan bir ülkede gerçekleşen bu denli önemli bir ihrac için akla gelen en önemli konulardan biri de şeriat uyumluluk riskidir. Bu konuda da yatırımcıların güvenini kazanmak adına ihrac sürecinde CIMB Islamic Bank Berhad, HSBC Suudi Arabistan şeriat komitesi ve Standart Chartered 'ın şeriat komitesi gibi alanında uzman kurumlardan destek alınmıştır.

2 Temmuz 2014 yılında ihrac edilen toplamda £200.000.000 değerinde olan ve bazı kamu arazilerinin ve binalarının gelirlerine dayandırılan icara sukuk sertifikalarının vadesi 22 Temmuz 2019'dur. Buna göre yatırımcılar vadesi dolana kadar sertifikalardan %2.03 getiri sağlayacaktır. İngiliz kanunlarına tabi olan ihraca HSBC tarafından aracılık edilmiş ve nominal değer £100.000 olarak belirlenmiştir.

Tablo 24. Sukuk İhracı Özet Bilgileri

ÖZET	
İhraççı	İngiltere Hazine PLC
İhraç Tarihi	02.07.2014
Vade	22.07.2019
Tutar	£200.000.000
Nominal Değer	£100.000
Getiri	2,036%
Para Birimi	Sterlin
Aracı	HSBC
Borsa	Londra
Yasal Mevzuat	İngiltere Kanunları

3.3.2 Majid Al Futtalm Grup

1992 yılında kurulan Majid Al Futtalm Grup, Ortadoğu ve Kuzey Afrika'da alışveriş merkezleri, perakende mağazalar ve eğlence mekanları işleten bir firmadır. Günümüzde 12 ülkede faaliyet gösteren, 27.000 kişiyi istihdam eden ve bölgenin özel sektör firmaları arasında (BBB) ile en yüksek kredi notuna sahip olan Majid Al Futtalm, faaliyet gösterdiği her sektördeki vizyoner açılımlarıyla da ön plana çıkmaktadır. Majid Al Futtalm 17 alışveriş merkezi, 11 otel, 109 sinema salonu ve çeşitli eğlence mekanlarının yanı sıra Carrefour 'un müstakil franchise haklarını elinde bulundurarak 14 ülkede 50 hipermarketin ve 60 süpermarketin sahibi ve işletmecisidir.

2003 yılında Majid Al Futtalm Nasdaq Dubai'de 400 milyon USD değerinde sukuk ihraç etmiştir. Bir finansman aracı olarak neden sukuğu tercih ettikleri sorulduğunda CEO Eyad Malas " Sukuk geleneksel finans enstrümanlarına katılımı yasaklanmış olan bir likidite havuzuna kolay erişim sağlamaktadır. Özellikle Ortadoğu gibi İslami finans ürünlerinin nispeten daha iyi tanındığı bir ortamda sukuk gibi bir finansman aracı kullanmak rekabetçi piyasa şartlarında oldukça uygun koşullar altında finansman ihtiyacını karşılamak anlamına geliyor." diyerek yanıtlamaktadır.

Öte yandan sukuğun zayıf yönlerinden birini de " İslami finans ürünlerinin geleneksel muadilleriyle kıyaslandığında henüz tam anlamıyla standardize edilemediği görülmektedir. Eğer başta sukuk olmak üzere tüm ürünler için genel çerçeveler oturtulabilirse ve yatırımcılar da yeterince aydınlatılabilirse önümüzdeki dönemlerde

İslami finans ürünlerinin çok daha sık kullanılmaya başlandığını görebiliriz" diyerek açıklamıştır.

SONUÇ

Yapılan çalışmanın sonuçlarına bakıldığında İslami finans modelinin dünyada giderek büyüyen bir ilgiyle karşı karşıya olduğu görülmektedir. Ancak yinede geleneksel finans sisteminin bugün bulunduğu konum incelendiğinde İslami finansın nicelik olarak hala hak ettiği noktada olmadığı açıktır.

İslami finans enstrümanlarının yaygınlaşmasının önündeki en büyük engeller olarak bu enstrümanların yeterli düzeyde esnek olamaması sebebiyle piyasa taleplerine anlık refleks gösterememesi, yeni ürün ve hizmetlerin sunulmasındaki gecikmeler, küresel çapta yeterli bilinirliğe ulaşamamış olması, birçok meselede din bilginleri arasında ihtilaf bulunmasından dolayı müslümanlar arasında bile bazı uygulamaların şeriata uyumluluklarının şüpheyle karşılanması ve mevcut finans sistemine olan alışkanlığın getirdiği değişime direnç hissiyatı gibi faktörler sıralanmaktadır.

İslami finansın mevcut ekonomik sistemin karşısına koyduğu kar-zarar paylaşımı kavramı piyasalar tarafından oldukça olumlu olarak algılanmıştır. Bu kavramın öneminin giderek daha iyi anlaşılmasıyla beraber İslami finans kuruluşlarının küresel sistemdeki rekabetçiliği de artmaktadır (Warde, 2000:201). Özellikle İslami iktisat modelinin, birbiri ardınca gelen finansal krizlere çözüm arayışında olan finans piyasaları için daha az riskli işlemler barındırmasının yanında var olan riski taraflar arasında daha adilane paylaşması da günümüz konjonktüründe oldukça önem arz etmektedir.

Klasik finans sisteminin getirdiği mevcut borçlanma araçları, vadeli işlemler piyasası, future ve opsiyon piyasaları gibi geleneksel modeller piyasa aktörlerinin değişen taleplerine cevap verememektedir. Buna karşın sukuk sertifikaları gibi kar/zarar ortaklığını esas alan, somut bir varlığa dayalı olduğundan hem daha az risk taşıyan hem de reel ekonomiye daha çok katkı sunan yenilikçi bir araç, İslami finans sistemi tarafından piyasaların kullanımına sunulmuştur. Özellikle İngiltere hazinesi tarafından gerçekleştirilen sukuk ihracı bu alandaki en önemli örneklerden biridir.

Türkiye'ye bakıldığında ise İslami finans sektörünün özellikle katılım bankacılığı öncülüğünde ilerlediği görülmektedir. Yaklaşık 25 yıllık bir mazisi olan katılım bankacılığı, yaşanan bazı kötü örneklerle rağmen günümüzde hatırı sayılır bir noktaya ulaşmayı başarmıştır. Bu konuda BDDK' nin getirdiği yasal düzenlemeler ve teminatlar

sayesinde finans krizlerinden bıkan mudilerin bankacılık sistemine yeniden kazandırılması katılım bankalarını da olumlu yönde etkilemiştir.

Ülkemizdeki mevduat bankalarıyla katılım bankaları arasındaki rakamsal kıyaslamalara bakıldığında, katılım bankalarının mali sağlamlık açısından mevduat bankalarıyla yarışabilecek rasyolara sahip olduğu gözlemlenmiştir. Geleneksel bankaların dağıttığı ortalama mevduat faizinin ise katılım bankaların dağıttığı ortalama kar payından nispeten daha yüksek olduğu görülmüştür.

Hâlihazırdaki finans sistemine oldukça güçlü bir alternatif olan İslami finans, genel olarak tüm dünyada önemli bir gelişim trendi içerisindedir. İçerisinde barındırdığı birçok artının yanında bir takım eksiler de bulunduran bu yeni alternatif sistem, zaman içerisinde kendisini daha da geliştirerek dünya çapında bilinen ve güvenilen bir model olarak hayatın içerisinde kendisine yer bulacaktır.

KAYNAKLAR

Adam, Nathif and Abdulkader Thomas (2004), Islamic Bonds, Londra.

Akgüç, Öztin (1992), 100 Soruda Türkiye'de Bankacılık, İstanbul.

Akın, Cihangir (1986), Faizsiz Bankacılık ve Kalkınma, İstanbul.

Aktepe, İshak (2010), İslam Hukuku Çerçevesinde Finansman ve Bankacılık, İstanbul.

Al Amine, Muhammed (2008), Sukuk Market: Innovations and Challenges, Islamic Economies Studies.

Al Kasani, (1986), Badai` al-Sanai` fi Tartib alSharai, Kahire.

AlBaraka Türk, Katılım Bankacılığı Sistemi Nedir?, 2014

Ali, Salman Syed, Islamic capital markets: Products, regulation and development, Islamic Research Institute, Islamic Development Bank, Cidde.

Altaş, Gökben (2001), İslami Finans Sistemi, *Sermaye Piyasasında Gündem Raporu*, Sayı:69.

Atlı, Yavuz (2013), Bankacılık Sektöründe E-Pazarlama Uygulamaları Elazığ İlindeki Katılım Bankaları Müşterileri Üzerine Bir Araştırma, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Elazığ.

Bank Negara Malaysia, Guidelines on Shariah Committes for Islamic Financial Institutions, Kuala Lumpur, 2004, s.5-9.

Bankacılık Denetleme ve Düzenleme Kurumu, Türk Bankacılık Sektörü Genel Görünümü - Aralık 2013 Raporu, BDDK,, İstanbul.

Beki, Abdülaziz (2005), İslam'da Güncel Ticari Meseleler, Kayseri .

Bilir, Aybegüm (2001), Katılım Bankalarında Müşteri Memnuniyetinin Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma, Yüksek Lisans Tezi, *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Adana.

Billah, Ma'sum (2001), Principles & Practices of Takaful and Insurance Compared, Perdana.

Demir, Özcan ve Yavuz Atlı (2014), Katılım Bankalarında İnternet Bankacılığı: Elazığ İli Örneği, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt:24, Sayı:2.

Döndüren, Hamdi (2008), Osmanlı Tarihinde Bazı Faizsiz Kredi Uygulamaları ve Modern Türkiye’de Faizsiz Bankacılık Tecrübesi, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt: 17, Sayı: 1, s.17.

Durmuş, Abdullah (2010), “Modern Bir Finansal Araç Olarak Sukuk ve Fıkhi Açıdan Tahlili”, *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*. Sayı:16, s.141-156.

Egyptian Study (1972), The Egyptian Study On The Establishment of the Islamic Banking System, Kahire.

El Gamal, Mahmud (2006), Islamic Finance, Law, Economics and Practice, *Cambridge University Press*, pp. 175-189.

Ernst & Young, Global Takaful Insights 2014, E&Y, 2014, s12.

Ernst & Young, World Islamic Banking Competitiveness Report 2014-15, E&Y, 2014, s27.

Ghanameh, Hadi (1973), The Interestless Economy in Contemporary Aspects of Economic and Social Thinking in Islam.

Hassan, Kabir ve Mervyn Lewis (2007), Handbook of Islamic Fianance, Massachusetts

International Islamic Finance Market, Sukuk Report, IIFM, 2014, Manama.

İştar, Emel, (2009), Katılım Bankacılığı Tarihi, Yüksek Lisans Projesi, Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Jamaldeen, Faleel (2012), Islamic Finance for Dummies, New Jersey.

Josh, Martin (1997), Islamic Banking Rises Interest, *Management Review*, s.25-29.

Kalaycı, İrfan (2013), Katılım Bankacılığı: Mali Kesimde Nasıl Bir Seçenek? , Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi, Cilt:9, Sayı :19.

Karapınar, Aydın (2003), Özel Finans Kurumları ve Muhasebe Uygulaması, Ankara.

Kaya, Ömer (2010), Katılım Bankacılığının Gelişimi ve Türk Bankacılık Sistemi İçerisindeki Etkinliğinin Araştırılması, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Khan, Abdul Jabbar (1985), Some Thoughts on Non Interest Banking in Pakistan: Concepts, Practices and Possibilities, Karachi.

Khan, Muhammed (2003), Islamic Economics and Finance: Glossary, Londra.

Kuran, Timur (1993), The Economic Impact of Islamic Fundamentalism, Durham.

Kurnati, Amal (2008), Commercial Banking in Libya and the Potential for Islamic Banking, Doktora Tezi, Durham University.

Kuwait Finance House, Kuwait Finance House Research Islamic Finance Outlook 2014, KFHH, 2014, Kuwait City.

Malaysia International Islamic Finance Center, Global Sukuk Market Sustained Momentum In 2014, MIFC, 2014, s5.

Maududi, Syed Abul (1961), Sood, Islamic Publications, Lahore.

Moore, Philip(1997), Islamic finance: A Partnership for Growth, Londra.

Njuguna, Ndung'u (2011), Islamic Finance-A Paradigm Shift in Africa, Körfez Afrika Bankası, 3. Afrika Bankaları Doğu ve Merkez Afrika İslami Finans Konferansı, Nairo.

Obaidullah, Mohammed (2005), Islamic Finance Services, Cidde.

Önal, Recep (2000), Türkiye'de Özel Finans Kurumlarının Dünü, Bugünü ve Yarını, İstanbul.

Özgür, Ersan (2007), Katılım Bankalarının Finansal Etkinliği ve Mevduat Bankaları ile Rekabet Edebilirliği, Doktora Tezi, Afyonkarahisar Kocatepe Üniversitesi, Afyon.

Özsoy, İsmail (1997), Özel Finans Kurumları, İstanbul.

Özsoy, İsmail (2012), Türkiye'de Katılım Bankacılığı, TKBB, İstanbul.

Özsoy, Şerafettin (2012), Sağlam Bankacılık Modeli ile Katılım Bankacılığına Giriş, Kuveyt Türk Katılım Bankası, İstanbul.

PricewaterhaouceCoopers, The Luxembourg Stock Exchange : A Prime Location for Sukuk Listing Report, Pwc, 2013, s.5

Qutb, Sayyid (200), Social Justice in Islam, Çeviren : John Hardy, New York.

Sadeghi, Mehdi (2008), Financial Performance of Shariah-Compliant Investment: Evidence from Malaysian Stock Market, *International Research Journal of Finance and Economics*, Sayı:20.

Saeed, Abdullah (1999), Islamic Banking and Interest: A Study of The Prohibition of Riba and Its Contemporary Interpretation, Leiden.

Sermaye Piyasaları Araştırma ve Uygulama Merkezi, İslami Finans Kavramı, Ürünler, Dünya'da ve Türkiye'de Gelişimi ve Geleceği, SERPAM, İstanbul Üniversitesi, İstanbul, 2013, s4.

Sezen, Mütteki (1990), Özel Finans Kurumlarının Bankacılık Hizmetleri Açısından Değerlendirilmesi, Yüksek Lisans Tezi, *Dokuz Eylül Üniversitesi SBE.*, İzmir.

Sıddıqi, Mohammed (1981), Muslim Economic Thinking, Leicester.

Sıddıqi, Mohammed (1983), Banking Without Interest, Leicester.

Standard & Poor's, Islamic Finance Outlook 2015, S&P, McGraw Hill Financial, 2014, s.23.

Takan, Mehmet ve Melek Boyacıoğlu (2001), Bankacılık: Teori, Uygulama ve Yönetim, Adana.

Tarlan, Selim (1986), Tarihte Bankacılık, Ankara.

The Banker, Top 500 Islamic Financial Institutions, *Financial Times Business*, Londra, 2010, s.34-35.

Thomas, Abdulkader (2004), Islamic Bonds: Your Guide to Issuing, Structuring and Investing in Sukuk, Londra.

Thomson Reuters, Islamic Finance Development Report 2014: Harmony on the Horizon, 2014, s.21.

Thomson Reuters, Turkey Islami Finance Report 2014, 2013, s.81.

Tok, Ahmet (2009), İslami Finans Sistemi Çerçevesinde Sukuk (İslami Tahvil) Uygulamaları, Katılım Bankaları Ve Türkiye Açısından Değerlendirmeler, Ankara.

Tripp, Charles (2006), Islam and the Moral Economy: The Challenge of Capitalism, Cambridge University Press, s.144.

Tunç, Hüseyin (2010), Katılım Bankacılığı: Felsefesi, Teorisi ve Türkiye Uygulaması, İstanbul.

Türker, Hülya (2010), İslami Finans Sisteminde Finansal Aracılık, Ankara.

Türkiye Katılım Bankaları Birliği, Katılım Bankaları 2013, TKBB, 2013, s.30.

Türkiye Katılım Bankaları Birliği, Katılım Bankaları 2013, TKBB,, İstanbul.

Ebru Türkmenoğlu (2007), Katılım Bankacılığı ve Türkiye'deki Finansal Yapı, Yüksek Lisans Tezi, *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*. Kırıkkale.

Uçar, Mustafa (2001), Dünya'da Faizsiz Bankacılık ve Hesap Sistemleri, İstanbul.

UK Trade and Investment, UK Excellence in Islamic Finance, UKTFI, Londra, 2014, s.3 .

Uludağ, Süleyman (1998), İslam'da Faiz Meselesine Yeni Bir Bakış, İstanbul.

Uslu, İzzet, Küresel Pazar ve Elektronik Ticaret, http://www.makalemcom/search/articleetails.asp/?bWhere=true&nARTICLE_id=3804 adresinden, (Erişim 2012).

Uslu, Sami (2005), İslam'da Faiz Yasağı ve Çağdaş Finans, İstanbul.

Warde, İbrahim (2000), Islamic Finance in the Global Econom, Edinburgh.

Wilson, Rodney (1997), Islamic Finance and Ethical Investment, *International Journal of Social Economics*, Cilt:24, Sayı:11,s.1325-1342.

Yahşi, Fahrettin (2001), Özel Finans Kurumlarının Mevzuat Serüveni, *Active Bankacılık ve Finans Dergisi*, Sayı:21.

Yılmaz, Mustafa (2012), Türk Sermaye Piyasasında Faizsiz Yatırım Araçlarının Gelişiminin Değerlendirilmesi ve Geleceğe Dönük Bir Bakış, *Finans Politik ve Ekonomik Yorumlar*, Cilt.49, Sayı:563.

Yılmaz, Osman Nihat (2010), Faizsiz Bankacılık İlkeleri ve Katılım Bankacılığı.

Zaim, Sabahattin (2006), İslam Ekonomisinin Temelleri ve Faizsiz Finans Sistemindeki Yeni Gelişmeler, İstanbul.

Zühal Akal, “Performans Kavramı ve Performans Yönetimi”, Seminer Notları, *Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu*, Ankara.

http://www.kuveytturk.com.tr/ortaklik_yapisi_hakkimizda.aspx, Erişim: 25.04.2015

<http://www.albaraka.com.tr/ortaklik-yapisi.aspx>, Erişim: 25.04.2015

<http://www.bankasya.com.tr/yatirimci-iliskileri-sermaye-ve-ortaklik-yapisi.aspx>, Erişim: 25.04.2015

<http://www.bankasya.com.tr/en/about-us.aspx>, Erişim: 01.02.2014

<http://www.cgscenter.org/doc/SUKUK%20NEDIR.pdf>, Erişim: 24.05.2014

www.bloomberg.com, Erişim: 26.02.2014

<http://www.bankasya.com.tr/yatirimci-iliskileri-faizsiz-bankacilik-hakkinda.aspx>, Erişim: 01.02.2014

<http://www.sorularlaislamiyet.com/article/1588/musareke-ortaklik.html>, Erişim: 15.12.2014

<http://www.meethaq.om/Working-Capital-Financing.aspx>, Erişim : 23.02.2015

<http://www.aims.education/islamic-banking-and-finance/musharakah-in-islamic-banking/>, Erişim : 25.02.2015

http://www.kuveytturk.com.tr/sigorta_sss.aspx, Erişim : 05.02.2015

<http://www.tkbb.org.tr/kar-payi-dagitim-oranlari>, Erişim: 07.01.2015

<http://www.faitsizsermaye.com/sukuk-nedir/istisna-sukuk/>, 20.05.2014

http://www.albarakaturk.com.tr/images/PartDocuments/Katilim_Bankaciligi_Nedir_.pdf, Erişim: 09.01.2014

<http://www.reuters.com/article/2010/08/25/kuveytturk-sukuk-idUSLDE67N0JX20100825>, Erişim: 18.05.2014

EKLER

ÖZGEÇMİŞ**Kişisel Bilgiler:**

Adı ve Soyadı : Samet Şağbanşua

Doğum Yeri : Elazığ

Doğum Tarihi : 23.08.1990

Medeni Hali : Bekar

Eğitim Durumu:

Lisans : 2007-2012 Boğaziçi Üniversitesi İşletme Bölümü

Yüksek Lisans : 2013-2015 Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi / İşletme ABD

Yabancı Dil : İngilizce

İş Deneyimi:

2013-... Beyaz Eşya Dağıtım ve Pazarlama Firması

İletişim:

e-posta : sametsua@hotmail.com